

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Yksityisen kopioinnin hyvitysjärjestelmän uudistaminen

Kristiina Harenko

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2025:6

Yksityisen kopioinnin hyvitysjärjestelmän uudistaminen

Kristiina Harenko

Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2025

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-415-163-4
ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Yksityisen kopioinnin hyvitysjärjestelmän uudistaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2025:6	Teema	Kulttuuri
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	

Tekijä	Kristiina Harenko	Sivumäärä	119
Kieli	suomi		

Tiivistelmä

Tiede- ja kulttuuriministeri Sari Multalan 6.8.2024 asettama selvityshenkilö hovioikeudenneuvos Kristiina Harenko esittää selvityksessään budjettirahoitus pohjaisen järjestelmän korvaamista tallennuslaitte pohjaisella yksityisen kopioinnin hyvitys järjestelmällä. Uudistuksella pyritään saattamaan hyvitys järjestelmä direktiivin 2001/29/EY mukaiseksi.

Maksua perittäisiin tallennuslaitteiden valmistajilta ja maahantuojilta sekä toissijaisesti jälleenmyyjiltä. Ennen vuotta 2015 maksun piiriin kuuluneiden digitaalisten tallennuslaitteiden lisäksi maksua ehdotetaan kerättäväksi matkapuhelimista, tietokoneista ja tabletlaitteista sekä eräistä muista laitteista ja palveluista. Maksun suuruus määräytyisi kopiointitutkimuksilla selvitettävän kopioinnin määrän perusteella. Vaihtoehtona esitetään maksun perimistä nettiliittymälaskutuksen yhteydessä.

Sopivan hyvityksen piiriin ehdotetaan lisättäväksi kirjalliset teokset, kuvataiteen teokset ja valokuvateokset sekä lähioikeuksista radio- ja televisioyrytysten lähetykset ja kansallista suojaa saavat lähioikeusvalokuvat. Hallinnointiin ja tilityksiin ehdotetaan tästä johtuvia muutoksia.

Selvityksessä katsotaan, että hyvityksen piirin laajentuessa sopivan hyvityksen vuotuisen kokonaismäärän tulisi olla noin 14–15 miljoonaa euroa.

Asiasanat	yksityinen kopiointi, tekijänoikeus, tekijänoikeuslaki, hyvitysmaksut, selvitys, kulttuuri
------------------	--

ISBN PDF	978-952-415-163-4	ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-163-4
-------------------------	---

Reform av kompensationsystemet för kopiering för enskilt bruk

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2025:6	Tema	Kultur
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Författare	Kristiina Harenko	
Språk	finska	Sidantal 119

Referat

Hovrättsrådet Kristiina Harenko, som utnämnts till utredare av forsknings- och kulturminister Sari Multala den 6 augusti 2024, föreslår i sin utredning att det system som finansieras med statliga budgetmedel ska ersättas med ett lagringsanordningsbaserat kompensationsystem för kopiering för enskilt bruk. Syftet med reformen är att harmonisera kompensationsystemet med direktiv 2001/29/EG.

Det ska tas ut en avgift hos tillverkare och importörer av lagringsanordningar och i andra hand hos återförsäljare. Utöver de digitala lagringsanordningar som omfattades av avgiften före 2015 föreslås det att avgift ska tas ut för mobiltelefoner, datorer och surfplattor samt för vissa andra anordningar och tjänster. Hur stor avgiften ska vara bestäms utifrån en genomkopieringsutredning klarlagd kopieringsvolym. Ett alternativ är att ta ut en avgift hos privatpersoner med nätabonnemang.

Till systemet med rimliga kompensationer föreslås fogas litterära verk, bildkonstverk och fotografiska verk samt i fråga om närstående rättigheter radio- och televisionsföretags sändningar och närstående rättighetskyddade fotografier som åtnjuter nationellt skydd. Med anledning av detta föreslås ändringar i förvaltning och redovisningar.

Utredningen ger vid handen att det totala årliga beloppet av en rimlig kompensation bör uppgå till cirka 14–15 miljoner euro när tillämpningsområdet för kompensationen utvidgas.

Nyckelord	kopiering för enskilt bruk, upphovsrätt, upphovsrättslagen, kompensationsavgifter, utredning, kultur		
ISBN PDF	978-952-415-163-4	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-163-4		

Reform of the Private Copying Compensation System

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2025:6	Subject	Culture
Publisher	Ministry of Education and Culture	

Author	Kristiina Harenko	Pages	119
Language	Finnish		

Abstract

In her report, Kristiina Harenko, Judge of the Court of Appeal, who was appointed rapporteur by Minister of Science and Culture Sari Multala on 6 August 2024, proposes to replace the budget-based system with a storage device-based compensation scheme for private copying. The aim of the reform is to bring the compensation scheme into line with Directive 2001/29/EC.

The levy would be imposed on manufacturers and importers of storage devices and, secondarily, on distributors. In addition to the digital storage devices that were subject to the levy prior to 2015, it is proposed that the levy will be applied to mobile phones, computers and tablets, and certain other devices and services. The amount of the levy would be determined on the basis of the level of copying, through studies carried out on copying. An alternative proposal is to collect the levy when billing for online access.

It is proposed that literary works, works of fine art and photographic works, and, in the case of related rights, broadcasts by radio and television broadcasting organisations and photographs obtaining national protection be included within the scope of fair compensation. Consequently, alterations are proposed to management and accounting procedures.

According to the report, once the scope of the compensation is extended, the total annual amount of the fair compensation should be around EUR 14–15 million.

Keywords	private copying, copyright, Copyright Act, compensation, report, culture		
-----------------	--	--	--

ISBN PDF	978-952-415-163-4	ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-163-4
--------------------	---

Sisältö

1	Toimeksianto	8
2	Aluksi	10
3	Oikeudelliset lähtökohdat	12
3.1	Yksityistä kopiointia koskeva poikkeus.....	12
3.2	Yksityisen kopioinnin korvausjärjestelmän kehitys.....	13
3.3	Direktiivin säännökset ja tulkinta.....	19
3.4	Euroopan unionin oikeuden vaikutukset.....	22
3.4.1	Jäsenvaltion harkintavalta.....	22
3.4.2	Sopivan hyvityksen käsite ja peruste.....	23
3.4.3	Direktiivin tulkintavaikutus.....	25
3.4.4	Direktiiviin välitön oikeusvaikutus.....	26
3.5	Hyvitysjärjestelmän kattavuus.....	28
3.5.1	Suojan kohteet ja hyvitykseen oikeutetut oikeudenhaltijat.....	28
3.5.2	Sopivaa hyvitystä koskevan oikeuden siirtäminen.....	31
3.5.3	Sopivan hyvityksen piiriin kuuluva kopiointi.....	32
3.5.4	Korvaus- ja maksuvelvolliset.....	34
3.5.5	Yksityisen kopioinnin maksun peruste.....	37
3.5.6	Maksuista vapautuminen ja maksun palautus.....	39
3.5.7	Tallennusalustat, laitteet ja palvelut.....	41
3.5.8	Sopivan hyvityksen suuruus.....	45
3.5.9	Oikeuksien hallinnointi ja tilitykset.....	51
3.5.10	Muita kysymyksiä.....	57
3.5.11	Alustavia päätelmiä hyvitysjärjestelmää koskevista vaatimuksista.....	59
3.6	Yleiskatsaus kansainväliseen tilanteeseen.....	61
3.6.1	Päätelmiä kansainvälisestä kehityksestä.....	76
4	Yksityisen kopioinnin tutkimus ja hyvityksen määrä	77
5	Aiempien ehdotusten arviointia	83
5.1	Wessbergin ehdotus.....	83
5.2	Leikolan ehdotus.....	85

6	Nykyisen ja vanhan tekijänoikeuslain säännösten tarkastelu	89
6.1	Voimassa olevan lain säännökset (budjettirahoitusmalli).....	89
6.2	Vanhan lain säännökset (tallennusalusta- ja tallennuslaitepohjainen malli).....	92
6.3	Alustavia päätelmiä tekijänoikeuslain sääntelystä.....	98
7	Ratkaisuehdotukset	100
7.1	Ratkaisuehdotuksissa huomioon otettavat seikat	100
7.2	Järjestelmän lähtökohdat	101
7.3	Selvityshenkilön ehdotukset.....	103
7.3.1	Järjestelmän laajuus sekä hyvitysmaksun peruste ja taso	103
7.3.2	Maksun kerääminen, maksun palautus ja maksusta vapautuminen	109
7.3.3	Hyvitysmaksun hallinnointi ja tilitys	114
7.3.4	Loppuhuomiot ja sääntely ennen uudistusta	117
	OIKEUDELLISET LÄHTEET	119

1 Toimeksianto

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut hovioikeudenneuvos Kristiina Harengon selvityshenkilöksi tehtävänä esittää ministeriölle ratkaisuehdotus tai vaihtoehtoisia ehdotuksia siitä, miten yksityisen kopioinnin hyvitys olisi mahdollista järjestää niin, että hyvitysjärjestelmän voidaan kokonaisuutena arvioiden katsoa olevan direktiivin 2001/29/EY mukainen.

Toimeksianto koskee seuraavia yksityisen kopioinnin hyvityksen uudistamiseen liittyviä asioita:

- hyvityksen rahoitus: valtion talousarvio, muu rahoituslähde, edellisten yhdistelmä
- hyvityksen käytännön toteuttaminen: hyvityksen kerääminen (jos muu rahoitus kuin valtion talousarvio), hallinnointi ja jakaminen
- hyvityksen taso: taso, jota voidaan pitää kohtuullisena hyvityksenä
- hyvityksen jakaminen/kohdistaminen niin, että hyvitystä kokonaisuutena voidaan pitää tietoyhteiskuntadirektiivin (2001/29/EY) mukaisena hyvityksenä yksityisestä kopioinnista.

Selvityshenkilön tehtävänä on tarkastella erityisesti sitä, onko olemassa ministeriön toimeksiannosta aiemmin tehtyihin selvityksiin (Wessberg ja Leikola) perustuva toteuttamiskelpoinen ratkaisu, jonka voidaan katsoa olevan tietoyhteiskuntadirektiivin mukainen ja hyvityksen tason nykyistä budjettirahoitusta paremmin turvaava, ja joka olisi ajallisesti mahdollista toteuttaa kuluvan vaalikauden aikana.

Selvityksessä ja perustelluissa ratkaisuvaihtoehdoissa tulee lisäksi tarkastella seuraavia kysymyksiä:

- yksityisessä kopioinnissa tapahtuvan kehityksen huomioon ottaminen hyvityksen oikean / riittävän tason määrittelyssä
- hyvityksen tasoon vaikuttavat tekijät, esim. kopioinnista aiheutuva haitta

- hyvityksen tason suhde yksityisen kopioinnin määrään ja väestömäärään
- hyvityksen kohdistuminen eri teoslajeihin ja suojan kohteisiin
- tarkoituksenmukaisin tapa järjestää hyvityksen hallinnointi, jakaminen eri oikeudenhaltijaryhmille ja tilittäminen yksittäisille oikeudenhaltijoille
- hyvitysjärjestelmän tasapuolisuus eri oikeudenhaltijaryhmien kannalta
- mahdolliset muutostarpeet nykyiseen suoraan ja välilliseen hyvitykseen perustuvaan jakoon
- hyvitysjärjestelmän hallinnoinnin keveys erityisesti valtionhallinnon näkökulmasta
- Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön vaikutus hyvityksen järjestämiseen
- Euroopan unionin jäsenmaissa käytössä olevien järjestelmien mahdollinen soveltuvuus Suomeen.

Ministeriö järjestää selvitystyön aikana 1–3 tapaamista, joihin kutsutaan selvityshenkilön lisäksi keskeiset suoran ja välillisen hyvityksen edunsaajien edustajat sekä yksityiseen kopiointiin käytettävien tallennuslaitteiden, laitteiden ja palveluiden kannalta merkityksellisten elinkeinoelämän ja kaupan alan (ml. teleoperaattorit) sidosryhmien edustajat.

Tapaamisten tarkoituksena on tuoda läpinäkyvästi esille sidosryhmien keskeiset yksityisen kopioinnin hyvitykseen ja sen järjestämiseen liittyvät näkökohdat sekä mahdollistaa yhteinen keskustelu ratkaisuvaihtoehdoista.

Selvitys oli määrä toimittaa ministeriölle viimeistään 31.12.2024, mutta määräaika on jatkettu 31.1.2025 saakka.

2 Aluksi

Selvityksessä tarkastellaan ensiksi yksityistä kopiointia ja siitä maksettavaa hyvitystä koskevaa kotimaista lainsäädäntökehitystä ja voimassa olevaa lakia sekä EU-lainsäädäntöä ja sitä koskevaa oikeuskäytäntöä. Tämän pohjalta määritetään ne oikeudelliset vaatimukset, jotka rajoittavat jäsenvaltioiden harkintavaltaa ja jotka on otettava huomioon toimeksiannossa annettuja kysymyksiä ratkaistaessa.

Selvitykseen sisältyy lyhyt katsaus kansainvälisestä kehityksestä. Tältä osin selvitys perustuu varsin suppeaan aineistoon.

Yksityisen kopioinnin tutkimuksesta ilmeneviä eri aineistojen kopiointimääriä tarkastellaan uudistuksen vaikutusten ja kohtuullisen hyvityksen kokonaismäärän arvioimiseksi.

Ennen ratkaisuehdotuksia tarkastellaan aiempia ehdotuksia (erityisesti Wessbergin ja Leikolan ehdotukset) sekä kansallisessa lainsäädännössä toteutettuja hyvitystä koskevia sääntelytapoja.

Lopuksi annetaan selvityshenkilön ratkaisuehdotukset.

Intressitahoille on selvityksen valmisteluaikana lähetetty kysely (**liite 1**). Kyselyyn ovat vastanneet Amazon Web Services, Audiovisuaalisen alan tekijät ry, Audiovisuaal Producers Finland – APFI ry, DNA Oyj, Electronic Frontier Finland – Effi ry, Elektroniikka- ja kodinkonekaupan yhdistys ETKO ry, Elinkeinoelämän Keskusliitto EK, Elisa Oyj, Esittävän säveltaiteen edistämisseätiö, FiCom ry, Finlands svenska författareförening, Finnet-liitto ry omasta ja sen 17 jäsenyhtiön puolesta, Freelance ohjelmatyöntekijät ry, Google, Grafia ry, Gramex äänitemusiikin tekijänoikeusjärjestö ry, Internet-käyttäjät ikuisesti-IKI ry, Keskuskauppakamari, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Kopiosto ry, Kuvasto ry, Luovan työn tekijät ja yrittäjät – Luovat ry, Medialiitto ry, Microsoft Oy, MTV Oy, Musiikkituotannon tuki- ja edistämisseätiö, Musiikkituottajat – IFPI Finland ry, Sanoma Media Finland Oy, Suomen Journalistiliitto ry, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen Kustannusyhdistys, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry,

Suomen Näyttelijäliitto – Finlands Skådespelareförbund ry, Suomen Tiedekustantajien liitto, Suomen tiedetoimittajain liitto ry, Suomen tietokirjailijat ry, Suomen Yrittäjät ry, Swappie Oy, Tekijänoikeuksien käyttäjien neuvottelukunta, Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry, Teknologiateollisuus ry, Telia Finland Oyj ja valtiovarainministeriö. Lisäksi 11 yksityishenkilöä on esittänyt näkemyksiään esitettyihin kysymyksiin.

3 Oikeudelliset lähtökohdat

3.1 Yksityistä kopiointia koskeva poikkeus

Tekijänoikeuslain 12 §:n 1 momentin mukaan julkistetusta teoksesta saa jokainen valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöään varten. Siten valmistettua kappaletta ei ole lupa käyttää muuhun tarkoitukseen. Pykälän 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisen valmistuttajan yksityistä käyttöä varten saa myös antaa ulkopuolisen suoritettavaksi. Pykälän 3 momentin mukaan 2 momentissa säädetty ei koske sävellysteoksen, elokuvateoksen, käyttöesineen tai kuvanveistoksen kappaleen valmistamista eikä muun taideteoksen jäljentämistä taiteellisin menetelmin. Mainitun pykälän 4 momentin mukaan pykälän säännökset eivät koske tietokoneella luettavassa muodossa olevaa tietokoneohjelmaa, tietokoneella luettavassa muodossa olevan kappaleen valmistamista tällaisessa muodossa olevasta tietokannasta eivätkä rakennusteoksen valmistamista.

Viittaussäännösten nojalla 12 §:n 1–3 momenttia sovelletaan:

- kirjallisen tai taiteellisen teoksen tai kansanperinteen esityksen esittäviin taiteilijoihin (tekijänoikeuslain 45 §)
- äänitallenteen tuottajaan (tekijänoikeuslain 46 §)
- kuvatallenteen tuottajaan (tekijänoikeuslain 46 a §).

Viittaussäännösten nojalla 12 §:n 1 ja 2 momenttia sovelletaan:

- radio- tai televisiolähetyksen lähettäjärytymiseen (tekijänoikeuslain 48 §)
- lähioikeusvalokuvan valokuvaajaan (tekijänoikeuslain 49 a §).

Viittaussäännösten nojalla 12 §:n 1, 2 ja 4 momenttia sovelletaan:

- luettelon ja tietokannan valmistajaan (tekijänoikeuslain 49 §).

Tekijänoikeuslaissa yksityistä kopiointia koskeva poikkeus koskee sekä kirjallisia että taiteellisia teoksia. Ainoana poikkeuksena ovat tietokoneella luettavassa muodossa olevat tietokoneohjelmat ja tietokannat, joiden kopiointi yksityiseen käyttöön kuuluu tekijän yksinoikeuden piiriin. Lisäksi yksityisen kopioinnin poikkeus koskee em. lähioikeuksia. Oikeus määrätä yksityisestä kopioinnista on suljettu pois eri teosten

tekijöiltä, esittävilta taiteilijoilta, ääni- ja kuvatallenteen tuottajilta, radio- tai televisiolähetysten lähettäjäryityksiltä ja oikeutta on rajoitettu luettelon ja tietokannan valmistajilta.

Yksityistä kopiointia koskevan rajoituksen taustalla ovat yksityisyyden suojaan ja käytännön näkökohtiin liittyvät seikat.¹

3.2 Yksityisen kopioinnin korvausjärjestelmän kehitys

Tyhjäkasettimaksu

Yksityisen kopioinnin hyvitystä kerättiin vuodesta 1984 lähtien kasettimaksuna ja sittemmin 2006 alkaen hyvitysmaksuna siitä mahdollisuudesta, että tallennusalustalle voitiin valmistaa teoksesta kappale yksityistä käyttöä varten ilman tekijän lupaa. Lain mukaan maksuvelvollisia olivat laitteen valmistaja ja maahantuoja sekä toissijaisesti sen jälleenmyyjä. Maksu kohdistui laitteen tai tallennusalustan tallennusominaisuuteen ja tuli myyntihinnassa kuluttajan maksettavaksi. Tästä tallennusalustapohjaisesta järjestelmästä siirryttiin vuodesta 2015 alkaen budjettirahoituksesta maksettavaan hyvitykseen.²

Tekijänoikeuslain säännöksillä (8.6.1984/442) ääni- ja kuvanauhojen taikka muiden laitteiden valmistajat ja maahantuojat veloitettiin suorittamaan niin sanottua tyhjäkasettimaksua korvauksina teosten tekijöille sekä tekijöiden yhteisiin tarkoituksiin. Ammattimaiseen käyttöön, samoin kuin eräisiin muihin käyttötarkoituksiin tarkoitetut nauhat ja kasetit olivat maksuttomia.³ Maksun kohteena oleva laite oli määritelty siten, että säännös kattoi paitsi ääni- ja kuvanauhat, myös tulevaisuudessa käytettävät uudet tallennuslaitteet. Laitteen tuli soveltua yksityiseen käyttöön kuuluakseen maksuvelvollisuuden piiriin.⁴

1 Vuoden 1953 mietinnössä (KM 1953:5) komitea perusteli yksityistä käyttöä koskevaa poikkeussäännöstä sillä, että "olisi yleistä oikeustuntoa loukkaavaa, jos tekijä saisi rajattomasti sekaantua yksityiselämän piiriin, esim. kieltämällä sitä, joka on lainannut runoteoksen, omaa käyttöönsä varten jäljentämästä yksityistä runoa tai muotokuvamaalauksen omistajaa valokuvaamasta maalausta omaan tai ystäviensä lukuun. Sitä paitsi olisi miltei mahdotonta valvoa sellaista menettelyä."

2 HE 249/2014 vp s. 2.

3 HE 32/1984 vp s. 1.

4 HE 32/1984 vp s. 13.

Oikeus suoraan korvaukseen oli ainoastaan radiossa tai televisiossa lähetettyjen taikka ääni- tai kuvataallenteella olevien teosten tekijöillä. Käytännön syistä ehdotettiin, että oikeutta korvaukseen eivät voisi toteuttaa yksittäiset oikeudenhaltijat itse, vaan korvaukset maksettaisiin ainoastaan asianomaisten alojen lukuisia suomalaisia tekijöitä edustavien järjestöjen välityksellä. Säännösten mukaisesti opetusministeriö vahvisti vuosittain maksun suuruuden neuvoteltuaan tekijöitä edustavan ja maahantuojia ja valmistajia edustavan järjestön kanssa. Suuruudeltaan maksun tuli vastata kohtuullista korvausta teosten yksityisestä käytöstä. Maksua vahvistettaessa maksujärjestelmästä saadut kokemukset sekä maksun vaikutus kuluttajahintoihin tuli ottaa huomioon maksun suuruuteen vaikuttavina seikkoina. Maksujen perimisestä huolehti opetusministeriön hyväksymä järjestö, jonka tuli edustaa lukuisia suomalaisia tekijöitä. Järjestön tuli hyväksyä opetusministeriön hyväksymä maksusuunnitelma, josta ilmeni muun muassa mikä osa maksutuotoista käytetään suoriin tekijänoikeuskorvauksiin ja mikä osa välillisinä korvauksina tekijöiden yhteisiin tarkoituksiin. Korvaukset tekijöille, esittäville taiteilijoille ja äänitteiden tuottajille ohjautuivat järjestöillä olevien valtakirjojen ja sopimusten nojalla tekijänoikeuden valvontajärjestöjen kautta.⁵

Tietoyhteiskuntadirektiivistä johtuvat muutokset

Lainmuutoksella 821/2005 tekijänoikeuslakiin tehtiin direktiivin 2001/29/EY (direktiivi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, jäljempänä myös tietoyhteiskuntadirektiivi) ja Suomen perustuslain edellyttämät hyvitysmaksua ja sen hallinnointia koskevat muutokset 26 a–26 b, 26 e ja 26 h §:ään. Säännökset tulivat voimaan siirtymäajan jälkeen 1.1.2007. Siirtymäaika oli tarpeen hallinnollisten toimenpiteiden, maksun perintään liittyvien käytännön järjestelyjen ja tiedottamisen vaatiman ajan takia.⁶

Lainmuutoksella 821/2005 selvennettiin myös, että yksityistä kopiointia koskeva rajoitus voi koskea vain laillisesta lähteestä tapahtuvaa kopiointia. Tekijänoikeuslain 11 §:n 5 momentin mukaan 2 luvussa säädetyn tekijänoikeuden rajoituksen nojalla ei saa valmistaa kappaleita sellaisesta teoksen kappaleesta, joka on valmistettu tai saatettu yleisön saataviin 2 §:n vastaisesti tai jota suojaava tekninen toimenpide on 50 a §:n 1 momentin vastaisesti kierretty. Siten esimerkiksi lainvastaisesti ilman tekijän lupaa vertaisverkkoon (P2P) saatetusta teoksesta ei ole sallittua tehdä kopioita yksityiseen käyttöön tekijänoikeuslain 12 §:n rajoitussäännöksen nojalla, eikä tällaisesta kopioinnista ole oikeutta hyvitykseen.

5 HE 32/1984 vp s. 13.

6 HE 28/2004 vp s. 139.

Tekijänoikeuslain 26 a §:n (821/2005) 1 momentin mukaan muu laite kuin ääni- tai kuvanauha saattoi kuulua hyvitysmaksuvelvollisuuden piiriin ainoastaan sillä edellytyksellä, että tällaista laitetta merkittävässä määrin käytetään teoksen kappaleen valmistamiseen yksityiseen käyttöön. Säännöksessä myös määriteltiin, että valmistajan tai maahantuojan oli suoritettava laitteen esitysajan tai tallennuskapasiteetin perusteella vahvistettava maksu käytettäväksi suorana hyvityksenä teosten tekijöille sekä välillisenä hyvityksenä tekijöille heidän yhteisiin tarkoituksiinsa. Hyvitys maksettiin tekijöille lukuisia tietyn alan Suomessa käytettyjen teosten tekijöitä edustavan järjestön välityksellä opetusministeriön vuosittain hyväksymän maksuvarojen käyttösuunnitelman mukaisesti. Viittaussäännösten nojalla hyvitystä maksettiin myös esittäville taiteilijoille sekä äänite- ja elokuvatuottajille.

Lainmuutoksella maksun laissa säädetty soveltamisala kapeni, kun pykälään lisättiin vaatimus laitteen käyttämisestä merkittävässä määrin teoksen kappaleen valmistamiseen yksityiseen käyttöön, kun aiemmin voimassa olleen lain mukaan edellytyksenä oli tallennusalueen soveltuminen radiossa tai televisiossa lähetetyn taikka ääni- tai kuvataallenteella olevan teoksen kappaleen valmistamiseen.⁷

Edellä mainitun 26 a §:n (821/2005) 2 momentin mukaan sen, joka tarjosi jälleenmyytäväksi 1 momentissa tarkoitetun valmistajan tai maahantuojan myymän laitteen, oli 26 b §:ssä (821/2005) tarkoitetun järjestön kehotuksesta osoitettava, että laitteesta oli suoritettu maksu järjestölle. Jos maksua ei ollut suoritettu, jälleenmyyjän oli suoritettava maksu. Jälleenmyyjällä oli kuitenkin oikeus vaatia suorittamansa maksu maksusta ensisijaisesti vastuussa olevalta valmistajalta tai maahantuojalta taikka maksusta toissijaisesti vastuussa olevalta toiselta jälleenmyyjältä, jolta laite on hankittu jälleenmyytäväksi. Pykälän 3 momentin mukaisesti opetusministeriön asetuksella säädettiin liikenne- ja viestintäministeriön sekä kauppa- ja teollisuusministeriön annettua asiasta lausuntonsa, mitkä laitteet kuuluivat 1 momentissa tarkoitetun maksun piiriin. Opetusministeriön asetuksella säädettiin myös maksun suuruus. Ennen asetuksen antamista opetusministeriön tuli neuvotella 1 momentissa tarkoitettuja valmistajia ja maahantuoja ja tekijöitä edustavien järjestöjen kanssa. Maksu tuli vahvistaa suuruudeltaan sellaiseksi, että sitä voitiin pitää sopivana hyvityksenä teosten kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön. Laittekohtaiselle kokonaisuudelle tuli vahvistaa yläraja, jota maksu ei saanut ylittää. Maksun suuruutta vahvistettaessa tuli ottaa huomioon saatavilla oleva tutkimustieto yksityisen kappaleen valmistamisen yleisyydestä sekä se, missä määrin yksityisen kappaleen valmistamisen estäviä teknisiä toimenpiteitä oli käytetty yleisön

⁷ HE 28/2004 vp s. 106.

saataviin saatettujen teosten suojana. Laitetyypeittäin tuli lisäksi ottaa huomioon se, missä määrin laitetta oli mahdollista käyttää kappaleiden valmistamiseen teknillä toimenpiteillä suojatuista ja suojaamattomista teoksista.

Tekijänoikeuslain 26 b §:n (821/2005) 1 momentin mukaan maksu suoritettiin lukuisia Suomessa käytettyjen teosten tekijöitä edustavalle järjestölle, jonka opetusministeriö oli hakemuksesta hyväksynyt tehtävään määräajaksi, enintään viideksi vuodeksi. Tehtävään voitiin hyväksyä kerrallaan vain yksi järjestö. Hyväksyttävällä järjestöllä tuli olla taloudellinen ja toiminnallinen valmius ja kyky hoitaa asioita hyväksymispäätöksen mukaisesti. Järjestön tuli vuosittain antaa opetusministeriölle selvitys hyväksymispäätöksen nojalla tekemistään toimista. Opetusministeriön päätöstä oli muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia oli lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu. Hyväksymisen edellytyksenä oli, että järjestö sitoutui käyttämään opetusministeriön ja järjestön vuosittain sopiman osan maksun tuotosta välillisenä hyvityksenä tekijöille heidän yhteisiin tarkoituksiinsa opetusministeriön hyväksymän maksuvarojen käyttösuunnitelman mukaisesti. Pykälän 2 momentin mukaan maksun tuotosta vähennettiin hallintokustannukset.

Säädettäessä lakia 821/2005 perustuslakivaliokunta arvioi lausunnossaan hyvityksen oikeudellista luonnetta todeten, että vaikka hyvityksessä voidaan nähdä verolle ominaisia piirteitä, on se valiokunnan mielestä kuitenkin ymmärrettävä yksityisoikeudelliseksi korvaukseksi teosten kopioinnista tekijöille aiheutuvista taloudellisista menetyksistä. Tästä näkökulmasta valiokunta piti jossain määrin ongelmallisena, että maksusuorituksista kertyneitä varoja käytetään ehdotetun säännöksen perusteella tekijöille suoritettavan hyvityksen lisäksi myös ”tekijöiden yhteisiin tarkoituksiin”. Tarkoituksena esityksen perustelujen mukaan oli mahdollistaa hyvitysvaikutuksen kohdistaminen mahdollisimman moniin oikeudenhaltijoihin tai kokonaisuun oikeudenhaltijaryhmiin tilanteessa, jossa henkilökohtaisilla tilityksillä ei käytännössä voida saavuttaa kaikkia oikeudenhaltijoita. Näin ollen myös kertyneiden varojen yhteistä osuutta käytettiin ainakin välillisesti hyvitykseksi teosten tekijöille.⁸

Valtioneuvoston asetuksesta tallentamattomien ääni- ja kuvanauhojen ja muiden tallennuslaitteiden valmistuksesta ja maahantuonnista suoritettavan maksun suuruudesta vuonna 2014 (946/2013) ilmenee, että maksua perittiin 1 §:n mukaan analogisista tallennusalustoista ääninauhalta 0,50 senttiä ja kuvanauhasta 0,76 senttiä kultakin alkavalta minuutilta.

8 PeVL 7/2005 vp s. 8.

Asetuksen 2 §:n mukaan perittiin maksuja digitaalisista tallennuspalveluista eli tallennettavalta CD-, DVD- ja Blue-ray-levyltä sekä muulta vastaavalta tallennuspalvelulta 0,20 euroa, jos muistia oli enintään 1 gigatavu, 0,60 euroa, jos muistia oli yli 1 gigatavu ja enintään 10 gigatavua, 1,20 euroa, jos muistia oli yli 10 mutta enintään 25 gigatavua ja 1,80 euroa, jos muistia oli yli 25 gigatavua.

Asetuksen 3 §:ssä oli säännökset digitaalisten tallennuslaitteiden eli tallentavan television, videosoitin ja mp3- tai vastaavan audiosoitin sekä digisovittimen maksuista, jotka vaihtelivat 4 eurosta, jos muistia oli enintään 512 megatavua, 36 euroon, jos muistia oli yli 512 megatavua mutta enintään 1 gigatavu, 10 euroa yli 1 gigatavu mutta enintään 20 gigatavua, 12 euroa yli 20 mutta enintään 50 gigatavua, 15 euroa yli 50 mutta enintään 150 gigatavua, 18 euroa yli 150 mutta enintään 250 gigatavua, 25 euroa yli 250 mutta enintään 500 gigatavua, 30 euroa yli 500 mutta enintään 750 gigatavua). Ulkoisesta kiintolevystä perittiin maksua 9 euroa, jos muistia oli vähintään 50 ja enintään 250 gigatavua, 12 euroa, jos muistia oli yli 250 gigatavua mutta alle 1 teratavu, ja 18 euroa, jos muistia vähintään 1 teratavu mutta enintään 3 teratavua. Maksua ei peritty navigaattoreista, matkapuhelimista, tietokoneista, kämmentietokoneista eikä pelikonsoleista.

Hyvitysmaksun osuus oli mp3-soittimen ja tallentavan digisovittimen hinnassa tallennuskapasiteetin mukaan porrastettuna 4–36 euroa, ulkoisen kiintolevyn hinnassa 9–18 euroa.

Budjettivaroista maksettavaan hyvitykseen siirtyminen

Tekijänoikeuslain muutoslailla 1171/2014 luovuttiin tallennuspalvelu- ja laitemaksuista ja siirryttiin budjettirahoitukseen hyvitysjärjestelmään. Hyvitys ei siten ole enää sidoksissa kopiointiin käytettyyn laitteeseen eikä siihen, kuinka merkittävästi laitetta käytetään yksityiseen kopiointiin. Säännös on kirjattu siten, että se koskee yleisesti teoksen kappaleiden valmistamista yksityiseen käyttöön, mutta käytännössä suoraa hyvitystä oikeudenhaltijoille on maksettu vain musiikin ja elokuvien yksityisestä kopiointista. Tekijänoikeuslain 26 a §:n 1 momentin mukaan valtio maksaa tekijöille hyvitystä teoksen kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön. Hyvitys maksetaan valtion talousarvioon otettavasta määrärahasta, jonka tulee olla määrältään sellainen, että sitä voidaan pitää kohtuullisena hyvityksenä teosten kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön. Pykälän 2 momentin mukaan yksityistä kappaleen valmistamista ja sen yleisyyttä tutkitaan hyvityksen oikean mitoituksen määrittelemiseksi. Tutkimuksen tekee opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksymä puolueeton tutkimuslaitos. Pykälän 3 momentin mukaan valtioneuvosto asettaa opetus- ja kulttuuriministeriön esityksestä neuvottelukunnan,

jonka tehtävänä on toimia neuvoa-antavana asiantuntijaelimenä yksityistä kapaleen valmistamista koskevassa tutkimuksessa. Neuvottelukunnan toimikausi on neljä vuotta.

Lailla 1171/2014 muutettiin myös tekijänoikeuslain 26 b §:ää. Sen 1 momentin mukaan hyvitys maksetaan opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittain hyväksymän hyvitysvarojen käyttösuunnitelman mukaisesti suorana hyvityksenä teosten tekijöille ja välillisenä hyvityksenä tekijöille heidän yhteisiin tarkoituksiinsa. Pykälän 2 momentin mukaan hyvitys maksetaan tekijöille lukuisia tietyn alan Suomessa käytettyjen teosten tekijöitä edustavan järjestön välityksellä. Järjestön on suoran hyvityksen jakamisessa kohdeltava sekä edustamiaan että järjestön ulkopuolisia tekijöitä yhdenvertaisesti. Pykälän 3 momentin mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö valvoo, että hyvityksen käytössä ja edelleen tilittämisessä noudatetaan käyttösuunnitelmaa. Ministeriöllä on oikeus saada järjestöltä tarpeelliset tiedot valvontaa varten.

Tekijänoikeuslain 26 a ja 26 b §:ää sovelletaan viittaussäännösten nojalla kirjallisen tai taiteellisen teoksen tai kansanperinteen esittäjän esitykseen (tekijänoikeuslain 45 §), äänitallenteeseen (tekijänoikeuslain 46 §), kuvatallenteeseen (tekijänoikeuslain 46 a §) ja lähioikeudella suojattavaan valokuvaan (tekijänoikeuslain 49 a §). Soveltamisalan ulkopuolelle on jätetty radio- ja televisiolähetykset (tekijänoikeuslain 48 §) sekä luettelot ja tietokannat (tekijänoikeuslain 49 §).

Ennen budjettirahoitusmallin käyttöönottoa hyvitysmaksua kerättiin analogisista ja digitaalisista tallennuslaitteista sekä digitaalisista tallennuslaitteista, kuten mp3-soittimista, tallentavista digisovittimista ja ulkoisista kiintolevyistä. Tuolloin noin 12 miljoonan euron tasolle vuosina 2004–2008 noussut hyvitysmaksukertymä, johon vuoden 2007 digisiirtymä oli aiheuttanut tilapäisen noin 3 miljoonan euron lisäyksen, oli laskenut noin 6,5–7 miljoonan euron tasolle vuosina 2011–2013. Vuoden 2014 kertymäksi arvioitiin tuolloin noin 5 miljoonaa euroa. Hyvitysmaksukertymän aleneminen tälle tasolle vaikutti kielteisesti luovan työn tekijöiden toimintaedellytyksiin, eikä kertymää pidetty suuruudeltaan kohtuullisena hyvityksenä yksityisestä kopioinnista, jonka vuosina 2011–2013 ei kuitenkaan ollut osoitettu vähentyneen. Edellytyksiä hyvitysmaksun laitekannan laajentamiseen tai maksun korottamiseen ei ollut.⁹

9 HE 249/2014 vp s. 2–3.

Yksityiseen kopiointiin käytettävien laitteiden kirjo oli monipuolistunut ja teosten kopiointi siirtynyt perinteisistä, lähes yksinomaan tallentamiseen ja kopiointiin soveltuvista tallennusalustoista ja -laitteista sellaisiin laitteisiin, joita voidaan kopioida tai tallentamisen lisäksi käyttää myös muihin tarkoituksiin. Myös aineistojen suora lisensiointi oli kehityksessä, mutta sen ei vuonna 2014 arvioitu ainakaan lyhyellä aikavälillä merkittävästi vähentävän hyvityksen piiriin kuuluvaa yksityistä kopiointia. Edellä kuvatusta kehityksestä oli seurauksena se, että hyvitysmaksua ei kertynyt kaikista sellaisista tallennuslaitteista ja -alustoista, joihin teoksia kopioitiin laissa tarkoitetulla tavalla yksityiseen käyttöön.

Hyvityksen maksamista budjettivaroista perusteltiin sillä, että kun valtio lainsäädännössään sallii yksityisen kappaleen valmistamisen tekijänoikeuden rajoituksena ja tietoyhteiskuntadirektiivi edellyttää tällaisessa tapauksessa hyvityksen järjestämistä tekijöille, eikä hyvitystä pystytä riittävästi keräämään osana tallennusalojen myyntihintaa, on perusteltua, että valtio suorittaa yksityisen kopioinnin hyvityksen verovaroista.¹⁰ Muutoksen myötä poistuivat maksusta aiheutuneet hallinnointikulut kaupan eri portailta. Vuonna 2011 arvio hallinnointikuluista oli noin 1 miljoona euroa vuodessa. Maksun laajentamisesta uusiin laitekategorioihin ja järjestelmän piiriin arvioitiin aiheutuvan lisäksi jopa 3–5 miljoonan euron kertakustannukset uusien maksuvelvollisten myötä. Samalla poistuivat hyvitysmaksun keräämisestä ja maksuvarojen hallinnoimisesta aiheutuneet kulut, jotka olivat olleet noin 500 000–700 000 euroa vuodessa.¹¹

3.3 Direktiivin säännökset ja tulkinta

Tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksista tai rajoituksista 2 artiklassa säädettyyn kappaleen valmistamista koskevaan oikeuteen, kun kyseessä ovat luonnollisten henkilöiden mille tahansa välineelle valmistamat kappaleet, jotka on tehty yksityiseen käyttöön ja joiden käyttötarkoitus ei ole välittömästi tai välillisesti kaupallinen, edellyttäen, että oikeudenhaltijat saavat sopivan hyvityksen, jonka osalta otetaan huomioon 6 artiklassa tarkoitettujen teknisten toimenpiteiden soveltaminen kyseiseen teokseen tai aineistoon taikka niiden soveltamatta jättäminen.

10 HE 249/2014 vp s. 3.

11 HE 249/2014 vp s. 4.

Direktiivin 2 artiklassa säädetty oikeus koskee oikeutta kappaleiden valmistamiseen, joka on tekijöillä teostensa osalta, esittäjillä esitystensä tallenteiden osalta, äänituottajilla äänitteidensä osalta, elokuvien ensimmäisten tallenteiden tuottajilla elokuviensa alkuperäiskappaleiden ja niiden kopioiden osalta ja yleisradio-organisaatioilla lähetystensä tallenteiden osalta riippumatta siitä, onko kyseessä lähetysten langallinen vai langaton siirto kaapelin tai satelliitin välityksellä.

Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan jäsenvaltioiden, jotka päättävät vahvistaa kopiointia yksityiseen käyttöön koskevan poikkeuksen kansallisessa oikeudessaan, on säädettävä ”sopivan hyvityksen” suorittamisesta oikeudenhaltijoille. Hyvitysvelvollisuus koskee siten kaikkia edellä mainittuja teoksia ja muita suojan kohteita, joita saadaan kopioida yksityiseen käyttöön poikkeussäännöksen nojalla. Jos oikeudenhaltijalle kopiointista aiheutuva haitta on vähäinen, ei veloitetta maksun suorittamiseen voi aiheutua. Tällaista kopiointia voi olla esimerkiksi varmuuskopioiden ottaminen kopioidusta aineistosta.

Direktiivin johdanto-osan perustelukappaleissa kuvataan direktiivin tarkoituksena sekä asiayhteyttä, joihin säännökset liittyvät. Niistä saadaan siten johtoa direktiivin säännösten tulkintaan. Sopivaa hyvitystä koskevissa unionin tuomioistuimen ratkaisuissa on nojaututtu lukuisiin direktiivin johdanto-osan perustelukappaleisiin, joista keskeisimpinä voidaan pitää seuraavia:

Johdanto-osan 9. ja 10. perustelukappaleissa tuodaan esiin tietoyhteiskuntadirektiivin keskeiset tavoitteet, jotka on otettava huomioon myös hyvitystä koskevia kansallisia säännöksiä säädettäessä ja tulkittaessa. Ensinnäkin 9. perustelukappaleessa todetaan, että tekijänoikeuden ja lähioikeuksien yhdenmukaistamisen on perustuttava suojan korkeaan tasoon, koska nämä oikeudet ovat ratkaisevan tärkeitä henkisen luomistyön kannalta. Niiden suojaaminen auttaa varmistamaan luovuuden ylläpitämisen ja kehittymisen niin tekijöiden, esittäjien, tuottajien, kuluttajien, kulttuurin teollisuuden kuin suuren yleisön etujen mukaisesti. Tämän vuoksi henkisen omaisuuden tunnustetaan olevan erottamaton osa omaisuuden käsitettä. Johdanto-osan 10. perustelukappaleessa todetaan, että voidakseen jatkaa luovaa ja taiteellista työtään tekijöiden tai esittäjien on saatava asianmukainen korvaus työnsä käyttämisestä, kuten myös tuottajien voidakseen rahoittaa tällaista työtä.

Johdanto-osan 31. perustelukappaleen mukaan eri oikeudenhaltijaryhmien välisen samoin kuin eri oikeudenhaltijaryhmien ja suojatun aineiston käyttäjien välisen oikeuksien ja etujen oikeudenmukainen tasapaino on turvattava. Jäsenvaltioissa säädettyjä nykyisiä poikkeuksia ja rajoituksia näihin oikeuksiin on arvioitava uudelleen uuden sähköisen ympäristön kannalta. Tiettyjä yksinoikeustoimia koskevien poikkeusten ja rajoitusten nykyisillä eroilla on välitön kielteinen vaikutus

sisämarkkinoiden toimintaan tekijänoikeuden ja lähioikeuksien alalla. Nämä erot saattavat tulla näkyvämmiksi rajojen ylitse tapahtuvan teosten hyödyntämisen ja rajat ylittävien toimien edelleen lisääntyessä. Sisämarkkinoiden asianmukaisen toiminnan varmistamiseksi nämä poikkeukset ja rajoitukset olisi määriteltävä yhdenmukaisemmin. Yhdenmukaistamisen asteen olisi perustuttava vaikutukseen, joka poikkeuksilla ja rajoituksilla on sisämarkkinoiden moitteettomaan toimintaan.

Johdanto-osan 35. perustelukappale on ollut varsin keskeisesti esillä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Sen mukaan tietyissä poikkeus- tai rajoitustapauksissa oikeudenhaltijoiden olisi saatava sopiva hyvitys suojattujen teostensa tai muun aineistonsa käytön korvaamiseksi heille riittävällä tavalla. Tällaisen sopivan hyvityksen muotoa, yksityiskohtaisia järjestelyjä ja mahdollista tasoa määritettäessä olisi otettava huomioon kunkin tapauksen erityisolosuhteet. Näitä olosuhteita arvioitaessa käyttökelpoinen peruste voi olla kyseisestä toimesta oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuva haitta. Mikäli oikeudenhaltijat ovat jo saaneet maksun josakin muussa muodossa, esimerkiksi osana lisenssimaksua, mitään erityistä tai erillistä maksua ei voida edellyttää. Sopivan hyvityksen tason määrittämisessä olisi otettava täysin huomioon, missä määrin direktiivissä tarkoitettuja teknisiä suojaustoimenpiteitä on käytetty. Tietyissä tilanteissa, joissa oikeudenhaltijalle koitua haitta on vähäinen, ei velvoitetta maksun suorittamiseen voi syntyä.

Edellä mainittuun perustelukappaleeseen sisältyvä sana "vähäinen" on englanniksi "minimal", joka voidaan suomentaa merkityksettömäksi tai häviävän pieneksi. Tällä on merkitystä, kun arvioidaan, milloin maksuvelvoitetta ei ole lainkaan.

Euroopan unionin tuomioistuin on antanut useita ratkaisuja tietoyhteiskuntadirektiivin edellä mainittujen säännösten tulkinnasta.

3.4 Euroopan unionin oikeuden vaikutukset

3.4.1 Jäsenvaltion harkintavalta

Unionin tuomioistuin on oikeuskäytännössään katsonut, että jäsenvaltioilla on katsottava olevan laaja harkintavalta hyvityksen järjestelmän eri parametrien määrittämiseksi. Jäsenvaltioiden on erityisesti määritettävä tahot, joiden on maksettava kyseistä sopivaa hyvitystä, sekä vahvistettava kyseisen hyvityksen muoto, maksutavat ja sen taso.¹²

Tuomioistuin on todennut myös, että tällaisen sopivan hyvityksen muotoa, ehtoja ja mahdollista tasoa määritettäessä jäsenvaltioiden on otettava huomioon kunkin tapauksen erityisolosuhteet ja etenkin kyseisestä toimesta oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuva vahinko.¹³

Edelleen tuomioistuin on oikeuskäytännössään todennut, että unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin oikeuden yhtenäinen soveltaminen edellyttää, että kun unionin oikeuden säännös ei sisällä viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen tietyn käsitteen osalta, sitä on tavallisesti tulkittava koko unionissa itsenäisesti ja yhtenäisesti ja että tässä tulkinnassa on otettava huomioon paitsi kyseessä olevan säännöksen sanamuoto, myös sen asiayhteys ja säännöstöllä, johon tämä säännös sisältyy, tavoiteltu päämäärä (tuomio 8.3.2018, DOCERAM, C-395/16, EU:C:2018:172, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).¹⁴ Sopiva hyvitys on tällainen unionin oikeuden itsenäinen käsite.

Yksi keskeinen unionin oikeuden periaate on yhdenvertaisuuden periaate. Tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklassa säädettyjä poikkeuksia on sovellettava siten, että noudatetaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, joka on Euroopan unionin perusoikeuskirjan 20 artiklassa vahvistettu unionin oikeuden yleinen periaate. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhdenvertaisen kohtelun

12 Ks. esim. unionin tuomioistuimen tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 36 kohta, tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 9.6.2016, EGEDA ym., C-470/14, 22 ja 23 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen. Unionin tuomioistuin on todennut vastaavasti myös tuomioissaan 24.3.2022, Austro-Mechana, C-433/20, 41 ja 42 kohta ja viitatu tuomio 21.4.2016, Austro-Mechana, C-572/14, 18 kohta ja tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

13 Tuomio 23.11.2023, Seven.One Group, C-260/22, 36 kohta.

14 Tuomio 21.4.2016, Austro-Mechana, C-572/14, 20 kohta.

periaate edellyttää, että toisiinsa rinnastettavia tilanteita ei kohdella eri tavalla eikä erilaisia tilanteita kohdella samalla tavalla, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella.¹⁵

3.4.2 Sopivan hyvityksen käsite ja peruste

Vaikka jäsenvaltioilla on laaja harkintavalta sopivaa hyvitystä koskevan järjestelmän eri osatekijöitä rajatessaan, niin sopiva hyvitys on unionin oikeuden itsenäinen käsite, jota on tulkittava yhdenmukaisesti unionin alueella. Sopivan hyvityksen tarkoituksena on unionin oikeuskäytännön mukaan korvata tekijöille ”riittävällä tavalla” suojattujen teosten käyttö ilman heidän lupaansa. Sopivan hyvityksen järjestämiseksi perustettu järjestelmä soveltuu yhteen niiden edellytysten kanssa, jotka koskevat tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osan 31 perustelukappaleessa tarkoitettua ”oikeudenmukaista tasapainoa” yhtäältä sopivan hyvityksen saajina olevien tekijöiden oikeuksien ja etujen sekä toisaalta suojatun aineiston käyttäjien oikeuksien ja etujen välillä, vain, jos kyseisiä kappaleen valmistamiseen tarkoitettuja laitteita ja välineitä voidaan käyttää yksityiseen kopiointiin, jolloin niistä voi aiheutua vahinkoa suojatun teoksen tekijälle. Koska vahinkoa aiheuttaa henkilö, joka valmistaa kappaleen suojatusta teoksesta yksityiseen käyttöönsä pyytämättä etukäteen lupaa kyseiseltä oikeudenhaltijalta, tällaisen henkilön on pääsääntöisesti korvattava mainittuun kappaleen valmistamiseen liittyvä vahinko rahoittamalla tälle oikeudenhaltijalle maksettava hyvitys.¹⁶

Tekijälle aiheutuvaa vahinkoa koskevan kriteerin merkityksestä sopivaa hyvitystä laskettaessa tuomioistuin on todennut, että tietoyhteiskuntadirektiivin 35 ja 38 perustelukappaleesta käy ilmi, että sopivan hyvityksen tarkoituksena on korvata tekijöille ”riittävällä tavalla” suojattujen teosten käyttö ilman heidän lupaansa. Määritettäessä tämän korvauksen tasoa on otettava huomioon ”käyttökelpoisena perusteena” kyseisestä kappaleen valmistamisesta tekijälle ”mahdollisesti aiheutuva haitta”, jos ”haitta on vähäinen”, ei velvoitetta maksun suorittamiseen kuitenkaan voi syntyä. Yksityistä kopiointia koskevaan poikkeukseen on näin ollen voitava sisältyä ”oikeudenhaltijoiden menetysten korvausjärjestelmä”.¹⁷

15 Tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 31–32 kohdat ja niissä viitattu oikeuskäytäntö.

16 Ks. esim. tuomio 21.10.2010, Padawan, C-467/08, 31–37 ja 45 kohdat ja tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 26–30 kohdat ja niissä viitattu oikeuskäytäntö.

17 Tuomio 21.10.2010, Padawan, C-467/08, 39 kohta.

Tuomioistuin on lisäksi todennut, että kun kappaleen valmistamiseen soveltuvat laitteet on annettu luonnolliselle henkilölle yksityiskäyttöä varten, ei ole välttämättömänä näyttää toteen, että he ovat todella aiheuttaneet vahinkoa suojatun teoksen tekijälle. Näiden luonnollisten henkilöiden voidaan oikeutetusti olettaa käyttävän täysin hyväkseen sitä, että he saavat laitteet käyttöönsä, eli heidän oletetaan käyttävän kaikkia kyseisiin laitteisiin liittyviä toimintoja, mukaan lukien kappaleen valmistaminen. Näin ollen pelkkä kappaleenvalmistamiskapasiteetti riittää oikeuttamaan yksityistä kopiointia koskevan maksun perimisen. Tätä tulkintaa tukee tietoyhteiskuntadirektiivin 35 perustelukappaleen sanamuoto, jossa ei mainita käyttökelpoisena kriteerinä ”haittaa” sellaisenaan vaan myös ”mahdollisesti aiheutuva” haitta. Se, että suojatun teoksen tekijälle voi ”mahdollisesti” aiheutua haittaa, on seurausta sen välttämättömän ennakoedellytyksen toteutumisesta, että luonnollisen henkilön käyttöön annetaan kopioinnin mahdollistavia laitteita tai koneita, eikä ole välttämättömänä näyttää, että käyttöön antamisen jälkeen yksityisiä kopioita todella tehtäisiin.¹⁸

Unionin tuomioistuin on vielä todennut, että jäsenvaltiolla, joka ottaa kansallisessa oikeudessaan käyttöön tällaisen poikkeuksen, on velvollisuus saavuttaa tietty tulos siinä mielessä, että kyseisen valtion on alueellisen toimivaltansa mukaisesti varmistettava sopivan hyvityksen tosiasiallinen periminen kappaleen valmistamista koskevan yksinoikeuden haltijoille mainitun valtion alueella asuvien loppukäyttäjien suorittamasta suojattujen teosten kappaleen valmistamisesta aiheutuneen vahingon korvaamiseksi.¹⁹ Siitä, että luonnollinen henkilö valmistaa kappaleen teoksesta yksityiseen käyttöönsä pyytämättä etukäteen lupaa kyseiseltä oikeudenhaltijalta, jolla on yksinoikeus valmistaa kappale suojatusta teoksesta, on katsottava aiheutuvan vahinkoa mainitulle oikeudenhaltijalle.²⁰ Austro-Mechana tuomiossa 24.3.2022 oli kysymys siitä, tuliko ulkomailta tarjotusta pilvipalvelusta maksaa yksityisen kopioinnin korvausta. Tätä kysymystä käsitellään tarkemmin myöhemmin yksityisen kopioinnin maksun suuruutta käsiteltäessä.

Tarkastellessaan Espanjan talousarviosta rahoitettua hyvitysjärjestelmää unionin tuomioistuin totesi ensiksi, että jäsenvaltioiden laajan harkintavallan vuoksi ei ole lähtökohtaisesti estettä sellaiselle hyvitysjärjestelmälle, jota ei rahoiteta tallennusalusta- tai laitemaksulla vaan valtion talousarviosta. Aiemmissä tuomioissa tarkasteltujen laitemaksujärjestelmien on kuitenkin katsottu olevan sopusoinnussa

18 Tuomio 21.10.2010, Padawan, C-467/08, 54–57 kohdat.

19 Tuomio 24.3.2022, Austro-Mechana, C-433/20, 38 kohta. Vastaavasti myös tuomio 21.4.2016, Austro-Mechana, C-572/14, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

20 Tuomio 24.3.2022, Austro-Mechana, C-433/20, 39 kohta sekä vastaavasti tuomio 16.6.2011, Stichting de Thuiskopie, C-462/09, 26 kohta ja tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 22 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

oikeudenhaltijoiden ja käyttäjien etujen välisen oikeudenmukaisen tasapainon kanssa vain sillä edellytyksellä, että laitteita hallinnassaan pitävät oikeushenkilöt eivät viime kädessä jää mainitun maksun tosiasiallisiksi velallisiksi. Vielä tuomioistuimien totesi sopivan hyvityksen käsitteeseen viitaten, että edellä mainittua periaatetta on sovellettava kaikissa tapauksissa, joissa jäsenvaltio on ottanut käyttöön yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen, riippumatta siitä, onko se perustanut maksulla rahoitettavan vai yleisestä talousarviosta rahoitettavan sopivan hyvityksen järjestelmän. Tuomioistuimen tarkasteltavana olevan talousarviopohjaisen järjestelmän ei katsottu täyttävän tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan vaatimuksia sen vuoksi, että maksuvelvollisia olivat kaikki veronmaksajat eli myös oikeushenkilöt, eikä asiassa ilmennyt, että oikeushenkilöt voisivat pyytää vapautusta maksusta.²¹

3.4.3 Direktiivin tulkintavaikutus

Jäsenvaltioille jätetystä harkintavallasta huolimatta unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö viitoittaa direktiivin tulkintavaikutuksen kautta hyvin pitkälle niitä oikeudellisia vaatimuksia, jotka hyvitysjärjestelmän on täytettävä. Sopivan hyvityksen käsite ja siitä johdettu velvoite periä sopivaan hyvitykseen käytettävät varat viime kädessä niiltä, jotka voivat valmistaa kopioita yksityiseen käyttöönsä, johtaa siihen, että järjestelmän tulisi jollakin tavalla mahdollistaa varojen kerääminen niin, että varoja kerätään vain näiltä tahoilta. Tämä kaventaa merkittävästi jäsenvaltion harkintavaltaa.

Sopivan hyvityksen käsitteen tulkintaa koskeva oikeuskäytäntö, jonka perusteella vahinkoa aiheuttavat yksityistä kopiointia harjoittavat luonnolliset henkilöt, on joutanut siihen, ettei nykyinen tekijänoikeuslain sääntely ja sen taustalla oleva ajatus vahingon aiheuttajasta vastaa unionin oikeuskäytännön jäsenvaltioita sitovia linjauksia. Voimassa olevia hyvityssäännöksiä koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että valtio vastaa talousarviovaroilla siitä vahingosta, joka tekijöille aiheutuu valtion säätämän yksityistä kopiointia koskevan poikkeussäännöksen nojalla ilman tekijän lupaa sallitusta yksityisestä kopioinnista.²²

Unionin oikeuskäytännössä on myös tuotu esiin esimerkiksi hyvityksen suuruutta määrättäessä huomioon otettavia seikkoja, joita on arvioitava kansallista järjestelmää kehitettäessä ja maksua määrättäessä.

21 Ks. tuomio 9.6.2016, EGEDA ym., C-470/14, 25–37 kohdat ja niissä viitatu tuomiot.

22 HE 249/2014 vp s. 3.

3.4.4 Direktiiviin välitön oikeusvaikutus

Käsitellessään kysymystä tietoyhteiskuntadirektiivin suorasta soveltamisesta unionin tuomioistuin on katsonut, että tilanteessa, jossa tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan a ja b alakohta ei ole saatettu asianmukaisesti osaksi kansallista oikeusjärjestystä, yksityinen voi vedota siihen, että kansallisia säännöksiä, joiden nojalla kyseinen henkilö veloitetaan maksamaan tämän säännöksen vastaisesti määrättyä sopivaa hyvitystä varten suoritettava korvaus, jätetään soveltamatta. Tällaisiin säännöksiin voidaan vedota kansallisessa tuomioistuimessa sopivien hyvitysten perimisestä ja jakamisesta huolehtivaa yhteisöä vastaan, silloin kuin tällaisella yhteisöllä on kyseisen yleisen edun mukaisen tehtävän suorittamiseksi sellaisia erityisen laajoja toimivaltuuksia, jotka poikkeavat niistä oikeuksista, jotka johtuvat yksityisten välisiin suhteisiin sovellettavista oikeussäännöistä.²³

Tuomioistuin katsoi, että vaikka direktiivissä annetaan jäsenvaltioille tietty harkintavaltaa niiden säätäessä sen täytäntöönpanon yksityiskohdista, kyseisen direktiivin säännöstä voidaan pitää ehdottomana ja täsmällisenä, jos siinä yksiselitteisesti asetetaan jäsenvaltioille tietyn tuloksen saavuttamista koskeva velvollisuus, johon ei liity mitään ehtoja siinä olevan säännön soveltamiseksi. Jos kansallinen tuomioistuin, jonka tehtävänä on toimivaltansa puitteissa soveltaa unionin oikeuden säännöksiä ja määräyksiä, ei voi tulkita kansallista säännöstöä unionin oikeuden vaatimusten mukaisesti, sillä on velvollisuus varmistaa kyseisten säännösten ja määräysten täysi vaikutus käsiteltäväkseen saatetussa asiassa ja jättää tarvittaessa omasta aloitteestaan soveltamatta kaikkia, myös myöhempiä kansallisia säännöksiä ja käytäntöjä, jotka ovat ristiriidassa sellaisen unionin oikeuden säännöksen tai määräyksen kanssa, jolla on välitön oikeusvaikutus, tarvitsematta pyytää tai odottaa tällaisen säännösten poistamista lainsäädäntöteitse tai jollakin muulla perustuslain mukaisella keinolla.²⁴

Sen osalta, onko direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan a ja b alakohta ehdoton ja riittävän täsmällinen, tuomioistuin on todennut, että tarkastelun on koskettava kolmea tekijää, joita ovat tässä säännöksessä säädetyn suojan saajien määrittäminen, suojan sisältö ja se, kuka on velvollinen antamaan tämän suojan. Direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa asetetaan niille jäsenvaltioille, jotka päättävät

²³ Tuomio 14.11.2024, Reprobél CV, C-230/23, erityisesti 45 kohta.

²⁴ Tuomio 14.11.2024, Reprobél CV, C-230/23, 50–51 kohdat ja niissä viitatu tuomio 8.3.2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Välitön oikeusvaikutus), C-205/20, EU:C:2022:168, 19 kohta, sekä tuomio 8.3.2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Välitön oikeusvaikutus), C-205/20, EU:C:2022:168, 37 kohta.

soveltaa kappaleen valmistamista koskevaan oikeuteen tehtäviä poikkeuksia tai rajoituksia, konkreettisia velvollisuuksia varmistaa, että oikeudenhaltijoille taataan sopiva hyvitys.²⁵

Jäsenvaltioilla ei ole velvollisuutta sisällyttää kansalliseen oikeuteensa direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa säädettyjä poikkeuksia. Jos ne kuitenkin tekevät näin, niiden on säädettävä myös sopivan hyvityksen suorittamisesta tekijöille, jotka ovat kärsineet vahinkoa näiden poikkeusten soveltamisen vuoksi, ja otettava huomioon tämän säännöksen tulkinnan mukaiset kyseisen hyvityksen rakennetta ja tasoa koskevat edellytykset.²⁶

Näihin edellytyksiin kuuluvat unionin tuomioistuimen vahvistamat edellytykset sopivaa hyvitystä varten suoritettavan korvauksen yksityiskohtaisten laskentasääntöjen osalta. Unionin tuomioistuin on katsonut, että direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus määrittellä sopivan hyvityksen rahoitukseen ja perimiseen sovellettavat yksityiskohtaiset säännöt sekä tämän hyvityksen taso, mutta järjestelmän, jossa yhdistetään etukäteen vahvistettu kiinteämääräinen korvaus ja jälkikäteen vahvistettu suhteellinen korvaus, kokonaisuutena pitää sallia korvauksen periminen sellaisen sopivan hyvityksen nojalla, jonka määrä vastaa lähtökohtaisesti oikeudenhaltijoille aiheutunutta tosiasiallista vahinkoa. Täyttääkseen tämän edellytyksen tällaisen järjestelmän pitää sisältää mekanismeja, erityisesti palautusmekanismeja, joiden tarkoituksena on korjata kaikenlainen ylikorvaaminen, joka olisi vastoin direktiivin 2001/29 johdanto-osan 31 perustelukappaleessa esitettyä vaatimusta, jonka mukaan on turvattava oikeudenhaltijoiden ja suojatun aineiston käyttäjien välinen oikeudenmukainen tasapaino, ja joka näin ollen olisi vastoin direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdasta.²⁷

Eryityisesti niistä direktiivin 2001/29 säännöksistä, joille voidaan antaa välitön oikeusvaikutus, johtuvien oikeuksien sisällön osalta unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että yksityisillä on oikeus olla vastaamatta sopivaa hyvitystä varten suoritettavasta korvauksesta aiheutuvasta taloudellisesta rasituksesta, jos kyseinen korvaus peritään tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdasta johtuvien periaatteiden vastaisesti. Unionin tuomioistuin on

25 Tuomio 14.11.2024, Reprobél CV, C-230/23, 52–53 kohdat. Sopivan hyvityksen takaamisen osalta vastaavasti tuomio 21.10.2010, Padawan, C-467/08, 36 kohta ja tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 25 kohta.

26 Tuomio 14.11.2024, Reprobél CV, C-230/23, 54 kohta ja siinä viitattu tuomio 21.10.2010, Padawan, C-467/08, 36 kohta.

27 Tuomio 14.11.2024, Reprobél CV, C-230/23, 55 kohta ja siinä viitattu tuomio 12.11.2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, 83–86 kohta.

nimenomaisesti korostanut sitä, että sopivan hyvityksen järjestelmässä on tarpeen säätää oikeus saada palautetuksi korvaus, joka on peritty perusteettomasti tällaisen hyvityksen rahoittamista varten.²⁸

3.5 Hyvitysjärjestelmän kattavuus

3.5.1 Suojan kohteet ja hyvitykseen oikeutetut oikeudenhaltijat

Sopivaan hyvitykseen ovat lähtökohtaisesti oikeutettuja kaikki oikeudenhaltijat, joilla on yksinoikeus määrätä teoksen tai muiden suojan kohteiden kappaleen valmistamisesta, mutta joiden yksinoikeuden piiristä on poikkeussäännöksellä suljettu pois kappaleiden valmistaminen mille tahansa välineelle luonnollisten henkilöiden yksityiseen käyttöön edellyttäen, että kopioiden käyttötarkoitus ei ole välittömästi tai välillisesti kaupallinen (jäljempänä yksityinen kopiointi).

Kappaleen valmistamista koskeva yksinoikeus on tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklan mukaan tekijöillä teostensa osalta, esittäjillä esitystensä tallenteiden osalta, äänitetuottajilla äänitteidensä osalta, elokuvien ensimmäisten tallenteiden tuottajilla elokuviensa alkuperäiskappaleiden ja niiden kopioiden osalta ja yleisradio-organisaatioilla lähetystensä tallenteiden osalta riippumatta siitä, onko kyseessä lähetysten langallinen vai langaton siirto, tai siirto kaapelin tai satelliitin välillä.

Teosten osalta tietoyhteiskuntadirektiivissä ei ole rajattu mitään teoslajia yksinoikeuden ulkopuolelle, mutta tietoyhteiskuntadirektiivin soveltamisalaan eivät kuulu tietokannat eivätkä luettelot, joiden yksityistä kopiointia koskeva rajoitus on tekijänoikeuslaissa soveltamisalaltaan muutenkin hyvin rajoitettu. Teoksista sopivan hyvityksen piiriin kuuluvat lähtökohtaisesti:

- kaikki kirjalliset teokset
- säveltaiteen teokset
- elokuvateokset
- kuvataiteen teokset
- valokuvateokset.

²⁸ Tuomio 14.11.2024, Repobel CV, C-230/23, 56 kohta ja siinä viitatus tuomio 12.11.2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, 85–87 kohta ja tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, EU:C:2016:717, 37, 54 ja 55 kohta.

Tähän asti suoraa hyvitystä on Suomessa maksettu vain musiikin ja audiovisuaalisten teosten tekijöille. Tietoyhteiskuntadirektiivin lähtökohta on, että myös muut teokset on sisällytettävä hyvityksen piiriin edellyttäen, ettei kopioinnista aiheutuva vahinko jää vähäiseksi (merkityksettömäksi). Ainoana poikkeuksena ovat mahdollisesti nuottilehdet, jotka eivät voi unionin tuomioistuimen mukaan kuulua yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen, eivätkä sopivan hyvityksen piiriin.²⁹ Myös Ruotsissa on ehdotettu, että kirjalliset teokset ja kuvataiteen teokset otetaan hyvityksen piiriin.³⁰

Tietoyhteiskuntadirektiivin mukaan lähioikeuksien haltijoista sopivan hyvityksen piiriin kuuluvat:

- tallennettujen esitysten esittäjät
- äänitetuottajat
- elokuvatuottajat
- radio- ja televisioyritykset.

29 Tuomio 12.11.2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, jossa unionin tuomioistuin katsoi, että tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan a alakohta ja 5 artiklan 2 kohdan b alakohta ovat lähtökohtaisesti esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jolla otetaan käyttöön sopivan hyvityksen perimiseksi sellainen eriytymätön järjestelmä, jolla katetaan myös nuottilehtien kappaleiden valmistaminen. Perusteluissaan se katsoi, että tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan a alakohdan sanamuodosta johtuu, että nuottilehdet on suljettu valokopiointia koskevan poikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Niitä ei siten voida ottaa huomioon laskettaessa sopivaa hyvitystä tämän poikkeuksen yhteydessä myöskään siinä tapauksessa, että luonnollinen henkilö valmistaa nuottilehtien kappaleet yksityiseen käyttöön ja niiden käyttötarkoitus ei ole välittömästi tai välillisesti kaupallinen. Koska luonnollisten henkilöiden valmistamat kappaleet, jotka on tehty yksityiseen käyttöön, voivat kuulua sekä valokopiointia koskevan poikkeuksen että yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen alaan, sama päätelmä on lähtökohtaisesti tehtävä yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen osalta. Mikäli sen osalta olisi toisin, jäsenvaltioiden yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen ja valokopiointia koskevan poikkeuksen soveltaminen yhdessä tai rinnakkain voisi olla epä johdonmukaista. (Ks. tuomion 50–55 kohdat.)

30 Liksom hittills, och i enlighet med infosoc-direktivets krav, bör syftet med lagstiftningen vara att rättighetshavare vars verk privatkopierats på ett sådant sätt att deras förfång inte kan anses vara obetydligt ska betraktas som ersättningsberättigade. Enkätundersökningen visar att inte bara ljud och rörlig bild utan även text och bildprivatkopieras i betydande omfattning också från internet och fysiska förlagor. Det kan därför på goda grunder antas att rättighetshavarna till sådana verk påverkas ekonomiskt av privatkopieringen i en inte obetydlig omfattning. Enligt utredningens bedömning bör det därför säkerställas att sådan privatkopiering inte fortsättningsvis faller utanför ersättningsordningen. (SOU 2022:20, s. 86.)

Näihin sovelletaan hyvitystä koskevia säännöksiä myös tekijänoikeuslain viittaus-säännösten perusteella lukuun ottamatta radio- ja televisioyriytyksiä.

Unionin tuomioistuin on katsonut tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan olevan esteenä kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan yleisradio-organisaatioilla ei ole oikeutta lähetyksensä yksityisestä kopioinnista säädettyyn sopivaan hyvitykseen, jos näille organisaatioille mahdollisesti aiheutuvaa vahinkoa ei voida luonnehtia ”vähäiseksi”.³¹

Perusteluissaan tuomioistuin on todennut, että kun direktiivin 2001/29 2 artiklan e alakohtaa ja 5 artiklan 2 kohdan b alakohtaa luetaan yhdessä, niistä ilmenee, että yleisradio-organisaatioille, joilla on kappaleen valmistamista koskeva yksinoikeus, on lähtökohtaisesti myönnettävä oikeus sopivaan hyvitykseen yksinoikeuden ulkopuolelle rajatusta yksityisestä kopioinnista. Myös asiayhteys ja direktiivin syntyhistoria tukevat tätä tulkintaa. Direktiivin 2 artiklassa omaksutulla ratkaisulla taataan, että kaikki tekijät, esittäjät, äänite- ja elokuvatuottajat sekä yleisradio-organisaatiot saavat samantasoista suojaa teoksilleen tai muulle suojatulle aineistolle siltä osin kuin on kyse kappaleen valmistamista koskevalla oikeudella suojatuista toimituksista. Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa ilmaistaan Euroopan unionin lainsäätäjän tahto perustaa erityinen hyvitysjärjestelmä, jonka täytäntöönpanon käynnistää oikeudenhaltijoille aiheutunut vahinko, joka aiheuttaa lähtökohtaisesti velvollisuuden korvata tai hyvittää se viimeksi mainituille. Siitä, että luonnollinen henkilö ottaa kopion yksityiskäyttöön, on katsottava aiheutuvan vahinkoa kyseiselle oikeudenhaltijalle, koska se tapahtuu pyytämättä etukäteen lupaa kyseiseltä oikeudenhaltijalta. Yleisradio-organisaatioiden suojan kannalta ei ole merkitystä sillä, että eräät niistä ovat myös elokuvatuottajia ja saavat sopivan hyvityksen elokuvantuottajina, koska eri oikeudenhaltijoiden kappaleen valmistamista koskevan yksinoikeuden kohde ei ole sama. Elokuvantuottajien suoja perustuu tuottajien organisatoriseen ja taloudelliseen suoritukseen ja yleisradio-organisaatioiden suoja lähetyksessä konkretisoituvaa tekniseen suoritukseen. Tämän vuoksi myös kääntäen yksityisestä kopioinnista aiheutuvat vahingot eivät vastaa toisiaan.³² Tuomioistuin korosti myös yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja sitä, että erilaisia tapauksia

31 Tuomio 23.11.2023, Seven.One Group, C-260/22.

32 Tuomio 23.11.2023, Seven.One Group, C-260/22, erityisesti 25–33 kohdat ja 41–42 sekä viitatut tuomio 24.3.2022, Austro-Mechana, C-433/20, 37 kohta, tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 29.11.2017, VCAST, C-265/16, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

voidaan kohdella eri tavalla. Yleisradio-organisaatiot voidaan jättää sopivan hyvityksen ulkopuolelle vain, jos niille aiheutuvan vahingon voidaan katsoa jäävän vähäiseksi ja jos tämä koskee kaikkia radio-organisaatioita.³³

Kustantajien osalta unionin tuomioistuin on todennut, että ne eivät ole tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklassa tarkoitettuja yksinomaisen kappaleenvalmistusoikeuksien oikeudenhaltijoita, joten niille ei aiheudu vahinkoa poikkeuksessa tarkoitettulla tavalla. Jos ne voisivat saada hyvitystä, seurauksena olisi se, että kappaleenvalmistusoikeuden haltijoilta vietäisiin täysin tai osittain sopiva hyvitys, johon heillä on oikeus samojen poikkeussäännösten nojalla. Näin ollen tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan a alakohta ja b alakohta ovat esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan jäsenvaltio saa myöntää osan oikeudenhaltijoille kuuluvasta sopivasta hyvityksestä tekijöiden luomien teosten kustantajalle ilman, että kustantajalle asetetaan minkäänlaista velvollisuutta tarjota tekijöille mahdollisuus hyötyä edes epäsuorasti osasta hyvitystä, joka niiltä jää saamatta.³⁴ Kustantajille ei ole myöskään tekijänoikeuslaissa myönnetty oikeutta saada hyvitystä yksityisestä kopioinnista.

Tekijänoikeuslain 49 a §:ssä säädetty lähioikeusvalokuvien suoja on kansallista suojaa, joten lähioikeusvalokuvia ei tarvitse direktiivin nojalla sisällyttää hyvityksen piiriin. Tekijänoikeuslaissa lähioikeusvalokuviin sovelletaan viittaussäännöksen nojalla hyvitystä koskevia säännöksiä, mutta niiden yksityisestä kopioinnista ei ole käytännössä maksettu suoraa hyvitystä.

3.5.2 Sopivaa hyvitystä koskevan oikeuden siirtäminen

Unionin tuomioistuin on katsonut, että elokuvateoksen pääohjaajalle kuuluvaa oikeutta sopivaan hyvitykseen ei voida olettamasäännöksen nojalla luovuttaa elokuvateoksen tuottajalle. Tällaisen olettaman säätäminen on kiellettyä riippumatta siitä, onko olettama kumoamaton tai voidaanko siitä poiketa.³⁵

33 Tuomio 23.11.2023, Seven.One Group, C-260/22, 49 kohta.

34 Tuomio 12.11.2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, 44–49 kohdat.

35 Ks. tarkemmin tuomio 9.2.2012, Luksan, C-277/10, 98–108 kohdat.

3.5.3 Sopivan hyvityksen piiriin kuuluva kopiointi

Analoginen ja digitaalinen kopiointi

Tekijöiden kappaleen valmistamista koskeva oikeus koskee tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklan a–e alakohtien mukaan kappaleen valmistamista suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain, ja tämä oikeus on tekijöillä teostensa osalta, esittäjillä esitystensä tallenteiden osalta, elokuvien ensimmäisten tallenteiden tuottajilla elokuviansa alkuperäiskappaleiden ja niiden kopioiden osalta ja yleisradio-organisaatioilla lähetystensä tallenteiden osalta riippumatta siitä, onko kyseessä lähetysten langallinen vai langaton siirto, tai siirto kaapelin tai satelliitin välityksellä.

Kun tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluva kappaleen valmistamisoikeus koskee kaikkia mahdollisia valmistamistapoja, niin vastaavasti tekijällä on oikeus sopivaan hyvitykseen kaikenlaisesta yksityisestä kopioinnista, joka on poikkeussäännöksellä suljettu tekijän yksinoikeuden ulkopuolelle. Tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohta koskee kappaleen valmistamista ”mille tahansa välineelle”. Näin ollen se koskee myös kappaleita, jotka on tehty paperille tai samankaltaiselle alustalle.³⁶ Sopiva hyvitys kattaa siten digitaalisten valmistusmenetelmien lisäksi valokopioinnin ja vastaavat menetelmät. Mitään kopiointi- tai tallennustapaa ei ole rajattu soveltamisalan ulkopuolelle.

Sopivan hyvityksen ulkopuolelle jää kuitenkin tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tilapäinen kappaleen valmistaminen, jota tekijän kappaleen valmistamista koskeva yksinoikeus ei lainkaan koske. Esimerkiksi teosten suoratoiston yhteydessä syntyvien tilapäisten kopioiden ei ole katsottu kuuluvan tekijän yksinoikeuden piiriin.³⁷

36 Tuomio 12.11.2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, 32 kohta.

37 Tältä osin on toki arvioitava, onko kopioilla itsenäistä taloudellista merkitystä. Tätä kysymystä on pohdittu Ruotsin selvityksessä Privatkopieringsersättning, SOU 2022:20, s. 92. Siinä on päädytty siihen, että tällaiset suoratoiston yhteydessä syntyvät kopiot kuuluvat pakollisen rajoitussäännöksen piiriin. Niistä ei siten makseta sopivaa hyvitystä.

Laiton lähde

Yksityistä kopiointia koskevan poikkeussäännöksen nojalla ei saa valmistaa kopioita laittomasta lähteestä, eikä sopivalla hyvityksellä voida kattaa tällaisesta kopiointista aiheutuvaa vahinkoa.³⁸ Voimassa olevassa tekijänoikeuslaissa tällainen kopiointi on rajattu yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen ja sopivaa hyvitystä koskevan järjestelmän ulkopuolelle, joten tältä osin ei ole muutostarpeita.

Oikeudenhaltijan lupa kopiointiin

Unionin tuomioistuin on katsonut, että jos jäsenvaltio on tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 tai 3 kohdan säännösten nojalla päättänyt kyseisen säännöksen aineellisen soveltamisalan puitteissa sulkea pois oikeudenhaltijoiden oikeuden salia kappaleen valmistaminen teoksistaan tai muusta suojatusta aineistosta, näiden antamalla mahdollisella luvalla ei ole oikeudellisia vaikutuksia kyseisessä valtiossa. Tällaisella luvalla ei näin ollen vaikuteta vahinkoon, joka oikeudenhaltijoille aiheutuu kyseisen oikeuden epäävän toimenpiteen käyttöönotosta, eikä sillä siis voi olla minkäänlaista vaikutusta sopivaan hyvitykseen siitä riippumatta, onko yksityistä kopiointia koskeva poikkeussäännös kyseisen direktiivin sovellettavan säännöksen perusteella pakollinen vai vapaaehtoinen.³⁹

Mainituissa tuomioissa ei ole tarkemmin tuotu esiin, minkälaisista tilannetta mahdollinen lupa on koskenut. Siten niiden perusteella ei ole pääteltävissä, kuuluuko suoratoistopalveluiden yhteydessä sallittu offline-kopiointi yksityisen kopioinnin vai lisensioidun käytön piiriin. Tästä kysymyksestä on tehty ennakkoratkaisupyyntö unionin tuomioistuimelle 17.7.2024 (Stichtung de Thuiskopie, C-496/2024).

Selvää on, että jos teos on poikkeussäännöksen nojalla vapaasti saatavilla, oikeudenhaltijan antamalla luvalla ei ole tekijänoikeudellista vaikutusta. Suoratoistopalveluissa tarjottavaa kopiointimahdollisuutta voidaan sen sijaan ajallisesti rajoittaa ja kopioiden käytettävyyttä voi hallinnoida palveluntarjoaja. Kopiointimahdollisuus on vain palvelun tilaajalla. Näiden ehtojen täytyessä kopioinnin voidaan perustellusti katsoa olevan osa tilattua palvelua. Toisenlasiakin näkemyksiä on esitetty eli katsottu, että yksityisestä kopiointista ei voisi tällaisessakaan yhteydessä määrätä.

38 Ks. tarkemmin tuomio 10.4.2014, ACI Adam ym., C-435/12 ja tuomio 5.3.2015, C-463/12, Copydan Båndkopi.

39 Tuomio 27.6.2013, VG Wort ym., C-457/11–C460/11, 37 kohta ja tuomio 5.3.2015 Copydan Båndkopi, C-463/12, 65 kohta.

Jos katsottaisiin, että kysymys olisi yksityisestä kopioinnista, on arvioitava, ovatko oikeudenhaltijat jo saaneet maksun jossakin muussa muodossa, kuten osana tilaus- tai palvelumaksua tai palvelun mainosrahoitusta. Tietoyhteiskuntadirektiivin 35. perustelukappaleen mukaan mitään erityistä tai erillistä maksua ei voida edellyttää, jos oikeudenhaltija on jo saanut maksun muussa muodossa esimerkiksi osana lisenssimaksua. Viime kädessä tämä kysymys ratkeaa, kun unionin tuomioistuin antaa ratkaisunsa.

Edellä mainittua kysymystä on käsitelty myös Ruotsin selvityksessä, jossa on päädytty siihen, että tällaisesta kopioinnista aiheutuva vahinko on vähäistä, eikä siitä tulisi maksaa sopivaa hyvitystä.⁴⁰ Norjassa professori Ole-Andreas Rognstad on käsitellyt kysymystä ja erilaisia tulkintavaihtoehtoja kulttuuriministeriölle tekemässään selvityksessä.⁴¹ Kaiken kaikkiaan oikeudelliseen tulkintaan liittyy epävarmuustekijöitä, kunnes unionin tuomioistuin antaa ratkaisunsa asiassa. Jos se linjaa offline-kopioinnin kuuluvan yksityisen kopioinnin piiriin, niin silloin se tulee ottaa huomioon hyvitykseen oikeuttavana kopiointina. Tähän asti se on rajattu opetus- ja kulttuuriministeriön yksityisen kopioinnin tutkimuksissa hyvityksen ulkopuolelle, eikä sitä ole otettu huomioon yksityisen kopioinnin määrässä (kopiointitutkimusta käsitellen jäljempänä tarkemmin erikseen).

3.5.4 Korvaus- ja maksuvelvolliset

Kun otetaan huomioon ne käytännön vaikeudet, joita liittyy yksityisten käyttäjien yksilöintiin samoin kuin heidän velvoittamiseensa korvaamaan oikeudenhaltijoille aiheuttamansa vahinko, jäsenvaltiot voivat vahvistaa sopivan hyvityksen rahoittamiseksi ”yksityistä kopiointia koskevan maksun”, jota ei peritä kyseisiltä yksityishenkilöiltä vaan niiltä, joilla on hallinnassaan digitaaliseen kappaleenvalmistamiseen

40 När det gäller innehållstjänster som både tillhandahåller ett upphovsrättsligt skyddat material och en möjlighet att enkelt kopiera materialet (t.ex. streamningstjänster som tillhandahåller skyddat innehåll samt en möjlighet till offline-kopiering, men även tjänster liknande iTunes som tekniskt spärrar materialet men upplåter en rätt att kopiera i viss omfattning) menar utredningen därför att det som utgångspunkt kan förutsättas att berörda rättighetshavare redan har fått betalning i någon annan form och att den kompensationen får betraktas som en rimlig ersättning för den kopiering som tjänsten möjliggör. Det kan i dessa situationer också förutsättas att det eventuella förfång som rättighetshavaren lider på grund av kopieringen i fråga, och den ekonomiska påverkan därav, är obetydlig. För den kopiering som sker inom ramen för en innehållstjänst ska utgångspunkten alltså vara att ytterligare privatkopieringsersättning enligt lag inte ska utgå. (SOU 2022:20, s. 101). Ks. tarkemmin perusteista s. 90–102.

41 Betenkning Kulturdepartementet, Privatkopiering s. 19 – 34.

tarkoitettuja koneita, laitteita ja tarvikkeita ja jotka antavat tällä perusteella oikeudellisesti tai tosiasiallisesti näitä laitteita yksityishenkilöiden käyttöön tai suorittavat heille kappaleenvalmistamispalvelun. Tällaisessa järjestelmässä henkilöiden tai yritysten, joilla on näitä laitteita hallinnassaan, on suoritettava yksityistä kopiointia koskeva maksu. Yhtäältä sopivan hyvityksen rahoittamiseen velvollisten tahojen toiminta eli se, että ne antavat yksityisten käyttäjien käyttöön kappaleen valmistamiseen tarkoitettuja koneita, laitteita ja tarvikkeita tai suorittavat kappaleenvalmistamispalvelun, on välttämätön tosiasiallinen edellytys sille, että luonnolliset henkilöt voivat saada yksityisiä kopioita. Toisaalta mikään ei estä näitä maksuvelvollisia perimästä yksityistä kopiointia koskevaa maksua sisällyttämällä sen kyseisten kappaleen valmistamiseen tarkoitettujen koneiden, laitteiden ja tarvikkeiden käyttöön antamisesta tai suoritetusta kappaleenvalmistamispalvelusta perimäänsä hintaan. Siten maksusta aiheutuvasta kustannuksesta vastaa lopullisesti yksityinen käyttäjä, joka maksaa tämän hinnan. Tässä tilanteessa yksityistä käyttäjää, jonka käyttöön digitaaliseen kappaleen valmistamiseen tarkoitettuja koneita, laitteita ja tarvikkeita annetaan tai jolle suoritetaan kappaleenvalmistamispalvelu, on tosiasiasa pidettävä sopivasta hyvityksestä ”välillisesti maksuvelvollisena”. Koska kyseisessä järjestelmässä näin ollen mahdollistetaan se, että maksuvelvolliset voivat vyöryttää maksusta aiheutuvan kustannuksen yksityisten käyttäjien maksettavaksi, jolloin viimeksi mainitut vastaavat yksityistä kopiointia koskevasta maksusta aiheutuvasta kustannuksesta, järjestelmää on pidettävä yhteensopivana tekijöiden ja suojatun aineiston käyttäjien etujen kesken vallitsevan ”oikeudenmukaisen tasapainon” kanssa.⁴²

Jäsenvaltiot voivat tietyin edellytyksin periä yksityistä kopiointia koskevaa maksua erotuksetta kappaleen valmistamiseen soveltuvista tallennuslaitteista myös tilanteissa, joissa niiden lopullinen käyttö ei ole tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettu esimerkkitapaus [yksityinen käyttö]. Tuomioistuimien on tältä osin viitannut siihen, että koska maksuvelvolliset voivat vyöryttää yksityistä kopiointia koskevan maksun määrän näiden samojen koneiden, laitteiden ja välineiden käyttöön antamisesta tai suorittamastaan kappaleenvalmistamispalvelusta perimäänsä hintaan, maksusta aiheutuvasta kustannuksesta vastaa lopullisesti yksityinen käyttäjä. Tällöin saavutetaan ”oikeudenmukainen tasapaino” kappaleen valmistamista koskevan yksinoikeuden haltijoiden ja suojatun aineiston käyttäjien etujen kesken.⁴³

42 Tuomio 21.10.2010, Padawan, C-467/08, 46–49 kohdat. Vastaavasti tuomio 22.9.2016 Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 30 ja 31 kohdat oikeuskäytäntöviittauksineen.

43 Tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 32 ja 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

Unionin tuomioistuin on vielä todennut, että tällainen järjestelmä on direktiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukainen vain, jos sen käyttöönotto on perusteltua käytännön vaikeuksien vuoksi ja jos maksuvelvollisilla on oikeus maksun palautukseen silloin, kun sitä ei ole maksettava.⁴⁴ Yksityisen kopioinnin maksua koskeva järjestelmä voi olla perusteltu muun muassa sen vuoksi, että loppukäyttäjien yksilöinti on mahdotonta tai että kyseisten käyttäjien yksilöinnissä on käytännön vaikeuksia tai muita samankaltaisia vaikeuksia.⁴⁵

Pilvipalveluita koskevassa tuomiossaan⁴⁶ unionin tuomioistuin on katsonut, että jäsenvaltioilla on harkintavaltaa sen suhteen, mistä laitteista maksua peritään, kunhan oikeudenhaltijat saavat hyvityksen. Se on myös kiinnittänyt huomiota siihen, ettei maksu, joka kohdistuu useisiin laitteisiin ja välineisiin yhden menettelyn yhteydessä, saisi ylittää tästä toimesta kyseessä olevan oikeuden haltijoille mahdollisesti aiheutuvaa vahinkoa (ks. jäljempänä tarkemmin sopivan hyvityksen suuruutta koskevassa yhteydessä).

Edellä todetusti yksityisen kopioinnin maksua voidaan periä niiltä henkilöiltä, jotka antavat loppukäyttäjän käyttöön kopiointiin tarkoitettuja koneita, laitteita ja tarvikkeita tai tarjoavat tallennuspalveluita edellyttäen, että hyvityksen maksurasitus ei viime kädessä jää laitteita hallinnassaan pitävien maksuvelvollisten rasitukseksi, vaan vyörytetään niille yksityishenkilöille, jotka voivat valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön ja aiheuttaa oikeudenhaltijoille mahdollista vahinkoa, josta hyvitystä maksetaan. Edellytyksenä on, että tällainen järjestelmä on käytännön vaikeuksien johdosta hyväksyttävä ja että järjestelmään sisältyy mahdollisuus vapautua maksusta tai saada maksun palautus jäljempänä selostetulla tavalla. Jäsenvaltio voi myös säätää kumottavissa olevan oletettaman tallennusvälineiden yksityisestä käytöstä tilanteissa, jossa niitä saatetaan markkinoille luonnollisille henkilöille, kun kyseisten välineiden käytön yksityisen tarkoituksen määrittämiseen liittyvät käytännön vaikeudet oikeuttavat mainitunlaisen oletettaman asettamisen ja kunhan säädetty oletama ei johda siihen, että yksityistä kopiointia koskevaa maksua peritään tilanteissa, joissa kyseisten välineiden loppukäyttö jää selvästi mainitussa säännöksessä tarkoitettun esimerkkitapauksen ulkopuolelle.⁴⁷

44 Tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 34 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

45 Tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

46 Tuomio 24.3.2022, Austro-Mechana, C-433/20.

47 Tuomio 11.7.2013, Amazon.com International Sales ym., C-521/11.

3.5.5 Yksityisen kopioinnin maksun peruste

Joissakin vastauksissa selvityshenkilön kyselyyn on tuotu esiin, että yksityisen kopioinnin maksun tulisi perustua tosiasialliseen vahinkoon. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella näin ei kuitenkaan pääsääntöisesti ole.

Unionin tuomioistuin on oikeuskäytännössään (ks. edellä sopivan hyvityksen käsitteen ja perusteen yhteydessä viitatu tuomiot) todennut, että kun kappaleen valmistamiseen soveltuvat laitteet on annettu luonnolliselle henkilölle yksityiskäyttöä varten, ei ole välttämätöntä näyttää toteen, että he ovat todella aiheuttaneet vahinkoa suojatun teoksen tekijälle. Yksityisen kopioinnin maksun määrä perustuu näissä tapauksissa arvioon mahdollisen vahingon määrästä.

Tuomioistuin on oikeuskäytännössään ottanut kantaa myös kysymykseen siitä, onko mahdollista yhdistää etukäteen vahvistettu kiinteämääräinen korvaus ja jälkikäteen vahvistettu suhteellinen korvaus. Tuomioistuin katsoi aiemmasta oikeuskäytännöstä implisiittisesti johtuvan, että ennen kappaleiden valmistamista vahvistettavan korvauksen käyttöönotto voidaan lähtökohtaisesti hyväksyä vain toissijaisesti silloin, kun on mahdotonta yksilöidä käyttäjät ja tämän vuoksi arvioida oikeudenhaltijoille todella aiheutunut vahinko. Kun kuitenkin otetaan huomioon jäsenvaltioille annettu mahdollisuus määritellä sopivan hyvityksen rahoitukseen ja perimiseen sovellettavat yksityiskohtaiset säännöt sekä tämän hyvityksen taso, järjestelmää, jossa yhdistetään etukäteen vahvistettu kiinteämääräinen korvaus ja jälkikäteen vahvistettu suhteellinen korvaus, ei voida suoralta kädeltä katsoa yhteensoveltumattomaksi direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan a alakohdan ja 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan kanssa. Tällaisen järjestelmän kokonaisuutena pitää silti sallia korvauksen periminen sellaisen sopivan hyvityksen nojalla, jonka määrä vastaa oikeudenhaltijoille aiheutunutta tosiasiallista vahinkoa, jolloin on huomattava, ettei jäsenvaltio, joka ottaa käyttöön jälkikäteen vahvistettavan, valmistettujen kappaleiden määrään perustuvan korvauksen, näyttäisi kohtaavan edellä mainittuja yksilöimistä ja arviointia koskevia käytännön vaikeuksia. Täyttääkseen unionin oikeudessa asetetut vaatimukset tällaisen kiinteämääräiseen korvaukseen ja jälkikäteen vahvistettuun suhteelliseen korvaukseen perustuvan järjestelmän pitää sisältää mekanismeja, erityisesti palautusmekanismeja, joiden tarkoituksena on korjata kaikenlainen erilaisten käyttäjäryhmien vahingoksi tuleva ”ylikorvaaminen”.⁴⁸ Mainitussa tapauksessa oli kysymys sekä valokopioinnista yleisesti (5 artiklan 2

48 Tuomio 12.11.2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, 82–85 kohdat. Tuomiossa viitattu analogisesti tuomioon Amazon.com International Sales ym., C-521/11, 30 ja 31 kohdat.

kohdan a alakohta) että valokopioinnista yksityiseen käyttöön (5 artiklan 2 kohdan b alakohta) ja eron tekemisestä yksityisten henkilöiden ja muiden käyttäjäryhmien välillä.

Silloin kun käytännön vaikeuksia ei ole tai silloin kun ne eivät ole riittäviä, yksityistä kopiointia koskevan maksun perimisellä tallennusvälineistä ei ole tarvittavaa yhteyttä niiden käyttämiseen yksityiseen kopiointiin, ei kyseisen maksun periminen erotuksetta ole oikeutettua eikä oikeudenmukainen tasapaino toteudu. Tällainen periminen erotuksetta on siis sallittua vain, jos se perustuu riittäviin käytännön vaikeuksiin. Kyseisen arvion yhteydessä on otettava huomioon myös ennakkollisen vapautuksen käytön ulottuvuus, tehokkuus, käytettävissä olo, julkisuus ja yksinkertaisuus. Vastaavalla tavalla ja perusteilla on tarkasteltava oikeutta saada maksu palautetuksi.⁴⁹ Yksityistä kopiointia koskeva korvausjärjestelmä on tällä hetkellä välttämättä epätasainen järjestelmä suhteessa suurimpaan osaan tallennusvälineistä, koska on käytännössä mahdotonta määrittää, mistä teoksesta kappaleita on valmistettu, kuka niitä on valmistanut ja mitä välineitä tähän on käytetty.⁵⁰

Oikeuskäytännön perusteella lähtökohta on, että silloin, kun on mahdollista yksilöidä käyttäjät ja tämän vuoksi arvioida oikeudenhaltijoille tosiasiallisesti aiheutunut vahinko, korvauksen tulisi perustua tosiasialliseen vahinkoon. Koska tämä ei ole käytännön vaikeuksien vuoksi yleensä mahdollista lain nojalla vapaasti sallitun yksityisen kopioinnin osalta, yksityisen kopioinnin maksua voidaan periä etukäteen tallennuslaitteiden ja -alustojen yhteydessä, jolloin perittävän yksityisen kopioinnin maksun määrä voi perustua arvioon mahdollisesti aiheutuvan vahingon määrästä.⁵¹

Maksua ei tulisi myöskään periä sellaisista laitteista, jotka eivät päädy yksityiseen käyttöön. Koska useinkaan ei tiedetä, mihin lopulliseen käyttöön laite päätyy, maksua voidaan periä erotuksetta kaikilta tahoilta. Tällöin on huolehdittava asianmukaisista mahdollisuuksista saada maksu palautettua.

49 Tuomio 11.7.2013, Amazon.com International Sales ym., C521/11, 32–36 kohdat ja 32 kohdassa viitattu tuomio.

50 Tuomio 11.7.2013, Amazon.com International Sales ym., C521/11, 51 kohta.

51 Edellä olevaa tulkintaa tukee myös tuomio 14.11.2024, Reprob CV, C-230/23, 54–55 kohdat).

3.5.6 Maksuista vapautuminen ja maksun palautus

Oikeus periä yksityisen kopioinnin maksua erotuksetta kaikista laitteista, alustoista ja palveluista on vain, jos se on käytännön vaikeuksien vuoksi perusteltua. Tältä osin viitataan edellä selostettuun Amazon.com International Sales tuomion 32–36 kohtiin.

Arvioidessaan maksun perimistä matkapuhelinten muistikorteista unionin tuomioistuimien piti sallittuna sitä, että matkapuhelinten muistikortteja elinkeinonharjoittajille myyvät valmistajat ja maahantuojat velvoitetaan maksamaan maksua, jonka tarkoituksena on rahoittaa sopiva hyvitys, kun tiedetään, että mainittujen tahojen on tarkoitus myydä kyseiset muistikortit edelleen, mutta ei tiedetä, ovatko muistikorttien lopulliset ostajat yksityishenkilöitä vai yrityksiä, jos mainitunlaisen järjestelmän käyttöönotto on perusteltua käytännön vaikeuksien vuoksi ja maksuvelvolliset vapautetaan maksun maksamisesta, jos ne osoittavat, että ne ovat toimittaneet matkapuhelinten muistikortteja muille henkilöille kuin luonnollisille henkilöille selvästi muuhun tarkoitukseen kuin yksityiseen käyttöön. Vapautusta ei voida rajata koskemaan vain sellaisia elinkeinonharjoittajia, jotka on merkitty maksun hallinnoinnista vastaavan organisaation luetteloon. Lisäksi järjestelmän käyttöönotto edellyttää, että järjestelmässä säädetään sellaisesta todellisesta oikeudesta saada kyseinen maksu palautettua, ettei sen toteuttamistapa tee suoritettujen maksujen saamisesta suhteettoman vaikeaa. Tuomioistuimen tarkastelun kohteena olevassa järjestelmässä palautus voitiin suorittaa vain muistikortin lopulliselle ostajalle, jonka oli tehtävä tätä koskeva hakemus mainitulle organisaatiolle. Tuomioistuin katsoi tällaisen edellytyksen olevan sopusoinnussa tietoyhteiskuntadirektiivin 31 perustelukappaleessa tarkoitettujen tekijänoikeuden haltijoiden ja suojatun aineistojen käyttäjien etujen välisen oikeudenmukaisen tasapainon kanssa, kun loppukäyttäjät viime kädessä maksaa kopiointimaksun.⁵² Kun maksuvelvolliset voivat siirtää kyseisen maksun mainittujen matkapuhelinten hintoihin ja koska loppukäyttäjät viime kädessä maksaa sen, lähtökohtaisesti se, että vain matkapuhelimen loppukäyttäjät voi saada mainitun maksun palautettua ja että kyseisen palautuksen edellytyksenä on tätä koskevan hakemuksen tekeminen kyseisten maksujen hallinnoinnista vastaavalle organisaatiolle, on sopusoinnussa direktiivin 2001/29 johdanto-osan 31 perustelukappaleessa tarkoitettujen tekijänoikeuden haltijoiden ja suojatun aineiston käyttäjien etujen välisen oikeudenmukaisen tasapainon kanssa.

52 Tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 47–51 kohdat. Ks. myös tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 31 ja 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 37 ja 38 kohta.

Kun mahdollisuus maksun palautukseen on taattu, ei ole merkitystä, onko yksityisen kopioinnin maksuvelvollisilla puhelinten valmistajilla tai maahantuojilla tieto siitä, ovatko kyseisten puhelinten loppukäyttäjät yksityishenkilöitä vai yrityksiä.⁵³

Kun otetaan huomioon ne käytännön vaikeudet, joita liittyy yksityisten käyttäjien yksilöintiin samoin kuin heidän velvoittamiseensa korvaamaan kappaleen valmistamista koskevan yksinoikeuden haltijoille aiheuttamansa vahinko, jäsenvaltiot voivat vahvistaa sopivan hyvityksen rahoittamiseksi ”yksityistä kopiointia koskevan maksun”, jota ei peritä kyseisiltä yksityishenkilöiltä vaan niiltä, joilla on hallinnassaan kappaleen valmistamiseen tarkoitettuja koneita, laitteita ja välineitä ja jotka antavat tällä perusteella oikeudellisesti tai tosiasiallisesti näitä kappaleen valmistamiseen tarkoitettuja koneita, laitteita ja välineitä yksityishenkilöiden käyttöön. Tällaisessa järjestelmässä näitä laitteita hallinnassaan pitävien henkilöiden on suoritettava yksityistä kopiointia koskeva maksu. Jäsenvaltiot voivat siten tietyin edellytyksin periä yksityistä kopiointia koskevaa maksua erotuksetta kappaleen valmistamiseen soveltuvista tallennuslaitteista myös tilanteissa, joissa niiden lopullinen käyttö ei ole direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua yksityistä kopiointia.⁵⁴ Tällaista järjestelmää pitää perustella käytännön vaikeuksilla, kuten mahdolltomuudella yksilöidä loppukäyttäjät, minkä lisäksi siinä ei saada periä maksua kappaleen valmistamiseen tarkoitettujen koneiden, laitteiden ja välineiden toimitamisesta muille henkilöille kuin luonnollisille henkilöille selvästi muuhun tarkoitukseen kuin yksityiseen käyttöön tarkoitettujen kopioiden tekemistä varten.⁵⁵ Kun lisäksi yksityisestä kopioinnista suoritettavaa hyvitystä koskevassa perimisjärjestelmässä säädetään, että loppukäyttäjä voidaan vapauttaa hyvityksen maksamisesta laitteiden, koneiden ja välineiden ostamisen yhteydessä, jos se osoittaa, että se hankkii ne selvästi muuhun tarkoitukseen kuin yksityisten kopioiden tekemistä varten, maksun jo toimittajalleen maksaneella myyjällä, joka ei voi vyöryttää maksua asiakkaalle, on oltava mahdollisuus hakea sen palauttamista yhteisöltä, jonka tehtäväksi mainitun maksun hallinnointi on annettu.⁵⁶

53 Tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 53–54 kohdat. Ks. myös tuomio 8.9.2022, Ametic 40 kohta.

54 Ks. tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 31 ja 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 37 ja 38 kohta.

55 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 39 kohta ja siinä viitattu oikeuskäytäntö.

56 Tuomio 8.9.2022, Ametic C-263/21, 41 ja 42 kohdat ja tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 55 kohta.

Jokaisessa kansallisessa säännöstössä, jolla otetaan käyttöön yksityistä kopiointia koskeva hyvitys, on säädettävä menettelyistä, joilla taataan, että yksityistä kopiointia koskevasta hyvityksestä vastaavat tosiasiallisesti ainoastaan direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetut maksuvelvolliset.⁵⁷

Tiivistetysti voidaan todeta, että maksuja voidaan käytännön syistä periä kaikista tallennusaloista tai -laitteista erotuksetta tilanteessa, jossa ei tiedetä lopullista ostajaa ja tallennusalan tai -laitteen lopullista käyttötarkoitusta. Jos tiedetään, että tallennusala myydään selvästi muuhun tarkoitukseen kuin yksityiseen käyttöön, niin loppukäyttäjä voi vaatia vapautusta maksusta. Jos myyjä on tällaisessa tilanteessa jo maksanut maksun, myyjällä tulee olla oikeus saada maksamansa maksu palautettua.

3.5.7 Tallennusalat, laitteet ja palvelut

Lähtökohdat

Unionin tuomioistuimien ei ole ottanut kantaa, mistä kaikista tallennusaloista, laitteista ja palveluista yksityisen kopioinnin maksua voidaan periä. Sen ratkaisussa on tarkasteltu muun muassa DVD- ja CD-levyjä, MP3-soittimia ja niiden sisäisiä komponentteja, tietokoneita, matkapuhelimia ja niihin sisällytettäviä muistikortteja sekä kopiokoneita ja monitoimitulostimia. Jäsenvaltioilla on harkintavaltaa sen suhteen, miten maksun perintä järjestetään. Sopivan hyvityksen käsitteestä kuitenkin johtuu, että kustannukset on viime kädessä vyörytettävä niille yksityisille henkilöille, jotka valmistavat tai joilla on mahdollisuus valmistaa kopioita yksityiseen käyttöönsä. Unionin tuomioistuimien on katsonut, että pilvipalveluista ei tarvitse periä yksityisen kopioinnin maksua, jos se liittyy yhteen yhtenäiseen menetelmään, johon liittyy oikeudenhaltija on jossain muodossa saanut sopivan hyvityksen.⁵⁸ Olennaista siten on, että yksityinen kopiointi tulee jostain kautta katetuksi ja toisaalta, etteivät esimerkiksi eri tallennuslaitteiden ja -alustojen yhteydessä perittävät maksut johda siihen, että yhdestä kopioinnista peritään useampia päällekkäisiä maksuja.

⁵⁷ Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 50 kohta.

⁵⁸ Tuomio 24.3.2022, Austro-Mechana, C-433/20.

Kolmannelle kuuluva laite

Unionin tuomioistuin on katsonut, että tietoyhteiskuntadirektiivi ei ole esteenä sellaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan sopiva hyvitys, joka perustuu poikkeukseen kappaleenvalmistusoikeudesta, on maksettava sellaisten kopioiden vuoksi, jotka luonnollinen henkilö valmistaa kolmannelle kuuluvasta laitteesta käsin tai sen avulla. Tuomioistuin on perusteluissaan ensin todennut, että tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohda koskee kolmea seikkaa, jotka määrittävät sen soveltamisalan. Ensinnäkin kysymys on aineistosta, josta kappale valmistetaan, sitten henkilöstä, joka kappaleen valmistaa, ja kolmanneksi itse kappaleen valmistamisesta. Tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa täsmennetään vain tallennusvälineet, joille kappale suojatusta teoksesta voidaan valmistaa. Säännöstä sovelletaan ”mille tahansa välineelle valmistettuihin kappaleisiin”. Säännöksessä ei täsmennetä niiden laitteiden ominaisuuksia, joista tai joiden avulla yksityiseen käyttöön tarkoitetut kopiot valmistetaan. Siinä ei etenkään mainita mitään sen siteen oikeudellisesta luonteesta, joka – kuten omistusoikeus – yhdistää yksityiseen käyttöön kappaleen valmistavan luonnollisen henkilön ja kyseisen henkilön käyttämän laitteen. Koska direktiivissä ei mainita edellä esiin tuotuja ominaisuuksia ja erityispiirteitä [siteen oikeudellinen luonne edellä], unionin lainsäätäjä on katsonut, ettei niillä ole merkitystä direktiivin osittaisella yhdenmukaistamisella tavoitteleman päämäärän kannalta. Näin ollen se, onko laitteen kuuluttava laitetta käyttäneelle yksityishenkilölle vai voiko se kuulua kolmannelle henkilölle, ei kuulu tietoyhteiskuntadirektiivin soveltamisalaan.⁵⁹

Unionin tuomioistuin on arvioinut myös, kattaako tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettu käsite ”mille tahansa välineelle” palvelimen, jolla pilvipalvelun tarjoaja asettaa käyttäjän saataville tallennustilan tekijänoikeuksilla suojattujen teosten kappaleiden valmistamista varten. Tuomioistuin viittasi ensin yleisiin unionin oikeuden tulkintaperiaatteisiin ja totesi, että laajan merkityksensä vuoksi ilmaisulla ”mille tahansa välineelle” tarkoitetaan kaikkia välineitä, joille suojattu teos voidaan toisintaa, mukaan lukien pilvilaskennan yhteydessä käytettyjen kaltaiset palvelimet. Koska direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa ei mitenkään täsmennetä niiden laitteiden ominaisuuksia, joista tai joiden avulla yksityiskäyttöön tarkoitetut kappaleet valmistetaan, on katsottava, että unionin lainsäätäjän näkemyksen mukaan näillä ominaisuuksilla ei ole merkitystä sen osittaisella yhdenmukaistamisella tavoitteleman päämäärän kannalta. Näin ollen tältä osin ei ole ratkaisevaa, että tallennustila asetetaan käyttäjän

⁵⁹ Tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, ks. erityisesti 81–90 kohdat.

saataville kolmannen omistamalle palvelimelle. Tästä seuraa, että direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohtaa voidaan soveltaa myös kappaleisiin, jotka luonnollinen henkilö on valmistanut kolmannelle kuuluvan laitteen avulla.⁶⁰

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on myös katsottu, että voidakseen vedota tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohtaan, ei ole välttämätöntä, että kyseiset luonnolliset henkilöt omistavat kappaleen valmistamiseen tarkoitetut koneet, laitteet ja tarvikkeet. He voivat myös käyttää kolmannen tarjoamaa kappaleenvalmistamispalvelua, joka on välttämätön tosiasiallinen edellytys sille, että kyseiset luonnolliset henkilöt voivat saada yksityisiä kopioita.⁶¹

Edellä olevasta voidaan päätellä, että merkityksellistä yksityistä kopiointia voi olla esimerkiksi työnantajan työntekijän käyttöön antamalle puhelimelle tai tietokoneelle tapahtuva yksityinen kopiointi. Laitteet voivat olla työnantajan omistamia tai leasing-laitteita. Mahdollisessa tallennus- ja laitepohjaisessa tai -laitepohjaisessa hyvitysjärjestelmässä tulisi ratkaista, miten yksityisen kopiointiin maksua voitaisiin näissä tapauksissa periä sopivan hyvityksen kartuttamiseksi.

Etämyynti

Unionin tuomioistuimen mukaan voidaan olettaa, että vahinkoa aiheutuu sen jäsenvaltion alueella, jossa kyseiset loppukäyttäjät asuvat, kun otetaan huomioon se, että vahingon korvaaminen on lähtökohtaisesti niiden loppukäyttäjien asia, jotka valmistavat kappaleen suojatusta teoksesta yksityiseen käyttöönsä pyytämättä etukäteen lupaa kappaleen valmistamista koskevan yksinoikeuden haltijalta ja näin aiheuttavat oikeudenhaltijalle vahinkoa. Kyseisen jäsenvaltion on alueellisen toimivaltansa mukaisesti varmistettava sopivan hyvityksen tosiasiallinen periminen oikeudenhaltijoille mainitun valtion alueella aiheutuneen vahingon korvaamiseksi. Velvollisuuteen ei vaikuta se, että etäsopimusten tapauksessa elinkeinonharjoittajana toimiva myyjä on sijoittunut toiseen jäsenvaltioon.⁶² Suomessa hyvitystä maksetaan siten Suomessa yksityiseen käyttöön kopioituista teoksista.

60 Tuomio 24.3.2020, *Austro-Mechana*, C-433/20, erityisesti 19–23 kohdat oikeuskäytäntöviittauksineen.

61 Tuomio 13.7.2023, *Ocilion IPTV Technologies*, C-426/21, 35 kohta sekä siinä viitattu tuomio 21.10.2010 *Padawan*, C-467/08, 48 kohta.

62 Ks. tuomio 16.6.2011, *Stichting de ThuisKopie*, C-462/09, 34–40 kohdat ja tuomio 11.7.2013, *Amazon.com International Sales ym.*, C-521/11, 58–61 kohdat.

Verkkotallennuspalvelut / pilvipalvelut

Tältä osin viitataan edellä kolmannelle kuuluvaa laitetta koskevassa kohdassa pilvipalvelusta lausuttuun sekä jäljempänä sopivan hyvityksen suuruutta koskevan otsikon alla selostettuun tuomioon 24.3.2022, *Austro-Mechana, C-433/20*, josta ilmenee, että oikeudenhaltijoilla on lähtökohtaisesti oikeus hyvitykseen pilvipalveluihin tapahtuvasta kopioinnista silloinkin, kun pilvipalvelua tarjotaan kolmansista maista.

Yhdenvertaisen kohtelun periaate

Unionin tuomioistuin on arvioinut erityisesti yhdenvertaisen kohtelun periaatteen näkökulmasta ennakkoratkaisukysymystä siitä, onko tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohta esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan yksityiseen käyttöön tarkoitetun kappaleen valmistamiseen mahdollisesti käytettävien tallennusalustojen, kuten matkapuhelinten muistikorttien, toimittamisesta peritään yksityisen kopioinnin maksua, mutta yksityiseen käyttöön tarkoitettujen kopioiden tallentamiseen pääasiallisesti käytettävien komponenttien, kuten MP3-soitinten sisäisten muistien, toimittamisesta ei peritä kyseistä maksua. Tarkastelun kohteena olevassa asiassa kansallisessa lainsäädännössä oli tehty erottelu yhtäältä sellaisten tallennusalustojen, jotka voidaan erottaa laitteista, joissa on digitaalisen kappaleen valmistamisen toiminto, ja toisaalta laitteiden kiinteiden komponenttien välillä. Vaikka mainittujen erotettavissa olevien tallennusalustojen toimittamisesta perittiin yksityisen kopioinnin maksua, sitä ei peritty kyseisten komponenttien toimittamisesta. Sekä matkapuhelinten muistikortin kaltaisia alustoja, jotka mahdollistavat monta toimintoa, että MP3-soitinten sisäisten muistien kaltaisia kiinteitä komponentteja voidaan käyttää yksityiseen kopiointiin ja niistä voi aiheutua vahinkoa tekijänoikeuden haltijoille.⁶³

Tuomioistuin totesi, että vaikka puhelinlaitteella on sama kappaleenvalmistustoiminto kuin muistikortilla, asiakirjoista ei ilmennyt, että niiden toimittamisesta olisi peritty yksityisen kopioinnin maksua. Tuomioistuin kuitenkin tutki, oliko mahdollisesti olemassa muita olosuhteita, joiden perusteella on mahdollista todeta, että siitä huolimatta, että kyseisillä kiinteillä komponenteilla on sama kappaleenvalmistustoiminto kuin matkapuhelinten muistikorteilla, mainitut komponentit eivät sopivaan hyvitykseen liittyvien vaatimusten näkökulmasta ole keskenään verrattavissa. Tältä osin se katsoi, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin voisi muun muassa arvioida sen seikan mahdollista vaikutusta, että kyseisiä komponentteja ei voida erottaa laitteista, joiden kiinteitä osia ne ovat, kun taas kappaleen valmistamiseen

⁶³ Tuomio 5.3.2015, *Copydan Båndkopi, C-463/12*, 34 ja 35 kohta.

käytettävät tallennusalustat, kuten muistikortit, voidaan irrottaa laitteista, mikä ominaisuus saattaa olla omiaan helpottamaan lisäkappaleiden valmistamista samoista teoksista muiden alustojen avulla. Siinä tapauksessa, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että mainitut komponentit ja tallennusalustat ovat keskenään verrattavissa sopivan hyvityksen vaatimusten näkökulmasta, sen on seuraavaksi tarkasteltava, onko mainitusta hyvitysjärjestelmästä seuraava erilainen kohtelu oikeudenmukaista ja perusteltua. Mainittu erilainen kohtelu voisi olla perusteltua muun muassa siinä tapauksessa, että oikeudenhaltijat saavat kappaleenvalmistamistarkoitukseen käytettäväksi soveltuvista kiinteistä komponenteista sopivan hyvityksen jossakin toisessa muodossa, toisin kuin pääasiassa kyseessä olevista irrotettavissa olevista alustoista.⁶⁴

Vastauksessaan edellä mainittuun ennakkoratkaisupyyntöön unionin tuomioistuin katsoi, että tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohta ei ole esteenä sellaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan yksityiseen käyttöön tarkoitettuun kappaleen valmistamiseen mahdollisesti käytettävien tallennusalustojen, kuten matkapuhelinten muistikorttien, toimittamisesta peritään maksua, jonka tarkoituksena on rahoittaa sopiva hyvitys, mutta jonka mukaan yksityiseen käyttöön tarkoitettujen kopioiden tallentamiseen pääasiallisesti käytettävien komponenttien, kuten MP3-soitinten sisäisten muistien, toimittamisesta ei peritä maksua, jos kyseiset eri ryhmiin kuuluvat alustat ja komponentit eivät ole toisiinsa verrattavissa tai jos niiden erilainen kohtelu on perusteltua, minkä tarkastaminen on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä.

3.5.8 Sopivan hyvityksen suuruus

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä ei ole otettu suoraan kantaa maksun suuruuteen. Tämä kuuluu jäsenvaltioiden harkintavaltaan. Oikeuskäytännössä on todettu, että kysymys on oikeudenhaltijoille lain nojalla sallitusta yksityisestä kopiointista aiheutuvan tai mahdollisesti aiheutuvan vahingon korvaamisesta. Lisäksi oikeuskäytännössä on todettu, että maksun suuruuteen voi vaikuttaa tallennusominaisuuden toissijaisuus sekä teknisten suojakeinojen käyttö. Edelleen on todettu, että jos vahinko on vähäinen, velvollisuutta sopivan hyvityksen maksamiseen ei ole. Lisäksi unionin tuomioistuin on todennut, että sopivaa hyvitystä koskeva maksu voidaan jättää perimättä pilvipalvelusta, jos oikeudenhaltijat saavat sopivan hyvityksen samaan menettelyyn sisältyvästä tallennuslaitteesta, jonka käyttöön pilvipalvelu liittyy.⁶⁵

64 Tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 36–40 kohdat.

65 Ks. tuomio 24.3.2022, Austro-Mechana, C-433/20, jota selostetaan jäljempänä tarkemmin pilvipalveluiden / ylikompensaation alla.

Monitoimilaitteet / tallennusominaisuuden toissijaisuus

Unionin tuomioistuin on katsonut, että tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohta ei ole esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa säädetään yksityiseen kopiointiin liittyvästä sopivasta hyvityksestä monta toimintoa mahdollistavien tallennusalustojen, kuten matkapuhelinten muistikorttien, osalta riippumatta siitä, onko mainittujen alustojen pääasiallisena tarkoituksena kopiointi yksityiseen käyttöön, kunhan jokin kyseisten alustojen toiminnoista, toissijainenkin, mahdollistaa sen, että alustojen haltijat käyttävät niitä mainittuun tarkoitukseen. Se, onko toiminto pääasiallinen vai toissijainen, ja se kuinka suuri suhteellinen kappaleenvalmistuskapasiteetti alustalla on, ovat kuitenkin omiaan vaikuttamaan maksettavan sopivan hyvityksen määrään. Jos oikeudenhaltijalle aiheutuva vahinko katsotaan vähäiseksi, kyseisen toiminnon mahdollistamisesta ei voi syntyä velvoitetta mainitun hyvityksen suorittamiseen.⁶⁶

Edellä mainitun tuomion perusteluissa tuomioistuin on aiempaan oikeuskäytäntönsä viitaten todennut, ettei ole välttämätöntä näyttää toteen, että luonnolliset henkilöt todella valmistavat kappaleen valmistamiseen soveltuvien koneiden, laitteiden ja alustojen avulla kappaleita yksityiseen käyttöön, vaan näiden voidaan oikeutetusti olettaa käyttävän täysin hyväkseen sitä mahdollisuutta saadessaan mainitut koneet, laitteet ja alustat käyttöönsä. Lähtökohtaisesti näiden luonnollisten henkilöiden yksityiskäyttöön annettujen digitaaliseen kappaleen valmistamiseen soveltuvien koneiden, laitteiden tai alustojen tallennuskapasiteetti riittää oikeuttamaan yksityistä kopiointia koskevan maksun perimisen. Näin ollen sillä, voidaanko alustaa käyttää vain yhteen vai useampaan toimintoon, ei ole lähtökohtaisesti merkitystä. Ei myöskään sillä, että kappaleenvalmistustoiminto on mahdollisesti toissijainen muihin toimintoihin nähden, koska loppukäyttäjien voidaan olettaa käyttävän kaikkia kyseisen alustan mahdollisia toimintoja. Monien toimintojen mahdollisuus ja kappaleenvalmistustoiminnon toissijaisuus voivat kuitenkin vaikuttaa sopivan hyvityksen määrään. Toimivaltaisten viranomaisten on siten otettava huomioon se, kuinka suuri yksityiseen käyttöön tarkoitettujen teoskappaleiden suhteellinen valmistuskapasiteetti alustalla on. Jos alustan käyttäjät kokonaisuutena eivät juurikaan käytä mainittua toimintoa, on mahdollista, että oikeudenhaltijalle syntyvä vahinko on vähäinen, eikä velvoitetta sopivan hyvityksen maksamiseen synny.⁶⁷

⁶⁶ Tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12.

⁶⁷ Tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 23–28 kohdat oikeuskäytäntöviittauksineen.

Unionin tuomioistuin on arvioinut tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua käsitettä ”kappaleen valmistaminen käyttämällä mitä tahansa valokuvaustekniikka tai muuta menetelmää, jolla on samanlaiset vaikutukset” ja vastauksessaan ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle katsonut sen kattavan kappaleen valmistamisen kirjoittimella ja henkilökohtaisella tietokoneella silloin, kun nämä laitteet on kytketty toisiinsa. Jäsenvaltioilla on tällöin mahdollisuus ottaa käyttöön järjestelmä, jossa sopivan hyvityksen maksavat henkilöt, joiden hallinnassa on laite, joka osallistuu epäitsenäisesti teoksesta tai muusta suojatusta aineistosta valmistettavan kappaleen valmistamiseen määrätyle alustalle yhdessä yhtenäisessä menettelyssä, sikäli kuin viimeksi mainituilla on mahdollisuus vyöryttää maksusta aiheutuva kustannus asiakkailleen, kunhan oikeudenhaltijoille tällaisesta yhdestä yhtenäisestä menetelmästä aiheutuvan vahingon korvaamiseksi maksettavan sopivan hyvityksen kokonaismäärä ei olennaisesti eroa yhdellä ainoalla laitteella valmistetusta kappaleesta maksettavan vastaavan hyvityksen kokonaismäärästä.⁶⁸

Edellä mainitun tuomion perusteluissa on todettu, että yksityisestä kopioinnista maksettavaa sopivaa hyvitystä koskevaa oikeuskäytäntöä sovelletaan mutatis mutandis myös paperille tai samankaltaisella alustalla olevan kappaleen valmistamista koskevaan poikkeukseen.⁶⁹

Pilvipalvelut / ylikompensaatio

Unionin tuomioistuin on arvioinut kysymystä siitä, onko direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohta tulkitettava siten, että se on esteenä kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan toimijat, jotka tarjoavat tallennuspalveluja pilvilaskennan yhteydessä, eivät ole velvollisia maksamaan sopivaa hyvitystä siitä, että näiden palvelujen käyttäjinä olevat luonnolliset henkilöt valmistavat ilman lupaa tekijänoikeuksilla suojatuista teoksista kopioita yksityiskäyttöön tallentamalla niitä palveluun.⁷⁰ Kysymys oli ulkomailta tarjottavasta pilvipalvelusta.

Tuomioistuin totesi muun muassa, että kyseisen valtion on alueellisen toimivaltansa mukaisesti varmistettava sopivan hyvityksen tosiasiallinen periminen kappaleen valmistamista koskevan yksinoikeuden haltijoille mainitun valtion alueella asuvien loppukäyttäjien suorittamasta suojattujen teosten kappaleen valmistamisesta aiheutuneen vahingon korvaamiseksi. Jäsenvaltioiden, jotka panevat täytäntöön

68 Tuomio 27.6.2013, VG Wort ym., C-457/11–C-460/11.

69 Tuomio 27.6.2013, VG Wort ym., C-457/11–C-460/11, 68–77 kohdat.

70 Tuomio 24.3.2020, Austro-Mechana, C-433/20, 35 kohta.

tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetun poikkeuksen, on säädettävä sopivan hyvityksen järjestelmästä, jolla on tarkoitus korvata oikeudenhaltijoille aiheutunut vahinko.⁷¹

Tuomioistuin viittasi jäsenvaltioiden laajaan harkintavaltaan ja velvollisuuteen ottaa huomioon tapauksen olosuhteet sekä siihen, että yksityisen kopioinnin suorittavan henkilön on lähtökohtaisesti korvattava yksityiseen kopiointiin liittyvä vahinko rahoittamalla tekijänoikeuden haltijalle maksettava hyvitys. Tuomioistuin katsoi, että kun kyse on tallennuspalvelujen tarjoamisesta pilvilaskennan yhteydessä, on lähtökohtaisesti niiden palvelujen käyttäjien velvollisuutena rahoittaa kyseiselle oikeudenhaltijalle maksettava hyvitys.⁷² Sen jälkeen tuomioistuin aiempaan oikeuskäytäntöön viitaten totesi, että yksityisten käyttäjien yksilöintiin liittyvien käytännön vaikeuksien ja yksittäisen käyttäjän aiheuttaman vahingon vähäisyyden vuoksi voidaan periä yksityisen kopioinnin maksua niiltä, joilla on digitaaliseen kappaleen valmistamiseen tarkoitettuja koneita hallinnassaan, kunhan kustannuksesta vastaa viime kädessä yksityinen käyttäjä.⁷³

Tuomioistuin katsoi edellä olevasta seuraavan, että unionin oikeuden nykytilassa sellaisen sopivan hyvityksen järjestelmän käyttöön ottaminen, jossa pilvipalveluja yksityisille tarjoavien palvelimien valmistaja tai maahantuoja on velvollinen maksamaan yksityistä kopiointia koskevan maksun, joka vyörytetään tällaisten palvelimien ostajille, yhdistettynä sellaisen maksun käyttöönottoon, joka koskee yksityistä kopiointia alustalle, joka sisältyy verkkoon liitettyihin laitteisiin kuten matkapuheliin, tietokoneisiin ja tablettilaitteisiin, jotka mahdollistavat suojatun aineiston kopioinnin tallennustilaan pilvipalvelussa, kuuluu kansallisen lainsäätäjän laajaan harkintavaltaan sopivan hyvityksen järjestelmän eri osatekijöiden rajaamiseksi. Kansallisen tuomioistuimen on kuitenkin unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti varmistettava kansallisen järjestelmän erityispiirteet ja direktiivissä 2001/29 asetetut rajoitukset huomioon ottaen, että tällaisen järjestelmän käyttöönotto on perusteltua loppukäyttäjien yksilöintiin liittyvien käytännön vaikeuksien tai muiden samankaltaisten vaikeuksien vuoksi ja että maksuvelvollisilla on oikeus maksun palautukseen silloin, kun sitä ei ole maksettava. Tallennuspalvelujen tarjoamisesta pilvilaskennan yhteydessä tällaiset vaikeudet voivat johtua näiden palvelujen aineettomasta luonteesta; näitä palveluja voidaan tarjota kolmansista maista tai muista jäsenvaltioista kuin kyseessä olevasta jäsenvaltiosta, ja niissä annetaan

71 Tuomio 24.3.2020, *Austro-Mechana*, C-433/20, 37–40 kohdat ja niissä viitattu oikeuskäytäntö.

72 Tuomio 24.3.2020, *Austro-Mechana*, C-433/20, 41–43 kohdat.

73 Tuomio 24.3.2020, *Austro-Mechana*, C-433/20, 44–45 kohdat.

yleensä käyttäjälle mahdollisuus muuttaa halutessaan kehittyvällä ja dynaamisella tavalla sen tallennustilan kokoa, jota voidaan käyttää yksityisten kopioiden tekemiseen.⁷⁴

Unionin tuomioistuin totesi, että tämän hyvityksen ja siis myös järjestelmän, johon se perustuu, sekä sopivan hyvityksen tason on oltava sidoksissa oikeudenhaltijoille yksityisestä kopioinnista aiheutuvaan vahinkoon. Sopiva hyvitys, joka ei liity oikeudenhaltijoille tällaisesta valmistamisesta aiheutuvaan vahinkoon, ei olisi yhteensopiva direktiivin 2001/29 johdanto-osan 31 perustelukappaleessa mainitun oikeudenhaltijoiden ja suojatun aineiston käyttäjien välistä oikeudenmukaista tasapainoa koskevan vaatimuksen kanssa. Tuomioistuin katsoi, että käsiteltävässä asiassa suojattujen teosten kappaleiden valmistaminen tallennustilassa pilvilaskennan yhteydessä edellyttää useita valmistamistoimia, jotka voidaan toteuttaa monilta kytketyiltä päätelaitteilta. Koska tekijänoikeudella suojatun sisällön lataaminen pilveen ja pilvestä pilvilaskentaan tallennuspalvelua käytettäessä voidaan luokitella yhtenäiseksi menetelmäksi yksityisen kopioinnin tarkoituksiin, jäsenvaltiot voivat laajan harkintavaltansa puitteissa ottaa tarvittaessa käyttöön järjestelmän, jossa sopiva hyvitys maksetaan yksinomaan laitteista tai välineistä, jotka ovat välttämätön osa tätä menetelmää, kunhan tällaisen hyvityksen voidaan kohtuudella katsoa vastaavan tekijänoikeuden haltijalle kyseisestä menetelmästä aiheutunutta haittaa. Se totesi, että vaikka jäsenvaltiot voivat yksityistä kopiointia koskevaa maksua vahvistaessaan ottaa huomioon sen, että tiettyjä laitteita ja välineitä voidaan käyttää yksityiseen kopiointiin pilvilaskennan yhteydessä, niiden on varmistettava, ettei näin maksettu maksu, siltä osin kuin se kohdistuu useisiin laitteisiin ja välineisiin mainitun yhden menettelyn yhteydessä, ylitä tästä toimesta kyseessä olevan oikeuden haltijoille mahdollisesti aiheutuvaa vahinkoa, kuten 2001/29 johdanto-osan 35 perustelukappaleesta ilmenee. Edellä esitetyn perusteella tuomioistuin vastasi toiseen kysymykseen, että direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohdalla on tulkittava siten, ettei se ole esteenä kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan toimijat, jotka tarjoavat tallennuspalveluja pilvilaskennan yhteydessä, eivät ole velvollisia maksamaan sopivaa hyvitystä siitä, että luonnolliset henkilöt, jotka ovat näiden palvelujen käyttäjiä, valmistavat tekijänoikeuksilla suojatuista teoksista ilman

74 Tuomio 24.3.2020, *Austro-Mechana*, C-433/20, 46–48 kohdat ja tuomio 22.9.2016, *Microsoft Mobile Sales International ym.*, C-110/15, 34 ja 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

lupaa kappaleita, jotka on tarkoitettu yksityiseen käyttöön ja joiden käyttötarkoitus ei ole välittömästi tai välillisesti kaupallinen, edellyttäen, että tässä säännöstössä määrätään sopivan hyvityksen maksamisesta oikeudenhaltijoille.⁷⁵

Tiivistetysti voidaan todeta, että kun yhteen menettelyyn sisältyy useita laitteita, joilla voidaan valmistaa kopioita yksityiskäyttöön, niin jäsenvaltion harkinnassa on, peritäänkö maksua kaikista laitteista erikseen vai vain joistain laitteista. Perittäessä maksua useista laitteista maksu ei saisi ylittää kopioinnista aiheutuvaa mahdollista haittaa.

Teknisten suojakeinojen käyttö

Oikeudenhaltijoilla on tietoyhteiskuntadirektiivin 52 perustelukappaleen mukaan mahdollisuus soveltaa vapaaehtoisia teknisiä toimenpiteitä. Jäsenvaltion on edistettävä tällaisia teknisiä toimenpiteitä. Teknisillä toimenpiteillä voidaan estää sellainen kappaleen valmistaminen, jota jäsenvaltiot eivät ole yksityistä kopiointia koskevalla poikkeuksella sallineet. Vaikka mahdollisuus teknisten toimenpiteiden soveltamiseen on olemassa, kyseisten toimenpiteiden soveltamatta jättäminen ei voi aiheuttaa sitä, ettei sopivaa hyvitystä sovellettaisi. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin saattaa oikeudenhaltijoille maksettavan korvauksen konkreettisen määrän riippumaan tällaisten teknisten toimenpiteiden soveltamisesta tai soveltamatta jättämisestä, jotta oikeudenhaltijoita tosiasiallisesti rohkaistaisiin toteuttamaan ne ja jotta he myötävaikuttaisivat näin vapaaehtoisesti yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen asianmukaiseen soveltamiseen.⁷⁶

Mahdollisuus käyttää teknisiä suojakeinoja ei vaikuta velvollisuuteen maksaa hyvitystä tekijöille, mutta teknisten suojakeinojen tosiasiallinen käyttö joidenkin hyödyntämismuotojen osalta voi johtaa siihen, että hyvitetävää käyttöä on vähän tai että yksityisestä kopioinnista ei voida katsoa aiheutuvan kuin vähäistä haittaa.

75 Tuomio 24.3.2020, Austro-Mechana, C-433/20, 49–54 kohdat sekä tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12, 21 kohta, tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen, tuomio 27.6.2013, VG Wort ym., C-457/11–C-460/11, 78 kohta tuomio 12.11.2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, 86 kohta, tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 54 kohta ja tuomio 27.6.2013, VG Wort ym., C-457/11–C-460/11, 78 kohta.

76 Tuomio 27.6.2013, VG Wort ym., C-457/11–C-460/11, 56–59 kohdat.

3.5.9 Oikeuksien hallinnointi ja tilitykset

Hyvitysmaksua hallinnoiva järjestö ja vapautumista koskeva menettely

Unionin tuomioistuin on ottanut kantaa siihen, onko oikein, että vapautusta yksityisen kopioinnin maksusta voi hakea vain hyvitysmaksua hallinnoivalta järjestöltä.

Tuomioistuin totesi, että maksun palautusmahdollisuuden on oltava todellinen, eikä sitä saa tehdä suhteettoman vaikeaksi. Sama koskee maksusta vapautusta koskevien todistusten myöntämistä silloin, kun kansallisessa lainsäädännössä säädetään myös tällaisesta välineestä sen varmistamiseksi, että yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen maksamisesta vastaavat tosiasiallisesti ainoastaan kyseisen direktiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetut maksuvelvolliset.⁷⁷

Tuomioistuin myös totesi, että hyvityksestä saadut tulot ovat tekijänoikeustuloja ja että yhteishallinnointiorganisaatiot keräävät ja hallinnoivat tuloja ja jakavat ne oikeudenhaltijoille. Edelleen se totesi, että yhteishallinnointiorganisaatiolla tarkoitetaan organisaatiota, joka on lakisääteisesti tai sopimusjärjestelyn nojalla valtuutettu ainoana tai pääasiallisena tarkoituksenaan hallinnoimaan tekijänoikeutta tai tekijänoikeuden lähioikeuksia useamman kuin yhden oikeudenhaltijan puolesta näiden oikeudenhaltijoiden yhteisen edun mukaisesti, ja kyseinen organisaatio voi olla sen jäsentensä omistuksessa tai määräysvallassa.

Yhteishallinnointiorganisaation jäsenenä voivat olla sekä tekijänoikeuden tai lähioikeuksien haltijat että muut yhteishallinnointiorganisaatiot. Tuomioistuin viittasi näiltä osin direktiivin 2014/26 3 artiklan h alakohtaan sekä johdanto-osan 2 ja 26 perustelukappaleisiin. Tuomioistuin katsoi tästä seuraavan direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetun yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen hallinnoinnin osalta, että kyseisen hyvityksen maksamiseen velvollisten edustajista poiketen tällainen hallinnointi kuuluu itsestään selvästi tehtäviin, joita voidaan antaa immateriaalioikeuksia koskevassa laissa tarkoitettujen immateriaalioikeuksien yhteishallinnointiorganisaatioiden kaltaisille tekijänoikeuksien yhteishallinnointiorganisaatioille.⁷⁸

⁷⁷ Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 45 kohta ja siinä viitattu tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, EU:C:2016:717, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

⁷⁸ Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 46–48 kohdat.

Tuomioistuimien katsoi, että pääasiassa kyseessä olevassa kansallisessa säännöstössä säädetyn kaltaisen oikeushenkilön perustaminen yksityisestä kopioinnista suoritettavaa hyvitystä koskevasta maksuvelvollisuudesta myönnettävien vapautusten ja maksupalautusten hallinnointia varten voi noudattaa yksinkertaisuuden ja tehokkuuden tavoitetta, josta hyötyvät myös mainitun hyvityksen maksamiseen velvolliset, eivätkä nämä ole pelkästään sen vuoksi, että kyseinen oikeushenkilö on tekijänoikeuksien yhteishallinnointiorganisaatioiden määräysvallassa, epäedullisemmassa asemassa siihen tilanteeseen nähden, joka olisi vallinnut tällaisen oikeushenkilön puuttuessa.⁷⁹

Jokaisessa kansallisessa säännöstössä, jolla otetaan käyttöön yksityistä kopiointia koskeva hyvitys, on silti säädettävä menettelyistä, joilla maksun palautusta tai siitä vapautumista koskevat vaatimukset huomioon ottaen taataan, että yksityistä kopiointia koskevasta hyvityksestä vastaavat tosiasiallisesti ainoastaan direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettut maksuvelvolliset.⁸⁰

Jäsenvaltiot eivät voi säätää sellaisista sopivaa hyvitystä koskevista yksityiskohtaisista säännöistä, joilla otetaan käyttöön eri ryhmiin kuuluvien talouden toimijoiden, jotka myyvät sellaisia toisiinsa verrattavissa olevia tavaroita, jotka yksityistä kopiointia koskeva poikkeus kattaa, tai suojattujen aineistojen eri käyttäjäryhmien perusteeton erilainen kohtelu. Nämä vaatimukset voisivat vaarantua, jos kansallisessa säännöstössä annettaisiin vapautuksista ja palautuksista päättävälle oikeushenkilölle harkintavaltaa, jonka vuoksi näissä tarkoituksissa tehdyn hakemuksen ratkaisu riippuu sattumanvaraisista tekijöistä, jolloin kyseinen oikeushenkilö voi käyttäessään harkintavaltaansa perusteettomasti rajoittaa oikeutta vapautukseen tai mainitun hyvityksen palauttamiseen. Tällaisen harkintavallan olemassaolo voisi johtaa direktiivin 2001/29 johdanto-osan 31 perustelukappaleessa tavoitellun oikeudenhaltijoiden ja suojattujen aineistojen käyttäjien välisen oikeudenmukaisen tasapainon horjumiseen. Toimivaltainen oikeushenkilö voisi myös kohdella syrjivästi eri toimija- tai käyttäjäryhmiä, jotka ovat kuitenkin samankaltaisissa oikeudellisissa ja tosiasiallisissa tilanteissa. Sitä vastoin kansallinen säännöstö, jossa säädetään, että vapautusta koskevat todistukset ja yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen palautukset on myönnettävä joutuisasti ja sellaisten objektiivisten perusteiden nojalla, jotka eivät sisällä tätä varten jätettyjen hakemusten tutkimisen osalta toimivaltaisen henkilön harkintavaltaa, on lähtökohtaisesti omiaan noudattamaan vaatimuksia tehokkaasta oikeudesta maksun palautukseen tai maksusta vapautumiseen.⁸¹

79 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 49 kohta.

80 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 50 kohta.

81 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 45 ja 51–53 kohdat sekä viitattu tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 45 kohta.

Jotta voidaan poistaa vaara tällaisen oikeushenkilön puolueellisuudesta maksuvelvollisuudesta vapauttamista koskevien todistusten ja maksupalautusten myöntämisessä ja näin ollen ehkäistä direktiivin 2001/29 johdanto-osan 31 perustelukappaleessa tavoitellun oikeudenhaltijoiden ja suojattujen aineistojen käyttäjien välisen oikeudenmukaisen tasapainon horjumisen, on tarpeen, että kyseisen oikeushenkilön päätöksiin, joilla evätään tällainen todistus tai palautus, voidaan hakea muutosta riippumattomassa elimessä hakemuslainkäytön tai oikeudenkäynnin muodossa.⁸²

Toiseksi direktiivin 2001/29 5 artiklassa säädettyjä poikkeuksia on sovellettava siten, että noudatetaan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 20 artiklassa vahvistettua yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, joka edellyttää, että toisiinsa rinnastettavia tilanteita ei saada kohdella eri tavalla eikä erilaisia tilanteita kohdella samalla tavalla, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella. Tätä periaatetta ei voida tulkita siten, että se olisi esteenä sille, että yksityisestä kopioinnista suoritettavaa hyvitystä koskevasta maksuvelvollisuudesta myönnettävien vapautusten ja maksupalautusten hallinnointi annetaan henkilölle, joka edustaa hyvityksen saajien yhteisiä etuja. Yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen saajat ja sen maksamiseen velvolliset ovat tämän maksun osalta täysin erilaisissa oikeudellisissa tilanteissa, joten mainittua periaatetta ei loukata sillä, että niillä on erilaiset oikeudet ja velvollisuudet yksityistä kopiointia koskevan hyvitysjärjestelmän nojalla.⁸³

Edellä mainituilla perusteilla tuomioistuimien vastasi edellä mainitussa asiassa, että direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohtaa ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on tulkittava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa immateriaalioikeuksia hallinnoivien yhteisöjen perustaman ja niiden määräysvallassa olevan oikeushenkilön tehtäväksi annetaan yksityisestä kopioinnista suoritettavaa hyvitystä koskevasta maksuvelvollisuudesta myönnettävien vapautusten ja maksupalautusten hallinnointi, kun kyseisessä kansallisessa säännöstössä säädetään, että vapautusta koskevat todistukset ja palautukset on myönnettävä joutuisasti ja soveltamalla objektiivisia perusteita, joiden nojalla kyseinen oikeushenkilö ei voi hylätä hakemusta tällaisen todistuksen tai palautuksen saamiseksi harkintavallan käyttöä edellyttävien toteamusten nojalla, ja kun sen tällaisen hakemuksen hylkäämispäätökseen voidaan hakea muutosta riippumattomalta elimeltä.

82 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 54 kohta.

83 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 56–57 kohdat sekä viitattu tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, 44 kohta.

Yhteishallinnointiorganisaation tiedonsaantioikeus

Unionin tuomioistuin on arvioinut myös, onko direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohtaa ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa annetaan immateriaalioikeuksia hallinnoivien yhteisöjen perustamalle ja niiden määräysvallassa olevalle oikeushenkilölle, jonka tehtäväksi on annettu yksityisestä kopiointista suoritettavaa hyvitystä koskevasta maksuvelvollisuudesta myönnettävien vapautusten ja maksupalautusten hallinnointi, toimivalta pyytää pääsyä tietoihin, jotka ovat tarpeen sille tällä tavoin annetun valvontavallan käyttämiseksi, ilman että olisi muun muassa mahdollista vedota sitä vastaan kansallisessa oikeudessa säädettyyn liikekirjanpidon luottamuksellisuuteen.⁸⁴

Tuomioistuin katsoi, että mahdollisuus pyytää tietoja, joiden avulla voidaan valvoa yksityisestä kopiointista suoritettavaa hyvitystä koskevan kansallisen säännösten asianmukaista soveltamista, on erottamaton osa direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa säädettyä poikkeusta. Mainitun direktiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdasta ja sen johdanto-osan 35 perustelukappaleesta ilmenee, että oikeudenhaltijoiden on jäsenvaltioissa, jotka ovat ottaneet käyttöön yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen, saatava sopiva hyvitys suojattujen teostensa tai muun aineistonsa ilman heidän lupaansa tapahtuneen käytön korvaamiseksi heille riittävällä tavalla. Saman artiklan 5 kohdan mukaan yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen käyttöön ottaminen ei myöskään saa kohtuuttomasti haitata tekijänoikeuden haltijan oikeutettuja etuja. Etteivät kyseiset säännökset menettäisi koko tehokasta vaikutustaan, niillä asetetaan jäsenvaltiolle, joka ottaa kansallisessa oikeudessaan käyttöön yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen, velvollisuus saavuttaa tietty tulos siinä mielessä, että kyseisen valtion on toimivaltansa rajoissa varmistettava sellaisen sopivan hyvityksen tosiasiallinen periminen, jolla on tarkoitus korvata loukatuille tekijöille aiheutunut vahinko, etenkin, jos vahinko on aiheutunut mainitun jäsenvaltion alueella.⁸⁵

Näin ollen toimijoiden yksipuolisiin ilmoituksiin, joiden mukaan vahvistetaan sekä yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen perusteella suoritettavien maksujen määrät että maksusta vapautettavat myynnit, perustuvassa järjestelmässä kyseisen hyvityksen hallinnoinnista vastaavalle elimelle annettava toimivalta valvoa kyseisten ilmoitusten todenperäisyyttä on välttämätön edellytys mainitun hyvityksen

⁸⁴ Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 67 kohta.

⁸⁵ Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 68–69 kohdat sekä tuomio 16.6.2011, Stichting de Thuiskopie, C-462/09, 33 ja 34 kohta ja tuomio 9.6.2016, EGEDA ym., C-470/14, 21 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

tosiasiallisen perimisen varmistamiseksi. Yksityistä kopiointia koskevan hyvitysjärjestelmän hallinnoinnista vastaavan henkilön on näin ollen voitava varmistua siitä, että vapautusta koskevan todistuksen saamisen edellytykset täyttyvät. Jos tämän valvonnan päätteeksi ilmenee, että nämä edellytykset eivät täyty, velvollisuus varmistaa yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen tosiasiallinen periminen edellyttää sen varmistamista, että kyseinen oikeushenkilö voi toisaalta laskea ja periä tämän hyvityksen perusteella suoritettavat maksut heti, kun maksuvelvollisuudesta vapauttamista koskevan todistuksen myöntämisedellytykset eivät täyty tai eivät enää täyty. Mainitun oikeushenkilön näiden tehtävien hoitaminen estettäisiin, jos tarkastuksen kohteena oleva henkilö voisi liikekirjanpitonsa luottamuksellisuuteen vedoten evätä oikeuden tutustua tehtävien hoitamista varten tarvittaviin kirjanpilotietoihin.⁸⁶

Tilanne on samanlainen myös sellaisten henkilöiden osalta, joita ei ole vapautettu yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen maksamisesta, kuten valmistajat, maahantuojat tai jakelijat, mutta jotka voivat joko vyöryttää sen asiakkaalleen silloin, kun tällä ei ole vapautusta koskevaa todistusta, tai vaatia sen palauttamista oikeushenkilöltä, kun niiden asiakkaalla on tällainen todistus. Oikeushenkilön, jonka tehtäväksi on annettu yksityistä kopiointia koskevan hyvitysjärjestelmän hallinnointi, on voitava pyytää saada tutustua tietoihin, joiden avulla voidaan tarkistaa yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen maksamisen soveltamisalaan kuuluvat hankinnat ja myynnit sekä tästä hyvityksestä vapautetut hankinnat ja myynnit.⁸⁷

Näiden tarkastusten on kuitenkin kohdistuttava yksinomaan seikkoihin, joiden perusteella voidaan yhtäältä varmistaa, että vapautuksen tai palautuksen edellytykset todella täyttyvät, ja toisaalta laskea ne maksut, jotka henkilöiden, joita ei ole vapautettu maksusta, on yksityistä kopiointia koskevan hyvityksen perusteella mahdollisesti suoritettava ja joita ovat esimerkiksi valmistajat, maahantuojat tai jakelijat tai henkilöt, jotka ovat perusteettomasti saaneet vapautusta koskevan todistuksen tai palautuksen. Lisäksi siltä osin kuin kyseiset seikat ovat luottamuksellisia, oikeushenkilön ja hallintoelinten, jotka saavat tiedon tällaisista seikoista tehtävänsä yhteydessä, on suojattava niiden luottamuksellisuus.⁸⁸

Tuomioistuin vastasi edellä olevilla perusteilla, että direktiivin 2001/29 5 artiklan 2 kohdan b alakohtaa ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on tulkitettava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa annetaan

86 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 70–71 kohdat.

87 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 72 kohta.

88 Tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21, 73 kohta.

immateriaalioikeuksia hallinnoivien yhteisöjen perustamalle ja niiden määräysvallassa olevalle oikeushenkilölle, jonka tehtäväksi on annettu yksityisestä kopioinnista suoritettavaa hyvitystä koskevasta maksuvelvollisuudesta myönnettävien vapautusten ja maksupalautusten hallinnointi, toimivalta pyytää pääsyä tietoihin, jotka ovat tarpeen sille tällä tavoin annetun valvontavallan käyttämiseksi, mitä vastaan ei voida vedota erityisesti kansallisessa oikeudessa säädettyyn liikekirjanpidon luottamuksellisuuteen, koska tällä oikeushenkilöllä on velvollisuus säilyttää saamiensa tietojen luottamuksellinen luonne.

Edellä olevasta ratkaisusta voidaan päätellä, että yksityisen kopioinnin maksun periminen ja hallinnointi, mukaan lukien maksusta vapautumisesta ja palautuksesta päättäminen voidaan antaa tekijänoikeuksia hallinnoivalle yhteishallinnointiorganisaatioille, joiden tulee saada maksuvelvollisilta riittävät tiedot liikesalaisuuksien sitä estämättä, mutta joiden tulee pitää salassa näin saamansa tiedot. Yhteishallinnointiorganisaation on noudatettava yhdenvertaisuusperiaatetta ja sen harkinnan tulee perustua objektiivisesti todennettaviin seikkoihin, joiden osalta ei jää harkintavaltaa. Yhteishallinnointiorganisaation maksun vapautusta tai palauttamista koskevasta päätöksestä tulee olla valitusoikeus riippumattomaan elimeen. Käytännössä asia on saatettava kanneteitse tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Tilitykset / välilliset korvaukset tekijöiden yhteisiin tarkoituksiin

Unionin tuomioistuin on katsonut, että tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan b alakohtaa on tulkittava niin, että oikeutta sopivaan hyvitykseen tai kyseisen hyvityksen rahoittamiseen tarkoitettua yksityistä kopiointia koskevaa maksua ei voida sulkea pois sen vuoksi, että puolta mainitun hyvityksen tai maksun nojalla saaduista tuotoista ei makseta suoraan kyseiseen hyvitykseen oikeutetuille vaan se maksetaan kyseisten oikeudenhaltijoiden hyväksi perustetuille sosiaali- ja kulttuurialan laitoksille, kunhan kyseiset sosiaali- ja kulttuurialan laitokset todella hyödyttävät mainittuja oikeudenhaltijoita eivätkä kyseisten laitosten toimintatavat ole syrjiviä, minkä tarkastaminen on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä.⁸⁹

Perusteluissaan tuomioistuin aiempaan oikeuskäytäntöönsä viitaten totesi, että sopiva hyvitys on korvausta oikeudenhaltijoille aiheutuneesta vahingosta ja että mistään direktiivin 2001/29 säännöksestä ei ilmene, että unionin lainsäätäjän aikomuksena olisi ollut antaa kyseiseen hyvitykseen oikeutetulle mahdollisuus luopua oikeudestaan. Direktiivissä 2001/29 ei kuitenkaan velvoiteta jäsenvaltioita varmistamaan, että koko sopiva hyvitys maksetaan siihen oikeutetulle rahana, eikä siinä myöskään kielletä jäsenvaltioita säättämästä niillä olevan laajan harkintavallan

⁸⁹ Tuomio 11.7.2013 Amazon.com International Sales ym., C-521/11.

puitteissa, että osa kyseisestä hyvityksestä annetaan välillisenä korvauksena. Tältä osin se, että sopivan hyvityksen on katsottava olevan korvaus kappaleen valmistamista koskevan yksinoikeuden haltijoille yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen käyttöön ottamisesta aiheutuneesta vahingosta ja että se on siis välttämättä laskettava kyseisen vahingon perusteella, ei ole este sille, että osa kyseisestä hyvityksestä maksetaan välillisenä korvauksena. Yksityistä kopiointia koskeva korvausjärjestelmä on tällä hetkellä välttämättä epätäsmällinen järjestelmä suhteessa suurimpaan osaan tallennusvälineistä, koska on käytännössä mahdotonta määrittää, mistä teoksesta kappaleita on valmistettu, kuka niitä on valmistanut ja mitä välineitä tähän on käytetty. Lisäksi mainitunlainen järjestelmä, jossa sopivaan hyvitykseen oikeutetut saavat sen välillisesti, täyttää erään direktiivissä 2001/29 tavoitellun immateriaalioikeuksien riittävän oikeudellisen suojan päämäärän, joka on direktiivin johdanto-osan 10 ja 11 perustelukappaleista ilmenevästi varmistaa, että eurooppalaisella kulttuuria luovalla toiminnalla ja kulttuurituotannolla on käytettävissä tarpeelliset voimavarat, jotta oikeudenhaltijat voivat jatkaa luovaa ja taiteellista työtään, ja taata, että teosten tekijät ja esittäjät voivat toimia riippumattomina ja arvonsa mukaisesti. Näin ollen se, että osa tuotoista osoitetaan kyseiseen hyvitykseen oikeutettujen hyväksi perustetuille sosiaali- ja kulttuurialan laitoksille, ei sellaisenaan ole mainitun hyvityksen tavoitteen vastaista, kunhan kyseiset sosiaali- ja kulttuurialan laitokset todella hyödyttävät mainittuja oikeudenhaltijoita eivätkä kyseisten laitosten toimintatavat ole syrjiviä. Syrjivää olisi edun antaminen muille kuin oikeudenhaltijoille tai muiden kuin jäsenvaltion kansalaisten jättäminen edun ulkopuolelle.⁹⁰

3.5.10 Muita kysymyksiä

Verotus

Unionin tuomioistuin on antanut ennakkoratkaisun siitä, oliko yksityistä kopiointia koskevasta maksusta, jota tallennus- ja kopiointivälineiden valmistajat ja maahan-tuojat perivät oikeudenhaltijoiden puolesta mutta omissa nimissään myydessään näitä laitteita ja välineitä, perittävä arvonlisäveroa yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä 28.11.2006 annetun neuvoston direktiivin 2006/112/EY, sellaisena kuin se oli muutettuna 13.7.2010 annetulla neuvoston direktiivillä 2010/45/EU, nojalla.⁹¹

Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyi, voiko pääasiassa kyseessä olevan kaltainen liiketoimi olla 25 artiklan a alakohdassa tarkoitettu aineettoman omaisuuden luovutus, jolloin se voidaan luokitella palvelujen suoritukseksi. Unionin

90 Tuomio 11.7.2013 Amazon.com International Sales ym., C-521/11, erityisesti tuomion 49–54 kohdat. Ks. myös tuomio 21.10.2010, Padawan, C-467/08, 40 ja 42 kohdat ja tuomio 9.2.2012, Luksan, C-277/10, 105 kohta.

91 Tuomio 18.1.2017 SAWP, C-37/16.

tuomioistuin katsoi, että ennen tähän kysymykseen ratkaisemista oli ratkaistava, oliko kyseisten palvelujen suoritus tehty arvonlisäverodirektiivissä tarkoitetulla tavalla vastikkeellisesti. Tämän edellytyksenä on, että palvelun suorittajan ja sen vastaajan välillä on oikeussuhde, johon liittyvät suoritukset ovat vastavuoroisia ja palvelun suorittajan saama korvaus on todellinen vastasuoritus vastaanottajalle suoritetusta palvelusta. Unionin tuomioistuin oli jo aikaisemmin todennut, että näin on siinä tapauksessa, että suoritettun palvelun ja saadun vastasuorituksen välillä on välitön yhteys, jolloin maksetut rahamäärät muodostavat tosiasiallisen vastikkeen tällaisessa oikeussuhteessa suoritetusta yksilöitävissä olevasta palvelusta.⁹²

Tuomioistuin totesi, että käsiteltävässä asiassa ei ensinnäkään näytä olevan oikeussuhdetta, jossa vastavuoroisia suorituksia olisi vaihdettu yhtäältä kappaleen valmistamista koskevien oikeuksien haltijoiden tai mahdollisesti näitä oikeuksia kollektiivisesti hallinnoivien järjestöjen, ja toisaalta käyttämättömien tallennus- ja kopiointivälineiden ja tallennus- ja kopiointilaitteiden tuottajien ja maahantuojien välillä. Pääasiassa kyseessä olevien kaltaisten maksujen maksamisvelvollisuus koskee näitä tuottajia ja maahantuojia kansallisen lainsäädännön – jossa myös määritellään niiden määrä – nojalla. Toiseksi käyttämättömien tallennus- ja kopiointivälineiden ja tallennus- ja kopiointilaitteiden tuottajille ja maahantuojille lankeavan velvollisuuden maksaa maksuja ei voida katsoa seuraavan sellaisesta palvelun suorituksesta, jonka välitön vastasuoritus se on. Ennakkoratkaisupyynnönä koskevassa pääasiassa kyseessä olevien kaltaisten maksujen tarkoituksena on rahoittaa kappaleen valmistamista koskevien oikeuksien haltijoille tuleva sopiva hyvitys. Sopiva hyvitys ei kuitenkaan ole välitön vastasuoritus jostakin suorituksesta, sillä se liittyy näille oikeudenomistajille siitä aiheutuvaan vahinkoon, että heidän suojatuista teoksistaan valmistetaan kappaleita ilman heidän lupaansa.⁹³ Tästä seuraa, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaista liiketoimea ei voida katsoa suoritettun arvonlisäverodirektiivin 2 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetulla tavalla vastikkeellisesti. Tällaisessa tilanteessa ottaen huomioon tuomion 24 kohdasta ilmevät seikat on niin, että vaikka oletettaisiin, että kappaleen valmistamista koskevien oikeuksien haltijat voisivat suorittaa arvonlisäverodirektiivin 25 artiklan a alakohdassa tarkoitetun aineettoman omaisuuden luovutuksen käyttämättömien tallennus- ja kopiointivälineiden ja tallennus- ja kopiointilaitteiden tuottajille ja maahantuojille – mikä on kysymys, jota tässä ei ole tarpeen tutkia –, kyseinen liiketoimi ei missään tapauksessa kuulu arvonlisäverodirektiivin soveltamisalaan.⁹⁴

92 Tuomio 18.1.2017 SAWP, C-37/16, 24–26 kohdat sekä tuomiossa viitattu tuomio 22.6.2016, Český rozhlas, C-11/15, EU:C:2016:470, 21 kohta oikeuskäytäntöviitauksineen ja tuomio 18.7.2007, Société thermale d’Eugénie-les-Bains, C-277/05, EU:C:2007:440, 19 kohta.

93 Tältä osin tuomioistuin viittasi tuomion 21.10.2010, Padawan, C-467/08, 40 kohtaan.

94 Tuomio 18.1.2017 SAWP, C-37/16, 27–32 kohdat.

3.5.11 Alustavia päätelmiä hyvitysjärjestelmää koskevista vaatimuksista

Tietoyhteiskuntadirektiivin pohjalta hyvitystä tulisi maksaa myös graafisten teosten tekijöille eli kirjailijoille ja kuvataiteen tekijöille, mukaan lukien valokuvateosten tekijät. Lähioikeuksien haltijoista hyvityksen piiriin tulisi sisällyttää radio- ja televisioyritykset. Sen sijaan tietoyhteiskuntadirektiivi ei edellytä lähioikeusvalokuvien sisällyttämistä hyvityksen piiriin. Tältä osin kysymys on puhtaasti kansallisesta sääntelystä.

Jos lähioikeusvalokuvat sisällytetään sopivan hyvityksen piiriin, niin hyvityksen piiriin kuuluisivat lähtökohtaisesti kaikki valokuvat riippumatta siitä, kuka on valokuvaaja. Kun sopivan hyvityksen tarkoituksena on turvata luovan toiminnan ja kulttuurituotannon edellytyksiä, hyvitysjärjestelmän tarkoituksena voidaan katsoa olevan ammattimaisen toiminnan edellyttävien voimavarojen turvaaminen. Tällä perusteella hyvitykseen oikeutettujen tahojen piiristä voidaan rajata pois muut kuin ammattimaiset valokuvaajat. Jos rajattaisiin sopivan hyvityksen piiriin kuuluviksi vain valokuvateokset, niin käytännössä on mahdotonta selvittää mitä valokuvia on kopioitu. Tällä perusteella lähioikeusvalokuvien sisällyttäminen hyvityksen piiriin voisi olla perusteltua.

Hyvityksen piiriin kuuluu kaikenlainen suojattujen aineistojen yksityinen kopiointi käytetystä tekniikasta riippumatta. Yksityisen kopioinnin maksua tulee periä siinä maassa, jossa kopiointia harjoitetaan.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella perinteinen tallennusalustaja laitepohjainen järjestelmä on yhteensopiva direktiivin säännösten kanssa. Tässä suhteessa keskeistä on, että korvausvastuu voidaan kanavoida viime kädessä luonnolliselle henkilölle, jolla on käytettävissään laitteita, jotka soveltuvat yksityiseen kopiointiin. Tällainen järjestelmä olisi rakennettavissa Suomessa ennen vuotta 2015 vallinneen tallennusalustapohjaisen järjestelmän pohjalta.

Tallennusalustapohjaisessa ja tallennuslaitteopohjaisessa maksujärjestelmässä maksua peritään yksityiseen kopiointiin soveltuvista laitteista. Maksun suuruutta määrittäessä merkitystä on oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuvan vahingon määrällä. Yksityisen kopioinnin maksun suuruutta määrittäessä merkitystä on sillä, missä määrin laitetta käytetään yksityiseen kopiointiin, koska yksityisen kopioinnin määrä on keskeinen tekijä oikeudenhaltijoille aiheutuvaa vahinkoa arvioitaessa. Niiden laitteiden osalta, joita käytetään moniin käyttötarkoituksiin, on kyseenalaista, onko maksun suuruutta tarkoituksenmukaista sitoa laitteen tallennuskapasiteettiin. Yksityisen kopioinnin määrään voi vaikuttaa esimerkiksi teknisten suojakeinojen käyttö, joka tulee otetuksi huomioon, kun selvitetään kopiointitutkimuksen

relevantin kopioinnin määrää. Silloin, kun kopiointi tapahtuu yhtenäisessä menettelyssä, johon osallistuu useampia kopiointilaitteita, on mahdollista periä maksua vain yhdestä menettelyyn osallistuvasta laitteesta. Useasta laitteesta perittävät maksut eivät saisi johtaa liialliseen korvaukseen.

Myös budjettipohjainen järjestelmä on periaatteessa mahdollinen, mutta sen tulee täyttää unionin oikeuden vaatimukset siitä, että korvausta maksavat vain ne yksityishenkilöt, jotka voivat valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön⁹⁵. Täysin mahdollonta ei varmaan olisi, että talousarviosta maksettaisiin tietty määrä oikeuksia hallinnoivalle järjestölle, jolta voisi vaatia maksun palautusta. Koska varat rahoitetaan verovaroin ja verotus ulottuu lähtökohtaisesti kaikkiin verovelvollisiin, maksun palautusta olisi vaadittava vuosittain, eikä tehokas maksusta vapautumismenettely etukäteen olisi mahdollinen. Yritykset ja muut yhteisöt, joiden omistamia laitteita käytetään muun ohella myös yksityiseen kopiointiin, saattaisivat kuulua maksuvelvollisuuden piiriin. Tämän johdosta hallinnointi olisi työlästä. Sama ongelma koskee myös tallennus- ja tallennuslaitteepohjaista järjestelmää, mutta siinä on mahdollisuus samanlaisina toistuvissa tapauksissa myöntää etukäteen vapautus maksusta toisin kuin verovaroin rahoitettavassa budjettirahoitteisessa mallissa. Nämä edellytykset huomioon ottaen budjettirahoituspohjaisella järjestelmällä ei enää saavutettaisi merkittäviä hallinnollisia etuja tallennus- ja tallennuslaitteepohjaiseen järjestelmään verrattuna.

Hyvitysmaksun hallinnointi voidaan antaa yhteishallinnointiorganisaatiolle, joka voi huolehtia maksun keräämisestä, maksusta vapauttamisesta ja maksun palautuksista. Maksun vapauttamista ja palauttamista koskevien perusteiden tulisi olla objektiivisesti todennettavissa olevia, jolloin yhteishallinnointiorganisaatiolle ei jää liikaa harkintavaltaa. Yhteishallinnointiorganisaation päätökset tulee olla mahdollista saattaa riippumattoman elimen eli tuomioistuimen ratkaistavaksi. Voidakseen huolehtia tehtävistään yhteishallinnointiorganisaation on saatava maksun määräämisen kannalta merkitykselliset tiedot, riippumatta siitä, ovatko tiedot luottamuksellisia vai ei. Yhteishallinnointiorganisaation on pidettävä saamansa tiedot salassa ja käytettävä niitä vain tehtävänsä vaatimalla tavalla.

⁹⁵ Näin myös professori Ole-Andreas Rognstad selvityksessään Norjan kulttuuriministeriölle, jossa hän on todennut, että Norjan budjettipohjainen järjestelmä on sallittu, kunhan se täyttää unionin tuomioistuimen asettamat ehdot, Betenkning Kulturdepartementet, Privatkopiering s. 3–5. Rognstad on EGEDA tuomioon viitaten todennut, etteivät oikeushenkilöt saa joutua vastuuseen maksusta. Rognstadin mukaan asia voitaisiin hoitaa sillä, että oikeushenkilöt voisivat hakea palautusta. Rognstad ehdottaa vaihtoehtoina yhtiöiden mahdollisuutta tietyn vähennyksen tekemiseen tai erillistä rahastoa, josta yritykset ja muut yhteisöt voisivat saada osuutensa takaisin.

3.6 Yleiskatsaus kansainväliseen tilanteeseen

Tutkimus

Kansainvälistä tilannetta sopivan hyvityksen osalta on tutkittu vertailevin tutkimuksin, joista viimeisin maailmanlaajuinen tutkimus (Private Copying Global Study – Law and Practices) on julkaistu vuonna 2020 ([Private Copying Global Study | CISAC](#)). Tutkimuksen ovat toteuttaneet yhteistyössä BIEM, CISAC ja Stichting de Thuiskopie. Tutkimukseen on kerätty aiempien tutkimusten tietoja, jotta tutkimuksesta tulisi mahdollisimman kattava. Näitä aiempia tutkimuksia ovat Stichting de Thuiskopien yhteistyössä WIPO:n kanssa toteuttama tutkimus vuodelta 2016 (International Survey on Private Copying – Law and Practice 2016) ja CISAC:n vuonna 2017 julkaisema tutkimus (CISAC Global Private Copying Study). Tutkimuksella pyritään helpottamaan tietopohjaista (evidence-based) päätöksentekoa sekä tarjoamaan päivitettyä tietoa keskeisestä yksityistä kopiointia koskevaa lainsäädäntöä ja käytäntöä koskevasta kehityksestä.

Tilanne Euroopassa

Tässä selvityksessä keskitytään tilanteen tarkasteluun Euroopassa, koska se on soveltuvin viiteryhmä ja kysymys on tiettyjen piirteiden osalta unionin lainsäädännöllä yhdenmukaistetusta sääntelystä. Euroopassa kolmessa valtiossa (Albania, Irlanti ja San Marino) on yksityistä kopiointia koskeva poikkeus, mutta ei sopivaa hyvitystä koskevaa korvausjärjestelmää, 11 valtiossa on korvausjärjestelmä, mutta ei korvausten keräämis- ja tilitysjärjestelmää. Näihin 11 valtioon kuuluvat mm. Bulgaria, Kypros, Viro, Luxemburg ja Malta. Yksityistä kopiointia koskeva poikkeus ja sopivaa hyvitystä koskeva järjestelmä tilityksineen on 29 valtiossa. Tähän ryhmään kuuluvat kaikki pohjoismaat. EU:n 27 jäsenvaltiosta järjestelmä on 21 valtiossa, mutta se puuttuu edellä todetusti Irlannista ja on vajavaisesti toteutettu Bulgariassa, Kyproksella, Luxemburgissa, Virossa ja Maltalla. Lisäksi järjestelmä on käytössä Euroopan talousalueella Norjassa, Islannissa ja Liechtensteinissa sekä Euroopan vapaakauppa-alueeseen (EFTA) kuuluvassa Sveitsissä.

Järjestelmän kattavuus

Myös niissä valtioissa, joissa järjestelmä kattaa varojen keräämisen ja tilityksen, järjestelmän kattavuus on hyvin vaihteleva. Tavanomaisin sopivan hyvityksen järjestelmä on kappaleen valmistamiseen soveltuvien tallennuslaitteiden ja välineiden maahantuojilta ja valmistajilta perittävä yksityisen kopioinnin maksu, joka sisällytetään niiden myyntihintaan. Tämän järjestelmän yleisyyttä selittää sen tehokkuus sekä käytännön mahdottomuus periä korvausta suoraan yksityisiltä henkilöiltä.

Useimmissa valtioissa sopivaa hyvitystä kerätään tallennusvälineistä ja -alustoista perittävillä maksuilla, mutta sopivan hyvityksen piiriin kuuluvien tallennusvälineiden ja -alustojen piiri vaihtelee. Lisäksi tallennusvälineiden ja -alustojen välinen ero on käynyt yhä epämääräisemmäksi. Nykyään enemmistössä järjestelmistä hyvityksen piiriin kuuluvat digitaaliset moniin toimintoihin soveltuvat laitteet, kuten älypuhelimet, tabletit ja tietokoneet. Joissain maissa, kuten Kanadassa ja Tanskassa yksityisen kopioinnin maksu on rajoittunut tallennettaviin tyhjiin alustoihin, esimerkiksi tallennettaviin CD- ja DVD-levyihin. Keskustelua on käyty yksityisen kopioinnin maksujen perimisestä esimerkiksi kunnostetuista laitteista, kuten kunnostetuista älypuhelimista ja tableteista, joita myydään uusina, ja joihin usein asennetaan uusi kovalevy tai flash-muisti.

Maksujen määrääminen

Maksujen määräämistapa vaihtelee. Tarkastelujaksolla valtionrahoitteisissa maissa ei ole määritelty maksuja, koska varoja ei ole erikseen kerätty yksityisiä kopioita valmistavilta käyttäjiltä. Näitä maita ovat Suomen lisäksi Norja ja Islanti. EU-maista kahdeksassa (Tšekin tasavalta, Tanska, Kreikka, Liettua, Puola, Portugali, Slovakia ja Espanja) maksun suuruuden on määrännyt valtio. Neuvotteluteitse intressitahojen kesken maksun suuruudesta on sovittu Kroatiassa, Ranskassa, Saksassa, Hollannissa ja Sloveniassa. Näin on myös Liechtensteinissa ja Sveitsissä. Lainsäätäjä on määrännyt maksun neuvottelujen jälkeen Belgiassa, Unkarissa, Italiassa, Latviassa ja Ruotsissa.

Maksut on määrätty joko prosenttiperusteisesti hinnasta tai kiinteinä maksuina. Edellinen on ollut käytössä erityisesti Itä-Euroopassa ja Euroopan ulkopuolella. Kullekkin tallennusalustalle ja -laitteelle määrätty kiinteät maksut ovat olleet käytössä erityisesti Länsi- ja Etelä-Euroopassa ja nämä maksut ovat usein olleet sidoksissa tallennuskapasiteettiin.

Maksuvelvolliset

Lähes kaikissa niissä järjestelmissä, joissa yksityisen kopioinnin maksua peritään tallennusalustoista ja -laitteista, maksuvelvollisia ovat maahantuojat ja valmistajat, jotka raportoivat maksua hallinnoivalle järjestölle, joka perii soveltuvat maksut. Joissain maissa maksut raportoidaan ja maksetaan maahantuonnin yhteydessä tullivirkailijoille.

Yksityisen kopioinnin maksuvelvollisuus perustuu yksityiseen kopiointiin siinä maassa, jossa sovelletaan yksityisen kopioinnin poikkeusta. Tähän liittyen tutkimuksessa on selvitetty, minkälaisia palautusmekanismeja pitäisi soveltaa, jos maksuja

on peritty laitteista ja alustoista, jotka viedään maasta, onko maksua maksettava, jos laitetta käytetään ammattimaiseen tarkoitukseen ja kuka on vastuussa maksusta rajat ylittävissä myynneissä.

Maksujen palautus ja maksuista vapautuminen

Erilaisia järjestelmiä on sen suhteen, miten laitteista ja alustoista maksetut maksut palautetaan, jos ne sittemmin viedään maasta. Usein maasta viejä voi pyytää palautusta maksua hallinnoivalta järjestöltä, jos maasta viejä esittää todistuksen viennistä. Toinen vaihtoehto on sopimussuhde maasta viejän (usein tukkukauppias) ja maahantuojan sekä hallinnoivan järjestön välillä, jolloin maasta viejä voidaan etukäteen vapauttaa maksusta eikä erillistä palautusta tarvita.

Joissain maissa ei ole palautusjärjestelmää, mutta viejä on velvollinen raportoimaan vain kotimaassa tapahtuneet myynnit. Maksut viennin yhteydessä palautetaan seuraavan tilityksen yhteydessä. Joissain maissa on mahdollisuus saada vapautus etukäteen hallinnoivan järjestön kanssa tehtävän sopimuksen perusteella tai mahdollisuus saada palautusta pyynnöstä jälkikäteen. Maissa, joilla on paljon rajat ylittävää aktiviteettia ja/tai jakeluvarastoja, suurimpia viejiä on helpotettu erityisillä perintasopimuksilla. Näin voidaan välttää tarpeeton maksujen perintä etukäteen maahantuonnin yhteydessä sellaisilta tuotteilta, jotka viedään ulkomaille. Jos vienti voidaan rajata maksun ulkopuolelle etukäteen, säästetään sekä maksua hallinnoivan järjestön että viejän hallinnollista taakkaa.

EU-maista palautusmahdollisuus on Itävallassa, Belgiassa, Tanskassa, Virossa, Ranskassa, Unkarissa, Italiassa, Latviassa, Liettuassa, Hollannissa, Portugalissa ja Sloveniassa. Etukäteen annettava vapautus on käytössä Saksassa, Romaniassa, Espanjassa, Slovakiassa, Ruotsissa ja Hollannissa. Kumpaakaan näistä ei ole Tšekin tasavallassa ja Puolassa.

Yksityisen kopioinnin maksun periminen ammattimaisesta käytöstä on kiellettyä EU-maissa unionin tuomioistuimen tuomion perusteella (tuomio 21.10.2010, Padawan, C-467/08), koska sopivaa hyvitystä voidaan tietoyhteiskuntadirektiivin mukaan maksaa vain yksityistä käyttöä koskevan poikkeussäännöksen perusteella. Ennen mainittua ratkaisua järjestelmät, joissa maksua perittiin erotuksetta myös ammattimaisesta käytöstä, olivat tavanomaisia. Tämä johti alhaisempaan maksun suuruuteen. Ilman tätä maksu olisi ollut suurempi yksityisestä kopioinnista. Unionin tuomioistuin katsoi lisäksi toisessa tapauksessa (EGEDA, C-470/14), että valtion budjettivaroista maksettava hyvitys ei ole sopusoinnussa direktiivin kanssa, kun ei voida varmistaa, että maksua peritään vain niiltä, jotka voivat valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella hyvitysjärjestelmiä on tullut muuttaa niin, että niihin sisältyy todellinen mahdollisuus saada maksun palautusta ja/tai vapautus maksusta niissä tapauksissa, joissa loppukäyttö on muuta kuin yksityistä käyttöä.

Tutkimuksessa on tuotu esiin unionin tuomioistuimen ratkaisu (Thuiskopie, C-462/09), jossa on katsottu, että hyvitystä pitää maksaa siinä maassa, jossa vahinko aiheutuu, eli missä kappaleita yksityiseen käyttöön valmistavat henkilöt asuvat. EU-maissa myyjää, joka myy tuotteita toiseen maahan, pidetään maahantuojana. Tutkimuksessa on viitattu myös unionin tuomioistuimen tuomioon, jossa on katsottu, että maksua tulee periä siinä maassa, missä kopioita valmistetaan, eikä vientimaassa.

Maksujen kerääminen

Yhteishallinnointiorganisaatiot ovat oikeushenkilöitä, jotka keräävät yksityisen kopiointin maksut. Useimmissa maissa järjestön nimittää joka hallitus tai oikeudenhaltijat maksun keräämistä ja tilitystä varten. Tältä osin kysymys on pakollisesta yhteishallinnosta. Kerääminen on voitu antaa yhdelle kaikkia oikeudenhaltijatahoja edustavalle järjestölle tai tiettyä oikeudenhaltijaryhmää edustavalle järjestölle, joka edelleen jakaa osuudet kerätystä maksusta muille oikeudenhaltijoiden yhteishallinnointiorganisaatioille. Joissain maissa voi olla useita yhteishallinnointiorganisaatioita, jotka keräävät kukin edustamiensa oikeudenhaltijoiden puolesta maksut maahantuojilta ja valmistajilta. Melkein kaikissa maissa keräämisestä huolehtii yksi järjestö, jolle maahantuojat, valmistajat ja muut maksuvelvolliset ovat raportointivelvollisia. Varojen tilitys on monimutkaisempaa. Joiltain osin varat jaetaan suoraan yksittäisille oikeudenhaltijoille. Näin on, jos markkinoilla on useita hallinnoivia järjestöjä. Useimmissa tapauksissa tilitys tapahtuu useammassa vaiheessa. Ensin keräämisestä huolehtiva järjestö, joka edustaa useamman eri alan oikeudenhaltijoita (tekijät, tuottajat ja esittävät taiteilijat), allokoii varat eri alojen oikeudenhaltijoita edustaville järjestöille, jotka edelleen tilittävät varat yksittäisille oikeudenhaltijoille.

Tilitys

Tilitys eri alojen oikeudenhaltijoiden kesken tapahtuu joko oikeudenhaltijoita edustavien järjestöjen määräämällä tavalla tai laissa säädetyllä perusteella tai asetuksella tai muulla mahdollisella sääntelyllä määrättyllä tavalla. Milloin oikeudenhaltijat päättävät jakosuhteista, jako-osuudet neuvotellaan eri oikeudenhaltijaryhmien kesken. Joissain tapauksessa hallituksen täytyy vahvistaa tai hyväksyä tulokset.

Usein maksujen kokonaiskertymä jaetaan ensin eri kategorioiden välillä, kuten audio, video, kirjalliset teokset ja kuvat. Näille ryhmille allokoitua varaa on jaettu kunkin ryhmän oikeudenhaltijoiden kesken. Ääniteosten oikeudenhaltijat on usein jaettu tekijöiden, musiikin esittäjien ja äänitetuottajien kesken, video on jaettu musiikin, elokuvan tekijöiden, elokuvatuottajien ja esittävien taiteilijoiden (näyttelijöiden) kesken jne.

Sopivan hyvityksen piiriin kuuluvat teokset

Sopivan hyvityksen periminen moniin käyttötarkoituksiin soveltuvista laitteista, kuten älypuhelimista ja tableteista on tehnyt mahdolliseksi kopioinnin kaikista digitaalisista teoksista. Näin ollen nykyisin myös e-kirjat ja kuvat (valokuvat, taide-teokset jne.) sisältyvät sopivan hyvityksen piiriin. Tämä johtaa entistä useampien oikeudenhaltijaryhmien sisällyttämiseen tilitysjärjestelmiin (kirjoittajat, kuvittajat jne.) ja tuo heille laajemman jako-osuuden kuin analogisessa maailmassa.

Markkinatutkimusten tarve

Tilitysten jakautuminen edellyttää ensin markkinatutkimusta siitä, minkä tyyppiä teoksia kopioidaan millekin välineelle. Kun maksulliset tuotteet tulevat yhä enenevässä määrin monitoimintoisiksi ja kaikki teokset voidaan digitalisoida, yksityishenkilöiden tosiasiallinen käyttäytyminen tulee entistä tärkeämmäksi tilityksen kannalta. Joillakin mailla (kuten Sveitsillä) on omat tilityssääntönsä jokaiselle maksulliselle tuotteelle, kun taas joissain maissa (kuten Hollannissa ja Ranskassa) kaikki kopiot lasketaan yhteen ja niihin sovelletaan samaa jakoperustetta.

Vähennykset sosiaali- ja kulttuuritarkoituksiin

Suurimmassa osassa maita tietty prosenttimäärä kertyneistä korvauksista vähennetään käytettäväksi sosiaali- ja kulttuuritarkoituksiin. Kulttuurivarat on tarkoitettu esimerkiksi nuorten taiteilijoiden tukemiseksi. Sosiaalivähennyksiä tarvitaan esimerkiksi taiteilijoiden eläkkeiden rahoittamiseksi. Useimmissa maissa sallitut prosenttimäärät on määritelty laissa. Prosenttiosuudet vaihtelevat 10 prosentista 100 prosenttiin, viimeksi mainittu on vain Turkissa, jossa maksut käytetään kokonaan kulttuuriministeriön kulttuuritarkoituksiin. Covid-19-kriisin aikana sosiaali- ja kulttuurivähennyksiä pyrittiin laajentamaan, jotta varoja voitiin käyttää oikeudenhaltijoiden auttamiseksi. Näin tehtiin esimerkiksi Ranskassa, jossa maksettiin taloudellista tukea taiteilijoille, tekijöille, kustantajille ja lähioikeuksien haltijoille, joiden tuloihin Covid vaikutti aina 2020 vuoden loppuun asti. Poikkeuksellisia toimenpiteitä saatettiin voimaan myös Hollannissa, Itävallassa, Saksassa, Italiassa ja muissa maissa. Taiteen edistämiseen ja kulttuuritapahtumiin allokoitu tuki on tärkeä

kulttuuridiversiteetin ja kasvun turvaamiseksi. Tämä sopivan hyvityksen kollektiivinen näkökulma on hyvin arvokas oikeudenhaltijoille, erityisesti sen sosiaalisten vaikutusten vuoksi (esimerkiksi Ranskassa, jossa taloudellinen panostus on ollut merkittävää, ja mahdollistanut taiteen ja kulttuurin kukoistamisen). Unionin tuomioistuin on legitimoinut sosiaali- ja kulttuurivähennykset (Amazon.com International Sales ym., C-521/11).

Tutkimuksessa tuotiin esiin, että sosiaali- ja kulttuurirahastoja on EU-maista Itävallassa, Kroatiassa, Tanskassa, Virossa, Suomessa, Ranskassa, Unkarissa, Italiassa, Latviassa, Liettuassa, Portugalissa ja Espanjassa prosenttiosuuden vaihdellessa Viron 15 prosentista Itävallan 50 prosenttiin.

Sopivan hyvityksen määrät eri maissa

Tutkimuksessa on vertailtu sopivan hyvityksen määrää tallennuslaitteittain ja -alustoittain. Vertailussa on mukana tavanomaisimmat laitteet. Kiinteiden maksujen taulukosta⁹⁶ ilmenee, että maksun piiriin kuuluvissa tallennuslaitteissa ja -alustoissa on eroja ja että joissain maissa sovelletaan osittain prosenttipohjaisia laitteiden ja tallennusalustojen hinnan perusteella määräytyviä maksuja ja osittain kiinteitä maksuja. Tämä hankaloittaa lukujen vertailtavuutta.

Tutkimuksessa⁹⁷ on vertailtu kahden erilaisen kotitalouden maksuja lähinnä sen suhteen, onko kotitalouden käytössä perinteisempiä tallennusalustoja, kuten MP3-soittimia tai tallennettavia CD- ja DVD-levyjä, vai uudempia laitteita, kuten kannettavia tietokoneita ja älypuhelimia. Suurimmassa osassa maita uusista tallennusalustoista ja -laitteista kertyneet maksut ovat suurempia kuin perinteisistä tallennusalustoista kertyneet maksut. Poikkeuksena EU-maista ovat olleet Tanska, Belgia, Itävalta ja Ranska. Itävallassa kertymät ovat lähes yhtä suuria. Tanskassa hyvityksen piiriin ovat vertailuajankohtana kuuluneet vain perinteiset tallennusalustat, mutta tilanne on sittemmin muuttunut, kuten jäljempänä tarkemmin selvitetään.

Hyvityksen suuruus asukasta kohden

EU:n keskiarvo asukasta kohden oli 1,63 euroa vuonna 2015, 3,85 euroa vuonna 2016, 2,28 euroa vuonna 2017 ja 2,35 euroa vuonna 2018. Suomen keskiarvo vuonna 2018 oli 1,99 euroa, sitä edeltäneinä kahtena vuonna 2,00 euroa ja vuonna 2015 2,01 euroa. Molempina vuosina hyvityksen kokonaismäärä oli 11 miljoonaa

96 Private Copying Global Study | CISAC), s. 10.

97 Private Copying Global Study | CISAC), s. 12.

euroa. Korkeimmat määrät olivat Ranskassa, Saksassa ja Itävallassa. Itävallan osalta vuoden 2016 kertymään on sisältynyt vuosilta 2012–2015 takautuneesti kertyneet kopiointimaksut kovalevyistä, matkapuhelimista ja tableteista. Saksan luvut kuvaavat kopiointimaksujen määriä, mutta eivät toteutuneita maksuja. Vuoden 2016 korvaukset sisältävät hyvityksen tableteista vuodesta 2010 lähtien ja matkapuhelimista vuodesta 2011 lähtien, joten se ei kuvaa vuoden 2016 hyvityksen määrää.

Ruotsin osalta keskiarvo on 0,54 euroa ja Tanskan osalta 0,61 euroa. Tanskan hinnan alhaisuutta selittää se, että siellä korvauksen piiriin kuuluivat tarkastelujaksolla ainoastaan tallennettavat CD- ja DVD-levyt sekä USB-tikut. Ruotsin maakohtaisesta raportista⁹⁸ ilmenee, että siellä on kyselyä tehtäessä ollut vahvistetut yksityisen kopioinnin maksut, mutta niiden suuruudesta on käyty neuvotteluja ja jotkut maahantuojat ovat kyseenalaistaneet yksityisen kopioinnin maksun soveltumisen joihinkin tuotteisiin, kuten matkapuhelimiin, tabletteihin ja tietokoneisiin. Hyvitystä hallinnoiva järjestö Copyswede on nostanut kahta matkapuhelinten maahantuojaa vastaan kanteen, jossa on ollut kysymys matkapuhelinten kuulumisesta yksityisten kopioinnin maksun piiriin. Sen kanne on menestynyt kaikissa kolmessa oikeusasteessa vuosina 2014, 2016 ja lopulta 2017. Lisäksi Copyswede on nostanut kanteen yhtä puhelinten maahantuojaa vastaan yksityisen kopioinnin maksun tasosta ja Copysweden vaatimus on menestynyt ensimmäisessä oikeusasteessa vuonna 2018. Edelleen Copysweden on nostanut heinäkuussa 2014 kanteen yhtä tietokoneiden ja tablettien maahantuojaa vastaan. Copyswedenin kanne on menestynyt ensimmäisessä oikeusasteessa vuonna 2014 ja toisessa oikeusasteessa 2016. Nämä seikat viittaavat siihen, että hyvityskertymä ei ole ollut kattava, mikä voi osaltaan selittää hintatason alhaisuutta. Selvityksestä ei ilmene, mikä kokonaismerkitys näillä selvityksen tekoaikaan vireillä olleilla riitaisuuksilla on ollut. Jäljempänä selvitetään erikseen Ruotsin tilannetta vertailuajankohdan jälkeen.

Korkeimmat korvaukset asukasta kohden vuonna 2018 ovat olleet Italiassa 2,12 euroa, Unkarissa 2,78 euroa, Itävallassa 2,79 euroa (sisältää takautuvia korvauksia), Saksassa 4,01 euroa (sisältää takautuvia korvauksia) ja Ranskassa 4,14 euroa. Kaikkien maiden keskiarvo on ollut 0,84 euroa ja EU-maiden keskiarvo 2,35 euroa. ETA-maista Norjassa keskiarvo on ollut 0,94 euroa ja Islannissa 5,16 euroa.

Kokonaisuutena vertailua voi pitää korkeintaan suuntaa antavana, koska eri maiden hyvitysjärjestelmien kattavuudessa on eroja, vuosittaiset luvut voivat joiltain osin sisältää usean vuoden korvauksia, kuten Itävallassa ja Saksassa, ja toisaalta

98 Private Copying Global Study | CISAC, s. 471–475.

yksityisen kopioinnin maksujen kertymässä voi olla vajavaisuutta vireillä olevien riittäisyyksien vuoksi. Raportista ei ilmene tarkempia tietoja näiden seikkojen vaikutuksesta. Vertailtavat luvut perustuvat hyvin eri seikkoihin.⁹⁹

Raportissa on myös ostovoimakorjattu tilasto, mutta se ei poista edellä mainittuihin seikkoihin liittyviä epävarmuustekijöitä.

Tilanne Pohjoismaissa

Ruotsi

Ruotsissa hyvitysmaksua on maksettu vain tekijöille, joiden teoksia on lähetetty radiossa tai televisiossa tai julkaistu tallenteina. Ruotsin selvityksessä on kiinnitetty huomiota siihen, että yksityiseen kopiointiin käytettävien laitteiden tallennuskapasiteetti on kasvanut ja samaan aikaan on kasvanut sellaisten laitteiden käyttö, jotka soveltuvat yksityisen kopioinnin lisäksi moniin muihin tarkoituksiin. Tämän vuoksi selvityksessä on katsottu, ettei aiempi maksun suuruutta määrittävä tekijä, joka on perustunut tallennuskapasiteetin ja yksityisen kopioinnin määrän väliseen yhteyteen, ole enää ajankohtainen ja yhteensopiva vallitsevien markkinaolosuhteiden kanssa. Tämän vuoksi laissa säädetyt maksutasot ei ole käytännössä sovellettu. Käytännössä maksuista on sovittu oikeudenhaltijoiden ja maksuvelvollisten välisten pitkien neuvottelujen ja oikeudenkäyntien jälkeen. Järjestelmä on muodostunut tämän vuoksi tehottomaksi. Tiettyjä maksuja ei ole maksettu ollenkaan vuodesta 2009 lähtien siihen saakka, kunnes osapuolet solmivat alaa kattavan sopimuksen vuonna 2020. Tämä on tullut kalliiksi sekä alan toimijoille että valtiolle. Tämän vuoksi pyrkimyksenä on selvityksen mukaan luoda järjestelmä, joka ei johda vastaviin pitkittyneisiin neuvotteluihin ja oikeudenkäynteihin. Koska valtio on tietoyhteiskuntadirektiivin mukaan velvollinen varmistamaan, että tietty tulos saavutetaan, alan toimijoille ei voida jättää liian suurta vastuuta. Tavoitteena on aikaansaada lain-säädäntöä, jota voidaan soveltaa muuttuvissa olosuhteissa. Samalla järjestelmän tulisi olla ennakoitava ja taata riittävä oikeusturva sopeutuessaan todellisiin olosuhteeseen ja tosiasiallisesti tapahtuvaan yksityiseen kopiointiin. Järjestelmä ei saisi myöskään johtaa kohtuuttomaan hallinnolliseen taakkaan elinkeinonharjoittajille. Uuden maksujärjestelmän täytyy ottaa huomioon muuttuneet kulutustottumukset

⁹⁹ Ks. myös SOU 2022:20, s. 72, jossa on todettu kyseisestä vertailusta, että "Det är tveksamt om det går att dra några direkta slutsatser av siffrorna i tabellen, eftersom resultatet kan behöva viktas i förhållande till flera olika omständigheter." Selvityksessä on viitattu teknisen kehityksen eri tasoon eri maissa, sekä ostovoiman ja kulutustapojen eroihin ja siihen, kuinka tehokkaasti maksuja eri maissa peritään.

ja yksityisen kopioinnin määrään vaikuttavat seikat, kuten sisältöpalvelut. Järjestelmä ei saisi johtaa kaksinkertaiseen korvaukseen. Selvityksessä on kuitenkin tuotu esiin tietoyhteiskuntadirektiivin vaatimukset ja erityisesti sen 9. ja 10. perustelukappaleista ilmenevä tarkoitus taata korkea suojan taso ja tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden mahdollisuudet jatkaa toimintaansa. Samalla on otettava huomioon, että nykyisin kopioidaan myös muuta kuin ääntä ja liikkuvaa kuvaa ja että kopiointilähteinä eivät ole vain radio, televisio ja tallenteet. Erityisesti tuotiin esiin internet tällaisena lähteenä.¹⁰⁰

Ruotsin selvityksen aikana on teetetty kyselytutkimus yksityisestä kopioinnista. Tutkimukseen on osallistunut noin 2.700 henkeä, jotka ovat 18-vuotiaita tai vanhempia. Tutkimuksessa kartoitettiin kopiointia neljällä osa-alueella:

- ääni (musiikki, radio-ohjelma, podcast, äänikirja ym.)
- teksti (kirjat, lehdet, päivälehdet, laulujen sanoitukset, blogit, matkaoppaat ym.)
- kuvat (valokuvat, taulut, veistokset, taidekäsityöt, julisteet, piirustukset ym.)
- liikkuvat kuvat (elokuvat, sarjat, tv-ohjelmat, videoklipit ym.)

Tutkimuksessa selvitettiin yksityisen kopioinnin laajuuden lisäksi sitä, mitä välineitä kopiointiin käytettiin.

Tutkimuksen mukaan 87 prosenttia vastaajista oli kopioinut aineistoa yksityiseen käyttöön yhdellä tai useammalla tavalla (tutkimuksessa oli esitetty 30 erilaista tapaa) viimeisen 12 kuukauden aikana. Kyselyyn sisältyi kysymys myös offline-kopioinnista. Jos offline-kopiointi lasketaan pois, alenee kopioijien määrä 84 prosenttiin vastaajista.

Kyselyn mukaan nuoremmat henkilöt käyttävät useampia kopiointitapoja kuin vanhemmat. Useimmat kopioivat yksityiseen käyttöön vain muutamilla tavoilla.

Äänen kopioinnista suurin osa muodostui offline-kopioinnista. Myös muuta yksityistä kopiointia tapahtui esimerkiksi internetistä, fyysisiltä tallenteilta ja radiolähetyksistä. Useimmat kopioivat vain joitakin kertoja vuodessa tai kuukaudessa ja säännönmukaisesti vain muutamia teoksia tai muita suorituksia kopioitiin kerralla. Tavanomaisimmin kopiot tallennettiin matkapuhelimeen, mutta myös muita välineitä, kuten tietokoneita ja tabletteja käytettiin. Kun 58 prosenttia vastaajista oli kopioinut ääntä, niin osuus laski 30 prosenttiin ilman offline-kopiointia. Muilla alueilla offline-kopioinnin määrä ei ollut yhtä merkittävää.

100 SOU 2022:20, s. 60–61.

Tekstin tavanomaisin kopiointitapa oli valokuvaus, valokopiointi tai skannaus fyysisestä kappaleesta. Suhteellisen suuressa laajuudessa otettiin kuvakaappauksia digitaalisessa muodossa olevasta kappaleesta. Myös muita tapoja esiintyi. Useimmat kopioivat vain joitakin kertoja vuodessa ja säännönmukaisesti vain muutamia sivuja kerralla. Tekstiä tallennettiin tavanomaisimmin matkapuhelimeen ja tietokoneeseen.

Kuvien osalta tavanomaisin tapa oli tallentaa kuva tai kuvakaappaus internetistä. Useimmat kopioivat vain joitakin kertoja vuodessa ja vain muutaman kuvan kerralla. Kopiot tallennettiin useimmin matkapuhelimeen tai tietokoneelle. Kuvia ja tekstiä kopioitiin suuremmassa laajuudessa kuin liikkuvaa kuvaa.

Liikkuvaa kuvaa tallentaneet olivat kopioineet useammin kuin ääntä, tekstiä ja kuvia kopioineet. Kopiointi kohdistui televisio-ohjelmien tallentamiseen lähetyksiä katsottaessa, videoklippien kopiointiin internetistä tai televisio-ohjelmien tallentamiseen tallentavalla digiboksilla. Kerralla kopioitiin vain muutamia elokuvia, osioita tai televisio-ohjelmia. Kopiot tallennettiin useimmin matkapuhelimeen, tietokoneeseen tai digiboksiin.

Selvityksessä tulosta selitettiin sillä, että palvelut, erityisesti suoratoistopalvelut, ovat vähentäneet perinteisen yksityisen kopioinnin tarvetta. Kuvien kopiointi on laajempaa kuin muu kopiointi (huom. kysymykset koskivat vain internetistä ym. julkaistuista lähteistä saatavilla olleita kuvia). Vastanneista 71 prosenttia oli kopioinut kuvia, kun taas ääntä oli kopioinut 58 prosenttia ja liikkuvaa kuvaa 47 prosenttia. Tulosta selitettiin sillä, että suoratoistopalvelut vaikuttavat enemmän äänen ja liikkuvan kuvan yksityiseen kopiointiin kuin kuvien kopiointiin. Myös tekstin osalta muut hankintatavat (esim. ostetut kirjat, mukaan lukien e-kirjat ja lehdet ja lehtitilaukset) arvioitiin suuremmaksi kuin kuvien osalta.¹⁰¹

Selvityksessä on todettu, että oikeudenhaltijoilla on oikeus kohtuulliseen korvaukseen, kun heidän suojattuja teoksiaan ja suojan kohteita käytetään yksityistä kopiointia koskevan rajoitussäännöksen nojalla. Kohtuullista korvausta arvioitaessa on otettava huomioon kuinkin tapauksen erityisolosuhteet. Lisäksi on arvioitava mitä mahdollista vahinkoa oikeudenhaltija kärsii toimista. Huomioon on otettava myös, onko oikeudenhaltija jo saanut maksun jossain muussa muodossa, kuten lisenssimaksun yhteydessä. Huomioon on otettava myös teknisten suojakeinojen käyttö. Edelleen on todettu, että jos oikeudenhaltijan vahinko on vähäinen (obetydligt) oikeutta hyvitykseen ei ole. Selvityksen mukaan hyvitys on unionin tuomioistuimen

101 SOU 2022:20, s. 63–66, ks. myös liitteet 3 ja 4.

oikeuskäytännön perusteella välttämättä maksettava sen vahingon perusteella, jota suojatun teoksen tekijä kärsii yksityistä kopiointia koskevan poikkeussäännöksen perusteella. Tuomioistuimen ratkaisut eivät kuitenkaan anna vastausta siihen, mikä on kohtuullisen hyvityksen taso. Vaikka jäsenvaltioille on jätetty suuri vapaus määrätä sopivan hyvityksen taso, niin yksityisestä kopioinnista aiheutuva vahinko on otettava huomioon. Selvityksen mukaan tämä on tehtävä karkean arvion ja oletusten pohjalta perustuen saatavilla oleviin tietoihin. Tähän viittaa myös se, että tietoyhteiskuntadirektiivin mukaan on otettava huomioon mahdollinen vahinko. Tästä näkökulmasta hyvitystä ei voida rinnastaa vahingonkorvaukseen. Vaikka vahingolla on tiettyä merkitystä, niin tarkoitus ei ole, että jokaisen oikeudenhaltijan mahdollinen vahinko täysimääräisesti korvattaisiin ja että vahinko yksin olisi määräävä tekijä hyvityksen suuruutta arvioitaessa. Määrän pitäisi olla kohtuullinen sen valossa, että kopioita valmistetaan yksityiseen käyttöön tekijänoikeutta rajoittavan säännöksen nojalla. Hyvityksen tulee olla alhaisempi kuin korvauksen lainvastaisesta käytöstä. Selvityksessä on todettu yksityisen kopioinnin muuttuneen laadultaan siten, että kopiointi ei enää korvaa teoksen hankintaa ja että tällä tulee olla vaikutusta arvioitaessa oikeudenhaltijoille aiheutuvan vahingon määrää.¹⁰²

Selvityksessä esitetään, että kuvat ja teksti tulisi sisällyttää hyvityksen piiriin, koska niiden kopiointi on merkittävää. Tämä puhuu selvityksen mukaan hyvityksen kokonaismäärän korottamisen puolesta. Kun pyritään arvioimaan kohtuullisen hyvityksen kokonaismäärää, arvioinnissa on otettava huomioon eri tekijöitä ja yleisellä tasolla määritettävä ne. Selvityksessä katsotaan, että tietoyhteiskuntadirektiivi antaa jäsenvaltioille merkittävästi harkintavaltaa kohtuullisen hyvitystason suuruutta määrättäessä, sen määrittämisessä, milloin yksityisen kopioinnin maksua on maksettava, miten korvausjärjestelmä on rakennettava ja milloin haitan oikeudenhaltijoille voidaan katsoa olevan vähäinen.¹⁰³

Selvityksessä katsotaan, että kopioinnin määrä on yksi huomioon otettava tekijä hyvityksen määrää määritettäessä. Huomioon tulisi ottaa myös hyvitysten taso muissa maissa. Tällä on merkitystä erityisesti kilpailunäkökulmasta. Ruotsissa hyvityksen tason ei tulisi olla korkeampi tai matalampi kuin muualla, jollei siihen ole syytä.¹⁰⁴

Selvityksessä on todettu, että Ruotsin luvuissa on otettava huomioon elinkeinonharjoittajien ja Copysweden välillä useiden vuosien aikana vireillä olleet riidat koskien sitä, onko yksityisen kopioinnin maksua maksettava matkapuhelimista,

102 SOU 2022:20, s. 67–69.

103 SOU 2022:20, s. 70.

104 SOU 2022:20, s. 72. Ks. myös yhteenvetotaulukko s. 73–74, joka kuitenkin perustuu korkeintaan suuntaa antavaan vertailuun.

tietokoneista ja tableteista. Elektroniikkateollisuuden ja Copysweden 6.10.2020 tekemässä sopimuksessa sovitaan myös korvauksista taannehtivasti vuodesta 2009 lukien. Selvitystä tehtäessä korvausmäärä ei ollut selvillä. Siinä viitataan Copysweden arvioihin vuosien 2014–2020 hyvitysmäärän kasvusta 200–250 miljoonaan Ruotsin kruunuun vuodessa. Vuoden 2021 määrän Copyswede on arvioinut nousevan 250–300 miljoonaan kruunuun. Näillä korjauksilla CISAC:n laskema hyvitysmäärä asukasta kohden asettuisi 19,60–25,50 Ruotsin kruunuun vuosina 2016–2018 ja 24,50–29,40 kruunuun vuonna 2021. Samanlaisia vääristymiä voi olla muiden maiden luvuissa. Selvityksessä viitattiin tältä osin erityisesti Saksan ja Itävallan vertailuvuosien lukuihin, jotka sisältävät taannehtivia korvauksia.¹⁰⁵

Selvityksessä arvioitiin Ruotsin vuosittaisen hyvitysmäärän asettuvan jonkin 150 ja 300 miljoonan Ruotsin kruunun välille.¹⁰⁶

Ruotsin maksut 1.1.2020 alkaen¹⁰⁷:

Tietokoneet, tabletit ja pelikonsolit, joissa sisäänrakennettua tallennuskapasiteettia > 2 GB, 1 SEK / GB kuitenkin enintään 75 SEK

Matkapuhelimet, joissa sisäistä tai lisättyä (muistikortti) tallennuskapasiteettia > 2 GB 1 SEK / GB kuitenkin enintään 75 SEK

Taulukko 1. Muistit, joiden tallennuskapasiteetti > 2 GB

Tallennuskapasiteetti	Korvaus per kappale, enintään 30,00 SEK
2–7 GB	2 SEK
8–16 GB	6 SEK
17–256 GB	12 SEK
257–1 024 GB	24 SEK
1 025 GB –	30 SEK

Tähän ryhmään kuuluvia tuotteita ovat irralliset sisäiset kiintolevyt, ulkoiset kiintolevyt ja usb-muistit, kun niillä on tallennuskapasiteettia 2 GB tai enemmän.

¹⁰⁵ SOU 2022:20, s. 74.

¹⁰⁶ SOU 2022:20, s. 76.

¹⁰⁷ [Priser & villkor – Copyswede](#).

Digiboksit ym., joilla tallennusmuistia vähintään 1 GB, 1 SEK / GB kuitenkin enintään 120 SEK

Digiboksit sisäänrakennettuine kovalevyineen, MP3-soittimet, MP4-soittimet, DVD-soittimet sisäänrakennettuine kovalevyineen, televisio sisäänrakennettuine kovalevyineen, kun niillä on muistia 1 GB tai enemmän.

Vanhemmat tuotteet

Taulukko 2. Tallennettavat cd- ja dvd-levyt

Tuote	Tallennuskapasiteetti	Maksu/kpl
CD-R	kaikki 900 MB saakka	0,60 SEK
CD-RW	kaikki 900 MB saakka	0,95 SEK
DVD-R/+R	4,7 GB	2,65 SEK
DVD-RW/W	4,7 GB	4,25 SEK
DDD-RAM	4,7 GB	4,25 SEK
DVD-R/+R double layer	8,5 GB	4,80 SEK

Taulukko 3. Analogiset äänikasetit, VHS-kasetit, minidiscit ja cd-r audio (minuuttihinta)

Tuote	Korvaus/minuutti
Minidisc	0,020 SEK
CD-R Audio	0,020 SEK
E-kasetit (VHS)	0,025 SEK

Ruotsin takautuvat korvaukset vuodesta 2009 vuoteen 2020, yhteensä noin 1,3 miljardia Ruotsin kruunua on maksettu Copyswedelle vuonna 2021 ja niistä maksetaan korvauksia musiikin, äänikirjojen, TV-ohjelmien, elokuvien ja podcastien oikeudenhaltijoille.¹⁰⁸ Vuonna 2021 maksukertymä edellä mainittuine takautuvine korvauksineen on ollut kaikkiaan 1,627 miljardia Ruotsin kruunua (noin 141,8 miljoonaa euroa). Ennen takautuvia korvauksia maksukertymä oli vuodelta 2020 noin 31 miljoonaa Ruotsin kruunua. Kerätyt maksut vuodelta 2022 ovat olleet noin 297

108 [Privatkopieringsersättning för den "historiska skulden" börjar betalas ut – Copyswede.](#)

miljoonaa Ruotsin kruunua (noin 25,9 miljoonaa euroa) ja vuodelta 2023 noin 244 miljoonaa Ruotsin kruunua (noin 21,3 miljoonaa euroa). Vuonna 2022 asukaskohtainen korvaus on ollut noin 2,46 euroa ja vuonna 2023 noin 2,02 euroa.¹⁰⁹

Tanska

Tanskan hyvitysjärjestelmän kehitystä on selostettu Ruotsin selvityksessä.¹¹⁰ Tanskan hyvitysjärjestelmä on laajennettu koskemaan myös tietokoneita, tabletteja ja puhelimia ja hyvitykseen käytettävän kokonaismäärän on arvioitu nousevan 1.1.2022 voimaan tulleen muutoksen jälkeen noin 93 miljoonaan Tanskan kruunuun (noin 12,47 miljoonaa euroa). Alla on vuoden 2024 ja vuodelle 2025 säädetyt maksut, jotka ovat hieman korkeampia kuin vuonna 2022 voimaan tulleet maksut.

Taulukko 4. Vuoden 2024 alusta Tanskassa on ollut voimassa seuraavat maksut¹¹¹

Tuote	2024	2025
Kiintolevy, muistia enintään 128 GB	4,24 DKK	4,39 DKK
Kiintolevy, muistia yli 128 GB	16,96 DKK	17,57 DKK
Tabletti	47,70 DKK	49,42 DKK
Älypuhelin	47,70 DKK	49,42 DKK
Kannettava tietokone	47,70 DKK	49,42 DKK
Tietokone	47,70 DKK	49,42 DKK

Tanskan 12,47 miljoonan euron kertymällä hyvityksen määrä asukasta kohden olisi noin 2,10 euroa.¹¹²

109 Ks. Copysweden vuosikertomukset <https://www.copyswede.se/om/publikationer/alla-publikationer/>. Korvausten saajissa ei ole graafisten aineistojen tekijöitä.

110 I början av år 2021 slöts en politisk överenskommelse om att modernisera den danska privatkopieringsordningen. I överenskommelsen slogs ett antal parametrar fast för den moderniserade ordningen. Exempelvis bestämdes att den statligt finansierade dvd-kompensationen skulle tas bort. I överenskommelsen angavs också några kategorier av lagringsanordningar som skulle omfattas av ordningen (t.ex. cd, dvd, usb-minnen, mobiltelefoner, surfplattor samt bärbara och stationära datorer) och några som skulle falla utanför (kassetband, smartwatches, smart-tv och spelkonsoler). Överenskommelsen innebar dessutom att den sammantagna kompensationen till upphovsmännen skulle uppgå till 93 miljoner danska kronor per år framöver och att den nya ordningen skulle ses över vart tredje år. SOU 2022:20, s. 48–49.

111 [Foreign web retailers | Copydan KulturPlus](#).

112 Ruotsin selvityksessä laskettu asukaskohtaiseksi määräksi 21,80 kruunua (noin 1,90 euroa joulukuun 2024 valuuttakursseilla), SOU 2022:20, s. 75. Luvut ovat epätarkkoja, koska väkiluku vaihtelee ja valuuttakurssit vaihtelevat.

Norja

Norjan osalta Ruotsin selvityksessä on todettu, että maksua on viime vuosina muutettu vain indeksiä vastaavasti. Se on noussut 47 miljoonasta Norjan kruunusta 49 miljoonaan Norjan kruunuun vuodesta 2017 vuoteen 2019 (noin 4,21 miljoonaa euroa). Ruotsin selvityksessä on viitattu professori Ole-Andreas Rognstad Norjan kulttuuriministeriölle laatimaan selvitykseen, jossa on katsottu, että budjetista rahoitettava hyvitys ei ole tietoyhteiskuntadirektiivin vastainen, kunhan pidetään huoli, että rahoitukseen osallistuvat vain maksuvelvolliset.¹¹³

Islanti

Islannissa on talousarviosta maksettava hyvitys, jonka määrässä otetaan huomioon vuoden aikana Islannissa valmistettujen tai sinne maahantuotujen tallentamiseen soveltuvien tallennuslaitteiden ja laitteiden määrät, joille on määritelty tietyt prosenttiosuudet, jonka perusteella maksettava määrä lasketaan.¹¹⁴

Muut maat

Ruotsin selvityksessä on tarkasteltu myös Kroatian, Alankomaiden, Puolan, Espanjan ja Itävallan tilannetta.¹¹⁵ Näistä voi todeta, että maksut on määritelty kiinteinä lukuun ottamatta Puolaa, jossa maksuperusteena on tietty prosenttiosuus hinnasta.

Taulukko 5. Alankomaissa maksut / yksikkö vuosina 2021–2023 olivat

Tuote	Maksut/yksikkö
USB-muisti	0,50 senttiä
PC	2,70 euroa
Tabletti	2,20 euroa
MP3	2,10 euroa
digiboksi	3,80 euroa
matkapuhelin	7,30 euroa

113 SOU 2022:20, s. 51–52.

114 Tyhjästä nauhoista ja videoista, cd-levyistä ja tallennuksen mahdollistavista radiolähetimistä osuus on 2 prosenttia, usb-muistit, sd-muistit ja ulkoiset kovalevyt 12 TB saakka osuus on 4 prosenttia, kannettavien tietokoneiden, tablettien, tietokoneiden sekä ääni ja videotallennuslaitteiden osalta osuus on 1 prosentti. SOU 2022:20, s. 52–53.

115 SOU 2022:20, s. 53–57.

Espanjan osalta ilmenee, että se on siirtynyt tallennusalusta- ja tallennuslaitte pohjaiseen järjestelmään sen jälkeen, kun Espanjan korkein oikeus oli vahvistanut aieman talousarviopohjaisen järjestelmän olevan lainvastainen (ks. edellä sopivan hyvityksen käsitteen yhteydessä käsitelty EGEDA tuomio). Maksut perustuvat arvioon yksityisten kopioiden määrästä, laitteiden tallennuskapasiteetista ja arvioon siitä, kuinka suuren osan kopiointitoiminto muodostaa verrattuna muihin laitteen toimintoihin, missä laajuudessa yksityinen kopiointi korvaa alkuperäisiä teoskappaleita, onko kysymyksessä analoginen vai digitaalinen kopiointi, teknisten suoja keinojen käyttö ja keskimääräiset maksutasot EU:ssa silloin kuin maksuperusteet ovat samanlaisia. Hyvitystä maksetaan kirjailijoille, taiteilijoille, tuottajille ja toimittajille.

3.6.1 Päätelmiä kansainvälisestä kehityksestä

Kansainvälisestä kehityksestä ilmenee, että tallennusalusta- ja tallennuslaitte pohjaiset järjestelmät ovat yleisimpiä. Niiden toteutustavoissa on eroja sen suhteen, mitä tallennusalustoja ja -laitteita yksityisen kopiointin maksun piiriin kuuluu ja miten maksut määräytyvät. Nämä seikat hankaloittavat järjestelmien vertailtavuutta. Eroja on myös siinä, mitä suojan kohteita järjestelmä kattaa. Varsin tavanomaista on, että järjestelmä kattaa musiikin ja elokuvien lisäksi kirjalliset teokset ja kuvataiteen teokset. Kopiointin painopiste on siirtymässä perinteisistä tallennusalustoista matkapuhelimiin, tietokoneisiin ja muihin laitteisiin. Samalla hyvityksen piiriin kuuluvat suojan kohteet ovat lisääntyneet ja maksut nousseet.

Myös päätöksentekotavat hyvitysjärjestelmän piiriin kuuluvista tallennusalustoista ja -laitteista sekä yksityisen kopiointin maksun suuruudesta vaihtelevat. Samoin on eroja, miten hyvitysmaksun hallinnointi on järjestetty ja millä perusteilla tilitys tapahtuu. Kansainvälisellä kehityksellä on lähinnä merkitystä yleisenä taustatietona, mutta siinä ei ole tullut esiin sellaisia seikkoja, jotka suoraan vaikuttaisivat oikeudellisiin lähtökohtiin kotimaista järjestelmää kehitettäessä.

4 Yksityisen kopioinnin tutkimus ja hyvityksen määrä

Vuoden 2024 yksityistä kopiointia koskevan tutkimuksen mukaan¹¹⁶ kohderyhmässä 15–79-vuotiaat musiikki- ja videomateriaalia kopioitiin yhteensä tunnisteista lähteistä tulosten mukaan noin 357 miljoonaa tiedostoa. Kohderyhmässä 12–79-vuotiaat määrä oli noin 373 miljoonaa tiedostoa. Kummassakin ryhmässä noin 51 prosenttia kokonaismäärästä oli tutkimuksessa määriteltyä laillista yksityistä kopiointia.

Yksityisen kopioinnin määrä on ollut laskeva. Musiikin yksityisen kopioinnin määrä on laskenut 2015 vuoden 126 712 000 tiedostosta 2024 vuoden 44 858 000 tiedostoon 15–79-vuotiaiden keskuudessa. Yksityisen kopioinnin määrä olisi tämän mukaisesti vain noin 35 prosenttia verrattuna vuoteen 2015. Yksityisellä kopioinnilla on tutkimuksessa tarkoitettu kuitenkin vain alkuperäisiltä CD-levyiltä ja kirjastosta lainatuilta CD-levyiltä sekä kavereilta tai perheenjäseniltä saaduilta CD-R ja DVD-R ja Bluray-levyiltä tapahtuvaa musiikkitiedostojen kopiointia. Yksityisen kopioinnin piiriin ei ole otettu esimerkiksi internetissä vapaasti saatavilla olevien musiikkitiedostojen kopiointia, vaikka sitäkin on tutkimuksessa selvitetty. Kyselytutkimuksen mukaan internetistä ilmaiseksi tallennettujen tiedostojen osuus yksityiseen käyttöön kopioiduista tiedostoista on vuonna 2024 ollut 19 prosenttia, kun alkuperäisten CD-levyjen (oma, kaverin tai perheenjäsenen levy) osuus on ollut 12 prosenttia ja kavereilta tai perheenjäseneltä tiedostomuodossa kopioitujen tiedostojen osuus 10 prosenttia. Vuodesta 2016 kopiointi on vähentynyt eniten alkuperäisiltä CD-levyiltä (19 prosenttia -> 12 prosenttia), mutta myös internetistä tapahtuneen kopioinnin osuus on laskenut (24 prosenttia -> 19 prosenttia). Tiedostomuodossa kavereilta tai perheenjäseniltä tapahtuva kopiointi on pysynyt melko tasaisena (8–10 prosentin osuuden vaihteluväli). Kaikkein suurin kasvu on ollut suoratoistopalveluiden offline-kopioinnilla (vuonna 2016: 30 prosenttia, vuonna 2024: 42 prosenttia), jota ei ole otettu huomioon hyvitykseen oikeuttavana kopiointina. Jos unionin tuomioistuin katsoisi, että tämän kopioinnin tulee kuulua yksityisen

¹¹⁶ Yksityisen kopioinnin tutkimus 2024, Tutkimusraportti, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Anne Kosonen, Taloustutkimus Oy, 31.5.2024 sekä Yksityisen kopioinnin tutkimus 2024, Tiivistelmäraportti.

kopioinnin hyvityksen piiriin, niin huomioon otettavan kopioinnin määrä kasvasi huomattavasti. Ikäluokassa 12–79-vuotiaat suoratoistopalveluiden offline-kopioinnin osuus on kasvanut vielä enemmän 21 prosentista 43 prosenttiin ja alkuperäisiltä CD-levyiltä tapahtuvan kopioinnin osuus on laskenut 25 prosentista 11 prosenttiin.¹¹⁷ Vaikka otettaisiin huomioon internetistä tapahtuva yksityinen kopiointi ja kavereilta ja perheenjäseniltä tiedostomuodossa tapahtunut yksityinen kopiointi, niin kopioinnin määrä jää alle puoleen vuoden 2015 tasosta.

Yksityiseen käyttöön kopioitujen videotiedostojen määrä on vähentynyt 2015 vuoden 295 039 000 tiedostosta 2024 vuoden 137 775 000 tiedostoon 15–79-vuotiaiden keskuudessa. Vuonna 2024 yksityisen kopioinnin määrä on ollut noin 46,7 prosenttia vuoden 2015 tasosta. Kopiointilähteenä on pidetty videotiedostoja televisiosta sekä kavereilta ja perheenjäseniltä saatuja tiedostoja. Televisio on edelleen videosisällön yleisin lähde. Television osuus kopiointilähteenä on ollut 43 prosenttia vuonna 2024 (vuonna 2016 osuus oli 61 prosenttia). Internetistä (ei vertaisverkosta) ilmaiseksi ladatun videon osuus vuonna 2024 on ollut 18 prosenttia (vuonna 2016 osuus oli 13 prosenttia). Suoratoistopalvelun offline-kopioinnin osuus on vuonna 2024 ollut 14 prosenttia (2016 osuus oli 8 prosenttia), kavereilta tai perheenjäseniltä tiedostomuodossa saadun aineiston yksityinen kopiointi on vuonna 2024 ollut 12 prosenttia (vuonna 2016 osuus ollut 7 prosenttia). Myös videoiden osalta voidaan katsoa, että tutkimus on rajannut pois merkityksellistä yksityistä kopiointia. Jos otetaan huomioon internetistä tapahtuva yksityinen kopiointi, niin internetistä kopioitujen videoiden osuus on kasvanut tarkastelujaksolla viidellä prosenttiyksiköllä ja tiedostomuodossa kavereilta ja perheenjäseniltä saatujen tiedostojen kopiointi viidellä prosenttiyksiköllä. Nämä huomioon ottaen videotiedostojen kopiointi on vielä yli puolet vuoden 2015 tasosta.

Edellä olevilla perusteilla tutkimuksen johtopäätökset perustuvat jossain määrin liian rajoitettuun aineistoon. Ne eivät siten anna täysin oikeata kuvaa merkityksellisen musiikin ja videotiedostojen yksityisen kopioinnin määrästä eivätkä myöskään yksityisen kopioinnin tosiasiallisen laskun määrästä. Kun mukaan otetaan

¹¹⁷ Vastaavasti Ruotsissa offline-kopioinnin määrä on kopiointitutkimuksessa todettu huomattavaksi. Kun kaikkiaan 87 prosenttia vastaajista oli kopioinut yksityiseen käyttöön, niin määrä aleni 84 prosenttiin, kun rajattiin pois offline-kopiointi. Äänen kopioinnin osalta suurin osa oli offline-kopiointia. Tutkimuksessa 58 prosenttia oli kopioinut ääntä, mutta kun siitä rajattiin offline-kopiointi, niin osuus laski 30 prosenttiin. Ruotsissa tutkittiin nimenomaan äänitiedostoja, jotka sisältävät musiikin lisäksi esimerkiksi äänikirjat, radio-ohjelmat ja podcastit. Ks. tarkemmin SOU 2022:20, s. 63–66.

internetistä tapahtuva kopiointi (ei offline-kopiointia), niin lasku ei ole aivan niin suuri kuin tutkimuksessa rajatulla aineistolla. Tältä osin edellä esitetyt arviot ovat kuitenkin ainoastaan suuntaa antavia.

Vuoden 2024 tutkimuksen mukaan viimeisen 12 kuukauden aikana yleisimmät laitteet, joihin on tallennettu musiikkia, ovat matkapuhelin (13 % ikäryhmä 15–79-vuotiaat, 14 % ikäryhmä 12–79-vuotiaat) ja tietokone (9 % molemmat ikäryhmät). Seuraaviksi yleisimmät olivat USB-muistitikku (4 % / 6 %), internetin tiedostontallennuspalvelu (3 % molemmat ikäryhmät), ulkoinen kiintolevy (3 % molemmat ikäryhmät) ja tablet-laite (2 % molemmat ikäryhmät). Tutkimuksesta ilmenee myös, että kyselyn vastaajilla on useimmin käytössä matkapuhelin (vain neljällä prosentilla ei ole matkapuhelinta) ja tietokone (vain 10 prosentilla vastaajista ei ole tietokonetta). Myös tämän johdosta matkapuhelimet ja tietokone ovat yksityisen kopioinnin kannalta merkittävimmät laitteet. Internetin tiedostontallennuspalvelu on ollut käytössä noin 68 prosentilla. Ikäryhmässä 12–79-vuotiaat internetin tiedostontallennuspalvelut ovat olleet vuonna 2016 käytössä 41 prosentilla. Samaan aikaan, kun niiden osuus, joilla on tällainen palvelu käytössään, on kasvanut 41 prosentista 68 prosenttiin, musiikin tallentaminen on kasvanut kahdesta prosentista kolmeen prosenttiin.

Vastaavasti yleisimmät laitteet, joihin on viimeisen 12 kuukauden aikana tallennettu videotiedostoja olivat matkapuhelin (9 % 15–79-vuotiaat / 10 % 12–79-vuotiaat), tietokone (7 % / 8 %) ja tallentava digiboksi (6 % molemmat ikäryhmät). Seuraavaksi yleisin tallennuskohde on ollut TV-ohjelmien verkkotallennuspalvelu (5 % molemmat ikäryhmät), joka ei kuitenkaan kuulu yksityisen kopioinnin hyvityksen piiriin, vaan siihen sovelletaan sopimuslisenssisäännöstä. Vähäisemmässä määrin kopioitiin internetin tiedostontallennuspalveluun (3 % molemmat ikäryhmät), ulkoiselle kiintolevylle (3 % molemmat ikäryhmät), USB-muistitikulle (2 % molemmat ikäryhmät) ja tablet-laitteelle (2 % molemmat ikäryhmät). Myös videoiden osalta matkapuhelin ja tietokone ovat merkittävimmät yksityisen kopioinnin laitteet. Vaikka tallentavaa digiboksia käytetään kolmanneksi eniten, niin 79 prosentilla ei ole käytössään digiboksia. Sekä digiboksin käyttö että sille tapahtuva tallentaminen on laskenut vuodesta 2020. Niiden osuus, joilla on käytössään internetin tiedostontallennuspalvelu, on kasvanut vuodesta 2020 noin 55 prosentista 67 prosenttiin. Samaan aikaan videoiden tallentaminen on kasvanut kahdesta kolmeen prosenttiin.

Tutkimuksessa on selvitetty myös graafisen aineiston kopiointia. Mukana on ollut valokopiointi (paperilta paperille), skannaus (paperilta digitaaliseksi), tulostus (digitaalisesta paperille) ja tallennus (digitaalisesta digitaaliseksi). Arvio hyvitetävän kopioinnin ja sen ulkopuolelle jäävän kopioinnin välillä on tehty Kopios-ton aineistolajimäärittelyn perusteella. Hyvitettävän kopioinnin kokonaismäärä

12–79-vuotiaiden keskuudessa oli 2024 yhteensä 582 320 000 sivua (2020: 545 153 000 sivua), osittain hyvitetävän kopioinnin kokonaismäärä 114 238 000 sivua (2020: 78 518 000 sivua), hyvitetävän ja osittain hyvitetävän kopioinnin yhteismäärä oli 696 558 000 sivua (2020: 623 671 000 sivua). Hyvityksen ulkopuolelle jäävän kopioinnin osuus oli vuonna 2024 161 351 000 sivua (2020: 117 468 000 sivua).

Vuonna 2024 hyvitetävästä ja osittain hyvitetävästä yhteensä 696 558 000 sivusta 64 368 000 sivua valokopioitiin, 31 896 000 sivua skannattiin, 202 534 000 sivua tulostettiin ja 397 759 000 sivua tallennettiin. 632 189 000 sivun osalta kopiointiprosessiin näyttäisi liittyvän joku digitaalinen vaihe (skannaus, tulostus, tallennus). Puhtaasti analogista on ollut 64 368 000 sivun valokopiointi. Kopioituja kohteita olivat valokuva, lomake, ruokaohje tai resepti, artikkeli, oppimateriaali, käyttöohje tai huoltokirja, piirroskuva, ilmoitus tai mainos, kartta, tutkimusraportti, sävellyksen nuotit sekä laki, asetus tai viranomaispäätös, kirja (esim. e-kirja), värityskuva tai riskitiko, laulun sanoitus, blogikirjoitus tai joku muu. Kopioinnin kannalta mielenkiintoinen erikseen selvitettävä ryhmä voisi olla runot.

Mikäli sivumäärät samastetaan tiedostomääriin, niin graafista aineistoa on kopioitu määrällisesti eniten ja enemmän kuin musiikki- ja videotiedostoja yhteensä. Suomen tulos on linjassa Ruotsin yksityisen kopioinnin tutkimustulosten kanssa. Siellä suurimmaksi kopioituksi ryhmäksi muodostui kuvien kopiointi. Tulosta selitettiin sillä, että niiden osalta suoratoistopalveluiden määrä on pienempi kuin äänen ja elokuvien osalta.¹¹⁸ Sama koski myös tekstiaineistoja.

Arvioitaessa eri ryhmille aiheutuvaa vahinkoa, niin vahingon voidaan arvioida olevan suurempi silloin, kun kopioidaan kokonaisia teoksia, kuten sävelteoksia ja elokuvia. Myös kuvia käytetään sellaisenaan. Tekstin osalta olisi selvitettävä kuinka paljon aineistoja kopioidaan kokonaan. Näin voi olla esimerkiksi runojen ja lyhyiden artikkeleiden osalta. Selvää kuitenkin on, että mahdollisuus kopioida osiakin kirjallisista teoksista voi vähentää tarvetta kirjojen hankkimiseen ostamalla tai lainaamalla kirjastosta. Jälkimmäisessä tapauksessa tekijöillä on oikeus lainauskorvaukseen.

Vuodelle 2025 vahvistettua 5,5 miljoonan euron määrää voidaan pitää liian alhaisena musiikin ja elokuvien osalta, koska merkityksellistä kopiointia on rajattu kopiointitutkimuksessa hyvitetävän kopioinnin ulkopuolelle. Tämä huomio koskee koko aikaa vuodesta 2015 lukien eli hyvityksen taso on koko ajalta määritelty jonkin verran liian alhaisen kopiointimäärän perusteella. Nykytasolla hyvityksen tulisi olla musiikin ja elokuvien osalta arviolta vähintään 6–7 miljoonaa euroa, jos ei

118 SOU 2022:20, s. 65–66.

huomioida indeksikorotuksia. Jos otetaan huomioon ansiotasoindeksi, niin 7,5 miljoonan euron vähimmäistaso olisi oikeampi, koska vuoden 2015 hyvitysmäärä 11 miljoonaa euroa olisi ansiotasoindeksillä korotettuna ollut vuonna 2024 noin 13,4 miljoonaa euroa. Jos unionin tuomioistuimien päätöksiä vireillä olevassa offline-kopiointia koskevassa ennakkoratkaisupyynnössä koskevassa asiassa siihen, että myös offline-kopiointi kuuluisi sopivan hyvityksen piiriin, eikä lisensioidun käytön piiriin, niin silloin hyvitetävän määrän tulisi vielä merkittävästi kasvaa erityisesti musiikin, mutta myös elokuvien osalta. Elokuvien osalta on lisäksi otettava huomioon, että merkittävä määrä kopioinnista tapahtuu televisiosta, jolloin myös radio- ja televisioyrittäjillä on oikeus hyvitykseen. Myös tämän tulisi vaikuttaa korvausmäärää korottavasti.

Kun graafiset aineistot ja radio- ja televisioyrittäjien lähetykset sisällytetään sopivan hyvityksen piiriin, sopivan hyvityksen kokonaismäärän tulisi kaksinkertaistua. Tällöin hyvityksen kokonaismäärän tulisi olla ilman indeksikorotuksia vähintään 12–14 miljoonaa euroa ja korvauksen määrä asukasta kohden vuodessa noin 2,14 euroa–2,50 euroa, mikä vastaa Ruotsin ja Tanskan nykytasoa. Määrä on laskettu 5,6 miljoonan asukasluvulla.¹¹⁹ Jos otetaan huomioon ansiotasoindeksi, vähimmäistason tulisi olla 15 miljoonaa euroa, mikä merkitsisi noin 2,67 euron vuotuista määrää asukasta kohden. Ruotsissa hyvitystä ei ole maksettu graafisista aineistoista.

Ennen mahdollista lainmuutosta on syytä teettää vielä uusi kopiointitutkimus, jossa otetaan huomioon edellä mainitut seikat relevantista yksityisestä kopioinnista ja jossa eritellään valokuvien ja tekstin osuus ja tehdään niistä vastaavalla tavalla johtopäätöksiä kuin musiikin ja videoiden osalta. Sopivan hyvityksen kannalta on merkityksellistä, ulotetaanko se myös lähioikeusvalokuviiin, joita tietoyhteiskuntadiirektiivi ei koske. Tässä lähtökohtaolettamaksi on otettu niiden sisällyttäminen hyvityksen piiriin siltä osin kuin kysymys on ammattimaisesta toiminnasta. Esimerkiksi yksityishenkilöiden omat ja kavereiden ottamat valokuvat jäävät joka tapauksessa sopivan hyvityksen ulkopuolelle.

Kopiointitutkimuksessa on selvitetty myös oikeudenhaltijoille aiheutuvan vahingon määrää. Tältä osin on pyritty selvittämään, onko kopiointi korvannut suojattujen aineistojen ostoja ja sitä, millä hinnalla kuluttaja olisi valmis ostamaan kopioituja suojan kohteita, jos niitä ei olisi vapaasti saatavilla.

119 Tilastokeskuksen mukaan Suomen väkiluku oli syyskuun 2024 lopussa 5.628.931.

Oikeudenhaltijoille aiheutuvan vahingon osalta kysymys ei ole vain siitä, että kopiointi korvaisi myyntiä, vaikka tätä on hyvä selvittää myös jatkossa. Pelkästään siitä, että laki mahdollistaa suojattujen aineistojen yksityisen kopioinnin ilman oikeudenhaltijoiden lupaa, voidaan arvioida aiheutuvan vahinkoa oikeudenhaltijoille. Mitä laajemmin suojattuja aineistoja kopioidaan yksityiseen käyttöön, sitä suurempi vahinko oikeudenhaltijoille aiheutuu. Tekijänoikeuden poikkeussäännöksen nojalla tapahtuvan yksityisen kopioinnin määrä on siten vahingon kannalta merkityksellistä riippumatta siitä, voidaanko sen osoittaa suoraan korvaavan suojattujen aineistojen myyntiä. Tällainen kopiointimahdollisuus on omiaan vaikuttamaan suojattujen aineistojen kaupalliseen arvostukseen myös oikeudenhaltijoiden yksinoikeuksien piiriin kuuluvilla alueilla. Aineistojen vapaa saatavuus voi hämärtää sitä, että suojattujen aineistojen luominen edellyttää luovuuden lisäksi ammattimaista työtä ja investointeja. Tekijänoikeuslain yhtenä tarkoituksena on mahdollistaa tällaisen työn jatkamisen edellytykset. Tähän perustuvat myös säännökset siitä, että niiden jäsenvaltioiden, jotka sallivat lainsäädännössään yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen, on varmistettava, että oikeudenhaltijat saavat sopivan hyvityksen.

Edellä mainituista syistä on perusteltua katsoa, kuten Ruotsissakin on katsottu, että oikeudenhaltijoille aiheutuvan vahingon määrää on arvioitava varsin kaavamaisesti. Hyvitysjärjestelmä on vääjäämättä epätarkka ja epätäsmällinen. Ei voida esimerkiksi tietää keiden yksittäisten oikeudenhaltijoiden teoksia on käytetty. Vahingon arviointi ei voi siten olla yksittäisten oikeudenhaltijan kannalta arvioitavaa vahinkoa, vaan sitä tulee arvioida yleisellä tasolla. Kysymys on tietoyhteiskuntadirektiivin mukaan mahdollisen vahingon korvaamisesta. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää myös se, että hyvitystä voidaan maksaa oikeudenhaltijoiden hyväksi myös kollektiivisena hyvityksenä.

5 Aiempien ehdotusten arviointia

Selvityshenkilön toimeksiannossa on pyydetty tarkastelemaan sitä, onko olemassa ministeriön toimeksiannosta aiemmin tehtyihin selvityksiin (Wessberg ja Leikola) perustuva toteuttamiskelpoinen ratkaisu, jonka voidaan katsoa olevan tietoyhteiskuntadirektiivin mukainen ja hyvityksen tason nykyistä budjettirahoitusta paremmin turvaava ratkaisu ja joka olisi ajallisesti mahdollista toteuttaa kuluva vaalikauden aikana.

Mainitut ehdotukset ovat Arne Wessbergin Hyvitysmaksujärjestelmän vaihtoehtoinen järjestely (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:21) ja Markus Leikolan Ratkaisumalli yksityisen kopioinnin hyvitysmaksulle (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:11).

Ehdotukset on tehty ennen nykyiseen budjettirahoitteiseen malliin siirtymistä yli 10 vuotta sitten. Ehdotuksia arvioitaessa on otettava huomioon edellä selostettu Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö, erityisesti hyvitysjärjestelmää koskevat ehdottomat vaatimukset. Jäljempänä ehdotuksia tarkastellaan tässä valossa. Jos ehdotukset eivät ole sellaisenaan toteuttamiskelpoisia, arvioidaan myös sitä, onko ehdotuksista hyödynnettävissä joitain osia.

5.1 Wessbergin ehdotus

Wessberg arvioi kolmea eri vaihtoehtoa hyvitysmaksujärjestelmäksi. Ensimmäinen vaihtoehto oli erillinen tulo- ja menoarvion ulkopuolinen rahasto, toinen tuolloin voimassa olleen laite- tai järjestelmäsidonnan hyvitysmaksujärjestelmän kehittäminen ja kolmas valtion tulo- ja menoarviosta rahoitettava hyvitysjärjestelmä.

Wessberg toi selvityksessään esiin niitä ongelmia, joita moneen eri käyttötarkoitukseen soveltuvien laitteiden markkinoille tulo on aiheuttanut. Tällaisten laitteiden käyttötarkoitus voi olla muu kuin yksityinen kopiointi ja tämän vuoksi maksun määrittäminen on muuttunut vaikeammaksi. Hän kiinnitti huomiota myös lisensioidun käytön kasvamiseen.

Wessberg pyrki kehittämään entistä vakaamman ja ennustettavamman hyvitysmaksutuoton, ajallisesti kestävämmän ratkaisun toimintaympäristön muutoksesta huolimatta, yksinkertaisemman keräysjärjestelmän, tasapainon tekijänoikeuksien haltijoiden, kuluttajien sekä laitevalmistajien ja -maahantuojaisten välillä sekä luovaa taloutta ja sähköistä kaupankäyntiä edistävän järjestelmän.

Wessberg katsoi, että sopiva hyvitys tulisi määrittää ensisijaisesti yhteiskunnallisena prosessina ottaen huomioon yksityisestä kopioinnista aiheutuva haitta sekä mahdollisuus käyttää kappaleen valmistamista rajoittavia teknisiä toimenpiteitä.

Wessberg ehdotti, että hyvitysmaksu irrotetaan laitesidonnaisuudesta ja että hyvitysmaksujärjestelmän toteuttaminen kytketään radio- ja televisiorahastosta muodostettavaan valtion viestintärahaan. Tällaista rahastomallia ei ole kannatettu selvityshenkilön kyselyyn annetuissa vastauksissa. On vaikeata nähdä, minkälaista etua saavutettaisiin yhdistämällä hyvitysvarojen kerääminen jotakin toista tarkoitusta palvelemaan rahastoon, kun hyvityksellä pyritään nimenomaan turvaamaan tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osan perustelukappaleissa mainittujen tavoitteiden toteutuminen. Yleensä hyvitysmaksuvarat kerää maksua hallinnoiva yhteishallinnointiorganisaatio, joka huolehtii myös maksusta vapauttamisesta tai maksun palauttamisesta silloin, kun maksun perimiselle ei ole edellytyksiä.

Wessberg toi esiin kansainväliseen kilpailuun liittyvät näkökohdat, jos maksua peritään laitteista, ja riskiin siitä, että myynti saattaisi siirtyä ulkomaisiin verkkokauppoihin.

Wessberg toi esiin, että internetin ja päätelaitteiden tehon huima kehitys on johtanut verkossa tapahtuvan kopioinnin yleistymiseen ja vahvistanut sähköistä kaupankäyntiä. Hän kiinnitti huomiota myös siihen, että hyvitysmaksujärjestelmän toteuttaminen tallennusalusta- ja laitejärjestelmässä on suhteellisen raskasta ja vaatii useiden osapuolten toimenpiteitä. Hän näki riskinä sen, että laitekannan merkittävä laajeneminen saattaisi johtaa laitekohtaisen hyvitysmaksun pienenemiseen ja kokonaistyömäärän lisääntymiseen.

Wessberg perusteli hyvitysmaksuvarojen kohdentamista viestintärahaan kautta sillä, että merkittävä osa tallentamista tapahtuu viestintäverkkoja käyttäen ja hyvitysmaksutulosten osuus on maksun yksityisoikeudellisesta luonteesta huolimatta keskeinen keino edistää luovien alojen toimintaedellytyksiä. Wessbergin mukaan viestintärahaan osoitetut hyvitysmaksut etenkin tekijöiden yhteisiin tarkoituksiin olisi koordinoitavissa yhteiskunnan muiden luovien alojen toimintaedellytyksiä vahvistavien toimenpiteiden kanssa. Viestintärahaan käyttö mahdollistaisi hyvitysmaksujen pitämisen ennakoitavina vuodesta toiseen hallituskaudeksi

vahvistettujen periaatteiden mukaan. Yhtenä mahdollisuutena varojen keräämiseen Wessberg ehdotti mahdollisia laajakaistayhteyksiin liittyviä maksuja, jotka ohjattaisiin mainittuun rahastoon. Tältä osin Wessberg toi esiin, että tietoyhteiskuntadirektiivi ei yksiselitteisesti määritä, miten hyvitysmaksuina maksettavat varat tulee kerätä, vaan kansalliset viranomaiset valitsevat muodot ja keinon. Wessberg ei ehdotuksessaan ottanut tarkemmin kantaa maksun perusteeseen eikä siihen, miten varojen kerääminen käytännössä voitaisiin toteuttaa.

Wessbergin selvityksen jälkeen on tullut runsaasti unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, jonka mukaan korvauskustannuksen tulee viime kädessä kohdentua niille, joiden käytössä on laitteita, joilla voidaan valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön.¹²⁰ Jäsenvaltioiden velvollisuutena on turvata hyvitys niille oikeudenhaltijoille, joiden teoksia tai muita suojan kohteita saadaan yksityistä kopiointia koskevan poikkeussäännöksen nojalla kopioida yksityiseen käyttöön. Kysymys on velvoitteesta, joka on oikeudellisesti eri asemassa kuin harkinnanvaraiset kulttuurituet. Yksityisen kopioinnin perusteella maksettavan hyvityksen ei siten tulisi vaikuttaa millään tavalla muihin kulttuuritukiin.

Edellä mainituilla perusteilla hyvitysjärjestelmää ei ole mahdollista uudistaa Wessbergin rahoitusmallin pohjalta. Jäljempänä kuitenkin tarkastellaan, olisiko mahdollista periä hyvitysmaksua niiltä, joilla on käytössään internetliittymiä, joihin on kytketty matkapuhelimia tai tietokoneita ja muita yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita.

5.2 Leikolan ehdotus

Markus Leikola tunnisti silloisen järjestelmän ongelmaksi sen, että maksuja kerättiin hallinnollisen perustein vain osasta laitteista ja alustoista. Maksut muodostivat merkittävän hinnanlisän (13–34 prosenttia) laitteille, joista maksuja kerättiin. Merkittävvin häiriö oli se, että vastaavien laitteiden ja alustojen suoratuonnista ulkomaisista verkkokaupoista ei peritty lainkaan maksuja. Ongelmana oli myös maksun kohdistuminen yhtä lailla omien sisältöjen kopiointiin kuin tekijänoikeuden alaisen sisällön kopiointiin. Järjestelmä mittasi kopiointia, mutta ei juurikaan sen aiheuttamia haittoja. Teknologisten suojakeinojen käyttöä ei otettu huomioon. Varoista melko

¹²⁰ Ks. tuomio 9.6.2016, EGEDA ym., C-470/14 ja tuomio 24.3.2020, Austro-Mechana, C-433/20.

suuri osa (keskimäärin 40 prosenttia) jaettiin kollektiivisiin tarkoituksiin ja jako kollektiivikorvausten ja yksilöllisten korvausten kesken oli tehty hallinnollisilla päätöksillä ilman yhteyttä haitan kohdentumisen jakautumiseen.

Leikola totesi vaihtoehtoina olevan lähinnä budjettirahoitus tai Yle-veron yhteydessä kuluttajilta perittävä maksu. Näiden toteuttaminen osoittautui Leikolan mukaan poliittisesti ylivoimaisen hankalaksi. Leikola päätyi tämän vuoksi ns. kolmipistemalliin, jonka mukaan maksuja olisi peritty kattavammin eri tuotteista ja palveluista.

Leikolan ratkaisuehdotuksen ydinfilosofia perustui yksityisen kopioinnin aiheuttaman taloudellisen haitan määrittämiseen, ei pelkkään kopiointiin sinällään. Vaikka vahinko on katsottu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä melko keskeiseksi perusteeksi yksityisen kopioinnin maksun suuruutta määriteltäessä, niin Leikolan vahingonkorvauksen määrittämistapa perustui kuitenkin osaltaan myös sellaisiin seikkoihin, jotka eivät ole yhdenmukaisia tietoyhteiskuntadirektiivin kanssa. Lisäksi määrittämistapa oli varsin monimutkainen. Kuten Ruotsin selvityksessä on todettu, vahingon määrän arvioinnin on perustuttava suhteellisen karkeaan arvioon.

Leikolan mukaan maksun periminen mahdollisimman monista kohteista mahdollistaisi erittäin alhaisen maksutason.

Leikola katsoi, että hyvitysjärjestelmä ei saisi kehittyä lisensioinnin kanssa varteenotettavaksi vaihtoehtoiseksi kanavaksi, minkä vuoksi hyvityksen kokonaismäärän ei tulisi ylittää eurooppalaisittain tyypillistä tasoa eli noin 5 prosenttia tilastoinnin perusteella tiedossa olevasta saman genren korvauksista. Leikolan mukaan hyvityksen taso kokoluokassa 5–15 miljoonaa euroa osuisi tähän kokoluokkaan.

Näiden lähtökohtien pohjalta Leikola ehdotti yksityisen kopioinnin maksun perimistä kolmesta pisteestä, joita olivat 1) laitteet ja alustat, 2) pilvitalennuspalvelut niihin mahdollisesti liittyvine sisältöpalveluineen ja 3) sisältömaksulliset kuluttajapalvelut.

Leikola ehdotti ensimmäiseksi keräyspisteeksi laitteita ja tallennusalustoja. Laittepuolella kanta laajenisi ehdotetun mallin mukaan kulutuselektronikkaan KOTEK:n päätuoteryhmien mukaan. Leikolan mukaan tietokoneiden myynnistä noin 40 prosenttia menee yrityksille. Arvossa tämä on 50 prosenttia. Leikola katsoi, että mukaan otettavien laitteiden ja tallennusalustojen rajaaminen on aina viime kädessä poliittinen päätös, vaikka unionin tuomioistuimen ratkaisut kehottavat noudattamaan

toisaalta oikeudenmukaisuutta ja toisaalta soveltamaan periaatetta, jonka mukaan laitteen tai alustan vähäinenkin kelpoisuus yksityiseen kopiointiin edellyttää, että sitä tulisi kohdella kuten laitteita, joita pääasiassa käytetään kopiointiin.

Leikolan johtopäätös jäsenvaltion vapaasta harkintavallasta on sikäli virheellinen, että sitä rajoittaa hänen itsensä toteamin tavoin velvoite yhdenvertaisuusperiaatteen noudattamiseen.

Pilvitalennuspalvelut, joihin liittyy sisältöpalvelut, eivät kuulu yksityisen kopioinnin piiriin, eikä niistä siten voi periä yksityisen kopioinnin maksua. Televisiolähetysten verkkotalennuspalveluun sovelletaan nykyisin tekijänoikeuslain 25 l §:n sopimussisänsäännöstä. Myöskään sisältömaksullisista kuluttajapalveluista ei voida periä yksityisen kopioinnin maksuja.

Koska Leikolan mallin vahinkoon liittyvät lähtöoletukset eivät ole yhdenmukaisia pakottavan unionin oikeuden kanssa, malli ei ole sellaisenaan toteuttamiskelpoinen. Se olisi myös hallinnollisesti erittäin raskas Leikolan ehdottamista kevennystoimenpiteistä huolimatta.

Leikolan ehdotti yritysten rasiusten keventämistä kolmella tavalla. Ensimmäkin yritysten ostamat laitteet vapautettaisiin hyvitysmaksusta oletuksella, että niitä ei käytetä yksityiseen kopiointiin. Tällöin vältettäisiin raskas hallinnollinen menettely, jossa pitää hakea vapautusta etukäteen. Tässä mallissa vapautusta voisi hakea samalla tavalla kuin alv-palautusta verottajan kanavaa käyttäen. Kaikki yritysten ostot olisivat palautuskelpoisia riippumatta siitä, onko ne ostettu työsuhteyttä varten vai puhtaaseen ammattikäyttöön.

Kun otetaan huomioon unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö siitä, että kopiointiin käytettävän tallennusalustan, -laitteen tai palvelun omistussuhteella ei ole merkitystä sopivan hyvityksen kannalta, niin tällaista yritysten yleistä palautusoikeutta ei voida pitää perusteltuna oikeudenhaltijoiden ja käyttäjien välisen tasapainon kannalta.¹²¹

Toisena kevennyskeinona Leikola ehdotti yritysten maksun keräämisestä aiheutuvien välillisten kulujen työmäärän vähentämistä siten, että tilitystapahtumia yksinkertaistettaisiin ja harvennettaisiin. Osana tätä kevennystä Leikola katsoi olevan sen, että entistä harvempi joutuisi tilitysvelvolliseksi edellä selostetun ennakkollisen

¹²¹ Ks. tuomio 5.3.2015, Copydan Båndkopi, C-463/12 ja tuomio 24.3.2020, Austro-Mechana, C-433/20.

vapautumisen vuoksi. Myös nimikkeitä vähennettäisiin siten, että jokaiselle laitenimikkeelle ei olisi omaa tariffia. Valvonta tapahtuisi ennakoilmoituksina siitä, mitä hyvitysmaksun alaisia tuote- tai palveluryhmiä tilitysvelvollisilla on kaupan. Tarkistukset tapahtuisivat pistokokein, eikä yksilöityjä raportteja edellytettäisi.

Kolmas kevennystapa ehdotuksen mukaan liittyi maksun tason harmonisointiin. Tällä Leikola viittasi aiemmin esittämäänsä maksutasoon, joka olisi noin 0,5–1 prosentti laitteen hinnasta. Laitteen hintaan perustuva maksu ei kuitenkaan perustu kopioinnista aiheutuvaan haittaan ja eri laitetyypeillä kopioinnin merkitys voi olla hyvin erilainen. Samanlainen hinnoittelu erilaisissa tilanteissa on vastoin yhdenvertaisuusperiaatetta. Leikola on maksun alentamisen osalta tuonut esiin sen, että se vähentäisi riskiä siitä, että kaupankäynti siirtyisi ulkomaille.

Leikolan malli ei ole mahdollinen, koska ainoastaan ensimmäisestä hänen kaavaiemastaan kolmesta keräyspisteestä voitaisiin periä yksityisen kopioinnin maksua. Maksullisista laitteista päätettäessä harkintavaltaa rajoittavat tietyt oikeudelliset peruseriaatteen, kuten yhdenvertaisen kohtelun vaatimus ja oikeudenmukaisen tasapainon vaatimus oikeudenhaltijoiden oikeuksien ja käyttäjien etujen välillä.

Tilityksen osalta Leikola on todennut, että mikä voidaan jäljittää, myös jäljitetään. Leikolan mukaan tilitys tapahtuisi vain yksilöllisesti. Leikolan mielestä kollektiivikorvaukset tulisi kieltää, mutta tämä ajatus ei ole yhdenmukainen unionin tuomioistuinten linjausten kanssa.¹²²

Hallinnoinnin osalta Leikola on ehdottanut, että maksua hallinnoisi yksi taho, mutta tämä valittaisiin viideksi vuodeksi kilpailutuksen kautta. Tällainen kilpailuttaminen aiheuttaisi huomattavia kustannuksia ja olisi kansainvälisesti hyvin poikkeuksellista. Kysymys on tekijänoikeuskorvauksista, joita yleisesti hallinnoi tekijänoikeuden yhteishallinnointiorganisaatio.¹²³

Edellä mainituilla perusteilla hyvitysjärjestelmää ei ole mahdollista uudistaa Leikolan ehdottaman mallin pohjalta.

122 Ks. tuomio 11.7.2013 Amazon.com International Sales ym., C-521/11.

123 Ks. tuomio 8.9.2022, Ametic, C-263/21.

6 Nykyisen ja vanhan tekijänoikeuslain säännösten tarkastelu

6.1 Voimassa olevan lain säännökset (budjettirahoitusmalli)

Tekijänoikeuslain säännökset:

2 a luku

Hyvitys teoksen kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön

26 a §

Hyvitys

Valtio maksaa tekijöille hyvitystä teoksen kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön. Hyvitys maksetaan valtion talousarvioon otettavasta määrärahasta, jonka tulee olla määrältään sellainen, että sitä voidaan pitää kohtuullisena hyvityksenä teosten kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön.

Yksityistä kappaleen valmistamista ja sen yleisyyttä tutkitaan hyvityksen oikean mitoituksen määrittämiseksi. Tutkimuksen tekee opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksymä puolueeton tutkimuslaitos.

Valtioneuvosto asettaa opetus- ja kulttuuriministeriön esityksestä neuvottelukunnan, jonka tehtävänä on toimia neuvoa-antavana asiantuntijaelimenä yksityistä kappaleen valmistamista koskevassa tutkimuksessa. Neuvottelukunnan toimikausi on neljä vuotta.

26 b §

Hyvityksen maksaminen

Hyvitys maksetaan opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittain hyväksymän hyvitysvarojen käyttösuunnitelman mukaisesti suorana hyvityksenä teosten tekijöille ja välillisenä hyvityksenä tekijöille heidän yhteisiin tarkoituksiinsa.

Hyvitys maksetaan tekijöille lukuisia tietyn alan Suomessa käytettyjen teosten tekijöitä edustavan järjestön välityksellä. Järjestön on suoran hyvityksen jakamisessa kohdeltava sekä edustamiaan että järjestön ulkopuolisia tekijöitä yhdenvertaisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö valvoo, että hyvityksen käytössä ja edelleen tilittämisessä noudatetaan käyttösuunnitelmaa. Ministeriöllä on oikeus saada järjestöltä tarpeelliset tiedot valvontaa varten.

Tekijänoikeuslain 26 a §:n mukaan valtio maksaa tekijöille hyvitystä. Säännöksen taustalla on ajatus siitä, että valtio yksityistä kopiointia koskevan poikkeuksen säätäjänä vastaa hyvityksen maksamisesta. Tämä peruste ei näytä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella enää mahdolliselta tietoyhteiskuntadirektiivin voimassa ollessa. Vaikka budjettipohjaista järjestelmää on pidetty hyvänä, ja oikeudenhaltijoita lukuun ottamatta muut tahot ovat toivoneet sen jatkamista, niin se ei sellaisenaan täytä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kautta muotoutuneita tietoyhteiskuntadirektiivin vaatimuksia. Sen vuoksi on arvioitava ensinnäkin, onko valtion talousarviopohjainen malli muutettavissa siten, että se täyttäisi unionin oikeuden vaatimukset. Mikäli tämä näyttäisi mahdolliselta, on lisäksi arvioitava, voidaanko sitä mahdollisten muutosten jälkeen pitää enää tarkoituksenmukaisena järjestelmänä.

Budjettirahoitusmallia kannattaneissa selvityshenkilön kyselyyn annetuissa vastauksissa ei ole esitetty ratkaisua siihen, miten varojen kerääminen voitaisiin toteuttaa niin, että kustannuksista viime kädessä vastaavat vain ne, joilla on käytössään laitteita, joilla voi valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön. Olennaista on laitteiden käytettävyyden, ei se kuka ne omistaa. Kysymys voi siten olla myös muiden kuin yksityishenkilöiden omistamista laitteista.

Jos budjettirahoitusmallissa yhteisöt voitaisiin jättää kokonaan verotuksen ulkopuolelle, niin mallin käytettävyyden helpottuisi huomattavasti, mutta tämä voi olla verotuksellisesti ongelmallista ja myös rajata merkityksellistä yksityistä kopiointia maksun ulkopuolelle, koska merkityksellistä yksityistä kopiointia voi unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan tapahtua myös kolmannen tahon omistamilla laitteilla, kuten esimerkiksi työnantajayrityksen työntekijän käyttöön antamalla laitteella. Joka tapauksessa järjestelmän tulisi sisältää palautusmenettelyt niille, jotka voivat osoittaa, että heillä ei ole käytettävissään kopiointiin mahdollisia laitteita, koska järjestelmän tulisi mahdollistaa se, että korvausvelvollisuus kohdentuisi vain niihin henkilöihin, joilla on käytössään yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita ja että muilla maksuvelvollisilla olisi mahdollisuus kanavoida oma maksurasituksena näille henkilöille. Tämän kontrollointi on melko vaikeata.

Käytännössä verovelvolliset joutuisivat hakemaan palautusta vuosittain. Sikäli kuin yksityishenkilö hakisi palautusta, niin menettelyyn osallisia olisivat vain yksityishenkilö ja yhteishallinnointiorganisaatio. Yhteishallinnointiorganisaation mahdollisuudet tarkistaa saamiensa tietojen oikeellisuus olisivat rajallisia ja vaarana olisi, että sen tiedonsaantioikeudet eivät asianmukaisesti toteutuisi. Mahdollisesti kehitettävällä budjettirahoitusmallilla maksun palautusta koskevina oikeuksina ei enää saavuteta sitä hallinnollista keveyttä, joka sillä kiistatta on ollut. Sitä ei siten voi mahdollisine muutoksineen pitää tarkoituksenmukaisena järjestelmänä.

Budjettirahoitukseen liittyy myös muita ongelmia. On ilmeinen riski, että hyvityksen tasoa arvioidaan talouspoliittisesta näkökulmasta ja osana valtion varoista tapahtuvaa kulttuurialan kokonaisrahoitusta, vaikka sopivan hyvityksen maksaminen on oikeudellisesti velvoittavaa ja hyvityksen tasoa määriteltäessä tulisi ottaa huomioon tietoyhteiskuntadirektiivin tavoitteet ja tarkoitus. Vaikka hyvitysmaksua itsessään ei laskettaisi, niin on mahdollista, että hyvitysmaksu heijastuisi valtion maksamien harkinnanvaraisten kulttuuritukien määrään, jolloin hyvitysjärjestelmän tavoitteet eivät käytännössä toteutuisi. Tekijänoikeuslain yleisenä lähtökohtana on, että korvauksia peritään käyttäjiltä. Tämä koskee myös hyvitysjärjestelmää. Hyvitysjärjestelmän ongelmana on sen epätarkkuus, mikä johtuu käytännön syistä. Tämän epätarkkuuden vuoksi maksuvelvollisuus jakaantuu kaikille niille, joilla on mahdollisuus yksityiseen kopiointiin riippumatta siitä, käyttääkö henkilö tätä mahdollisuutta vai ei. Tässä mielessä järjestelmässä on samankaltaisia piirteitä kuin verotusjärjestelmässä, vaikka korvausvelvollisuuden peruste on yksityisoikeudellinen. Tämä lienee syynä siihen, että hyvityksen maksamiseen suhtaudutaan varsin penseästi riippumatta maksun suuruudesta. Toisaalta budjettirahoitteisessa järjestelmässä maksun karruttamiseen ovat osallistuneet kaikki verovelvolliset. Kun pyritään varmistamaan korvausvelvollisuuden kohdentuminen niille, jotka voivat valmistaa kopioita yksityiseen käyttöönsä, budjettirahoitusmalli ei tarjoa toimivaa menettelyä korvauksen kohdentamiseksi.

Tekijänoikeusjärjestelmän tavoitteena on muutenkin varmistaa se, että oikeudenhaltijat voivat saada korvauksia käyttäjiltä. Tähänkään nähden hyvityksen maksamista valtion budjettivaroista ei voida enää pitää perusteltuna.

6.2 Vanhan lain säännökset (tallennusalusta- ja tallennuslaitte pohjainen malli)

Tekijänoikeuslain 2 a luku oli 31.12.2014 voimassa seuraavan sisältöisenä ennen edellä kuvattua 1.1.2015 voimaan tullutta lakia.

2 a luku.

Hyvitys teoksen kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön

26 a §

Jos yleisön keskuuteen levitettäväksi valmistetaan tai tuodaan maahan ääni- tai kuvanauha taikka muu laite, johon teos voidaan tallentaa ja jota merkittävässä määrin käytetään teoksen kappaleen valmistamiseen yksityiseen käyttöön, valmistajan tai maahantuojan on suoritettava laitteen esitysajan tai tallennuskapasiteetin perusteella vahvistettava maksu käytettäväksi suorana hyvityksenä teosten tekijöille sekä välillisenä hyvityksenä tekijöille heidän yhteisiin tarkoituksiinsa. Hyvitys maksetaan tekijöille lukuisia tietyn alan Suomessa käytettyjen teosten tekijöitä edustavan järjestön välityksellä opetusministeriön vuosittain hyväksymän maksuvarojen käyttösuunnitelman mukaisesti.

Sen, joka tarjoaa jälleenmyytäväksi 1 momentissa tarkoitetun valmistajan tai maahantuojan myymän laitteen, on 26 b §:ssä tarkoitetun järjestön kehotuksesta osoitettava, että laitteesta on suoritettu maksu järjestölle. Jos maksua ei ole suoritettu, jälleenmyyjän on suoritettava maksu. Jälleenmyyjällä on kuitenkin oikeus vaatia suorittamansa maksu maksusta ensisijaisesti vastuussa olevalta valmistajalta tai maahantuojalta taikka maksusta toissijaisesti vastuussa olevalta toiselta jälleenmyyjältä, jolta laite on hankittu jälleenmyytäväksi.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään liikenne- ja viestintäministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön annettua asiasta lausuntonsa, mitkä laitteet kuuluvat 1 momentissa tarkoitetun maksun piiriin ja mikä on maksun suuruus. Ennen asetuksen antamista opetusministeriö neuvottelee 1 momentissa tarkoitettuja valmistajia ja maahantuojaia sekä tekijöitä edustavien järjestöjen ja kuluttajaviranomaisten kanssa. Maksu tulee vahvistaa suuruudeltaan sellaiseksi, että sitä voidaan pitää sopivana hyvityksenä teosten kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön. Laittekohtaiselle kokonaismäärälle tulee vahvistaa yläraja, jota maksu ei saa ylittää. Maksun suuruutta vahvistettaessa

tulee ottaa huomioon saatavilla oleva tutkimustieto yksityisen kappaleen valmistamisen yleisyydestä sekä se, missä määrin yksityisen kappaleen valmistamisen estäviä teknisiä toimenpiteitä on käytetty yleisön saataviin saatettujen teosten suojana. Laitetyypeittäin tulee lisäksi ottaa huomioon se, missä määrin laitetta on mahdollista käyttää kappaleiden valmistamiseen teknisillä toimenpiteillä suojatuista ja suojaamattomista teoksista.

26 b §

Maksu suoritetaan lukuisia Suomessa käytettyjen teosten tekijöitä edustavalle järjestölle, jonka opetusministeriö on hakemuksesta hyväksynyt tehtävään määräajaksi, enintään viideksi vuodeksi. Tehtävään voidaan hyväksyä kerrallaan vain yksi järjestö. Hyväksyttävällä järjestöllä tulee olla taloudellinen ja toiminnallinen valmius ja kyky hoitaa asioita hyväksymispäätöksen mukaisesti. Järjestön tulee vuosittain antaa opetusministeriölle selvitys hyväksymispäätöksen nojalla tekemistään toimista. Opetusministeriön päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu. Hyväksymisen edellytyksenä on, että järjestö sitoutuu käyttämään opetusministeriön ja järjestön vuosittain sopiman osan maksun tuotosta välillisenä hyvityksenä tekijöille heidän yhteisiin tarkoituksiinsa opetusministeriön hyväksymän maksuvarojen käyttösuunnitelman mukaisesti.

Maksun tuotosta vähennetään hallintokustannukset.

26 c §

Opetusministeriö voi antaa järjestölle tarkempia määräyksiä maksun hallinnoinnista. Ministeriö valvoo, että maksua hallinnoidaan määräysten mukaisesti ja että sen käytössä noudatetaan käyttösuunnitelmaa. Opetusministeriöllä on oikeus saada järjestöltä tarpeelliset tiedot valvontaa varten.

Opetusministeriö voi peruuttaa järjestöä koskevan hyväksymisen, jollei järjestö noudata sille annettuja määräyksiä tai käyttösuunnitelmaa taikka anna valvonnassa tarvittavia tietoja ja jos järjestö hyväksymispäätöstä ja sen ehtoja rikkomalla syyllistyy vakaviin tai olennaisiin rikkomuksiin tai laiminlyönteihin ja jolleivat järjestölle annetut huomautukset ja varoitukset ole johtaneet toiminnassa esiintyneiden puutteiden korjaamiseen.

26 d §.

Järjestöllä on oikeus tullilain [573/78] salassapitosäännösten estämättä saada tulliviranomaiselta perinnässä tarvittavat tiedot yksittäisistä tuontieristä.

Laitteen valmistajan tai maahantuojan sekä järjestön erikseen vaatiessa 26 a §:n 2 momentissa tarkoitetun myyjän on annettava järjestölle perinnässä tarvittavat tiedot valmistamistaan, maahantuomistaan tai myytäväksi tarjotusta laitteista.

Joka 1, 2, 5 tai 6 momentin nojalla on saanut tiedon toisen liiketoimista, ei saa sitä oikeudettomasti käyttää eikä muille ilmaista.

Tulliviranomainen saa luovuttaa laitteen maahantuojalle ainoastaan, jos maahantuoja osoittaa maksaneensa maksun järjestölle tai antaneensa järjestölle sen hyväksymän vakuuden maksun suorittamisesta. Järjestö voi antaa määräjäksi tai toistaiseksi suostumuksensa laitteen luovutukselle ennen maksun suorittamista tai vakuuden asettamista, jos on perusteltua aihetta olettaa, että maahantuoja suorittaa maksun asianmukaisesti. Järjestö voi peruuttaa suostumuksen, jos maahantuoja laiminlyö maksun suorittamisen tai 2 momentissa tarkoitettujen tietojen antamisen.

Aluehallintovirasto voi järjestön hakemuksesta velvoittaa valmistajan, maahantuojan tai 26 a §:n 2 momentissa tarkoitetun myyjän täyttämään 2 momentissa tarkoitetun velvollisuutensa sakon uhalla. Uhkasakon asettamisessa ja maksettavaksi määräämisessä noudatetaan muutoin, mitä uhkasakolaissa (1113/1990) säädetään.

Aluehallintovirastolla on oikeus 26 a §:n 1 momentissa tarkoitetun maksuvelvollisuuden noudattamisen valvomiseksi toimittaa tarkastus. Laitteen valmistajan, maahantuojan tai 26 a §:n 2 momentissa tarkoitetun myyjän on tarkastusta varten päästettävä tarkastuksen suorittaja hallinnassaan oleviin liike- ja varastotiloihin, maa-alueille ja kulkuneuvoihin sekä vaadittaessa esitettävä kirjanpitoa, liikekirjeenvaihtonsa, tietojenkäsittelyn tallenteensa ja muut asiakirjat, joilla voi olla merkitystä valvonnassa. Tarkastuksen suorittajalla on oikeus ottaa jäljennöksiä tarkastettavista asiakirjoista. Tarkastuksen suorittajalla on oikeus käyttää asiantuntijana järjestön määräämää henkilöä. Aluehallintovirastolla on oikeus luovuttaa perinnässä tarpeelliset tiedot järjestölle.

Poliisi on velvollinen tarvittaessa antamaan aluehallintovirastolle virka-apua tälle 6 momentin nojalla kuuluvien tehtävien suorittamiseksi.

26 e §

Laitteen käyttäjällä tai maastaviejällä on oikeus saada järjestöltä suoritettua maksua vastaava palautus laitteista:

- 1) jotka viedään maasta;
- 2) joita käytetään ammattimaiseen taikka opetuksessa tai tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvaan kappaleen valmistamiseen tämän lain mukaan suojatusta aineistosta;
- 3) joita käytetään vammaisille tarkoitettujen tallenteiden valmistamiseen;
- 4) joita käytetään tietojenkäsittelyn muisti- tai tallennusvälineiksi ammattimaisessa toiminnassa.

Jollei palautusta vaadita todisteellisesti kolmen kuukauden kuluessa sen vuoden päättymisestä, jona oikeus palautukseen on syntynyt, oikeus raukeaa.

Maksun perivä järjestö voi antaa luvan siihen, että maksun palautukseen 1 momentin 2–4 kohdan mukaan oikeutettu käyttäjä saa ostaa 26 a §:ssä tarkoitettua valmistajalta, maahantuojalta tai jälleenmyyjältä taikka tuoda itse maahan omaan mainituissa kohdissa tarkoitettuun käyttöönsä 26 a §:n 1 momentissa tarkoitettun laitteen ilman hyvitysmaksua.

26 f §.

Milloin voidaan osoittaa, että käyttäjällä tai maastaviejällä olisi 26 e §:n 1 momentin mukaan oikeus palautukseen kaikista tiettyyn tuonti- tai valmistuserään kuuluvista laitteista tai huomattavasta osasta niitä, voidaan maksu tältä osin jättää perimättä.

26 g § on kumottu L:lla SK: 821/2005.

26 h §

Tarkemmat säännökset 26 a–26 f §:n täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Vanhan tekijänoikeuslain 26 a §:n 1 momentti on koskenut myös muita laitteita kuin ääni- ja kuvanauhoja ja niille tallennettuja teoksia teoksen lajista riippumatta. Edellytyksenä on kuitenkin ollut, että laitteita merkittävässä määrin käytetään teoksen kappaleen valmistamiseen yksityiseen käyttöön. Tämän rajauksen johdosta maksun piiriin on käytännössä jäänyt vain perinteiset tallennusalustat ja -laitteet, mutta sen ulkopuolelle ovat jääneet matkapuhelimet, tietokoneet, tabletit ja muut laitteet, joita käytetään myös muuhun kuin suojattujen aineistojen yksityiseen kopiointiin. Suoraa hyvitystä on maksettu vain musiikin ja elokuvien oikeudenhaltijoille. Tulevaisuudessa olisi tarkoituksenmukaisempaa muotoilla säännös niin, että maksuvelvollisuus koskisi tallennusalustoja ja laitteita, jotka soveltuvat teoksen kappaleen valmistamiseen yksityiseen käyttöön. Maksuvelvollisuus ei kuitenkaan koskisi sellaisia tallennusalustoja ja -laitteita, joiden käyttöä ei voida pitää tekijöiden kannalta merkityksellisenä.

Vanhan lain 1 momentin mukaan valmistajan tai maahantuojan on suoritettava laitteen esitysajan tai tallennuskapasiteetin perusteella vahvistettava maksu. Tätä perustetta vahvistettavalle maksulle voidaan edelleen pitää relevanttina sellaisille tallennusalustoille ja -laitteille, joita käytetään merkittävässä määrin tekijänoikeudellisesti suojattujen aineistojen yksityiseen kopiointiin. Tällaisia ovat analogiset tallennusalustat ja digitaaliset tallennusalustat, kuten CD-, DVD- ja Blu-ray-levyt sekä digitaaliset tallennuslaitteet, kuten tallentava televisio, videosoitin ja mp3- tai vastaava audiosoitin sekä digisovitin. Kopiointitutkimuksen mukaan näistä merkittävimpin tallennuslaite on tallentava digiboksi eli digisovitin, joka on televisio-ohjelmien osalta yleisin tallennuslaite. Muiden tallennuslaitteiden osuus on pieni. Analogiset ja digitaaliset tallennusalustat näyttävät kopiointitutkimuksen perusteella menettäneen merkityksensä. Digitaalisten tallennuslaitteiden osalta voitaisiin palata voimassa olevaa lakia edeltävään sääntelyyn (vanha tekijänoikeuslaki ja valtioneuvoston asetus tallentamattomien ääni- ja kuvanauhojen ja muiden tallennuslaitteiden valmistuksesta ja maahantuonnista suoritettavan maksun suuruudesta vuonna 2014) mahdollisesti maksujen tasoja tarkistamalla ja ottamalla huomioon maksutasot muissa maissa. Esimerkiksi televisio-ohjelmia tallennetaan nykyisin myös televisio-ohjelmien verkkotallennuspalveluihin, joita koskee oma sopimuslisenssisääntelynsä. Asetuksen voimassa ollessa enimmäismaksu digiboksille oli 36 euroa, kun enimmäismaksu Ruotsissa on 120 Ruotsin kruunua (noin 10,42 euroa) ja Alankomaissa 3,80 euroa. Vastaavasti enimmäismaksu ulkoiselle kiintolevyille oli 18 euroa, kun Tanskassa vahvistettu enimmäismaksu vuodelle 2025 on 17,57 Tanskan kruunua eli noin 2,35 euroa.

Perinteisten tallennusalustojen ja -laitteiden osalta järjestelmä on ollut perua niiltä ajoilta, kun myytiin tyhjiä kasetteja tai muita tallennusvälineitä, joita käytettiin lähes yksinomaan yksityiseen kopiointiin. Tällöin käytön voitiin katsoa korvaavan teosten

myyntiä ja lisäksi teosten tallennusmahdollisuus oli tuotteiden markkina-arvon kannalta olennainen. Kopiointitutkimusten perusteella vastaavaa yhteyttä esitysaikaan ja tallennuskapasiteettiin ei ole matkapuhelimille, tietokoneille ja tabletilaitteille tapahtuvalla tallentamisella, sillä vain pienehkö osa käytöstä on yksityistä kopiointia, ja pääsääntöisesti suojattuja aineistoja kopioidaan yksityiseen käyttöön melko harvakseltaan ja melko pieniä määriä kerralla. Myös ulkoisia kiintolevyjä hankitaan etupäässä muihin tarkoituksiin. Tanskan uudistuneessa laissa kiintolevyjen maksut on porrastettu kahteen tasoon kapasiteetin perusteella, mutta puhelimen, tietokoneen ja tabletin osalta on määritelty kiinteä laitekohtainen maksu.

Nykyisin matkapuhelimet ja tietokoneet ovat merkittävimpiä yksityiseen kopiointiin käytettäviä laitteita, jotka tulisi sisällyttää maksun piiriin. Matkapuhelimia, tietokoneita ja tabletteja, joita käytetään suojattujen aineistojen yksityiseen kopiointiin, käytetään edellä todetusti merkittävässä määrin muihin tarkoituksiin kuin tekijänoikeudellisesti suojatun aineiston kopiointiin. Niitä käytetään kuitenkin myös oikeudenhaltijoiden kannalta taloudellisesti merkitykselliseen yksityiseen kopiointiin. Niiden osalta esitysaikaan tai tallennuskapasiteettiin perustuva maksu ei kuitenkaan ole perusteltu. Laitteiden kapasiteetti ei kerro yksityisen kopiointin määrästä, koska kapasiteettia käytetään myös muihin tarkoituksiin. On ilmeistä, että hankittavan laitteen kapasiteetti määräytyy yleensä muiden tarpeiden perusteella. Tämän vuoksi näiden laitteiden osalta hyvityksen määrän tulisi perustua kopiointitutkimuksiin, joissa selvitetään kopiointin kokonaismäärän lisäksi sitä, mitä millekin laitteelle kopioidaan. Kopiointitutkimuksilla olisi siten merkittävä asema sekä maksujen määräytymisessä että hyvityksen jakautumisen määrittelyssä eri oikeudenhaltijaryhmien välillä. Yksityisen kopiointin maksun määräytymisen kannalta keskeistä olisi kopiointitutkimuksilla selvitetyn kopiointin määrä ja siihen perustuva arvio sopivan hyvityksen tasosta. Kopiointitutkimuksella tulisi ennen maksun vahvistamista selvittää tallennuslaittekohtaisesti yksityistä kappaleen valmistamista ja sen yleisyyttä maksun suuruuden määrittämiseksi. Tutkimuksen tekeminen tulisi jatkosakin antaa opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksymän puolueettoman tutkimuslaitoksen tehtäväksi.

Vanhan tekijänoikeuslain 26 a §:n 2 momentin mukainen jälleenmyyjän toissijainen vastuu ja 3 momentin mukaiset päätöksentekotavat ja menettelyt ennen päätöksentekoa ovat niin ikään asianmukaisia. Enimmäismaksu lienee tarpeen vain niille laitteille, joiden maksu perustuu tallennuskapasiteettiin tai esitysaikaan. Teknisten toimenpiteiden osalta relevantti kriteeri on unionin tuomioistuimen mukaan niiden tosiasiallinen käyttö, ei pelkkä mahdollisuus niiden käyttöön. Niiden käyttö heijastuu kopiointitutkimuksissa ilmenevän relevantin kopiointin määrässä.

Vanhan tekijänoikeuslain 26 b §:ssä säädetty mahdollisuus maksaa hyvitys suorana hyvityksenä teosten tekijöille sekä välillisenä hyvityksenä tekijöille heidän yhteisiin tarkoituksiinsa on edelleen tarkoituksenmukainen. Tältä osin muutostarpeita tulee siitä, että suoran hyvityksen piiriin on sisällytettävä uusia oikeudenhaltijaryhmiä. Niitä tarkastellaan jäljempänä lähemmin selvityshenkilön ratkaisuehdotusten yhteydessä.

Vanhan tekijänoikeuslain 26 c §:n säännökset ovat muuten tarkoituksenmukaisia, mutta yksityiskohtaista käyttösuunnitelmaa ei voida pitää tarpeellisena jäljempänä selvityshenkilön ratkaisuehdotusten yhteydessä esitettävillä perusteilla. Myös vanhan tekijänoikeuslain 26 d § on asianmukainen. Tietojenantovelvollisuuden tulee koskea kaikkia maksuvelvollisia.

Vastaavalla tavalla kuin yhteishallinnointiorganisaatiolla on oikeus saada tietoa maksuvelvolliselta, sen tulee tietojen oikeellisuuden varmistamiseksi saada tarvittavat tiedot niiltä, jotka vaativat tekijänoikeuslain 26 e §:ssä tarkoitettua maksun palauttamista tai maksusta vapautumista. Lisäksi maksuvelvollisella, jonka maksua ei ole sen vaatimuksesta palautettu tai jolle ei ole myönnetty vapautusta, tulisi olla oikeus järjestää vastaan nostamalla kanteella vaatia maksun palautusta tai siitä vapautumista. Tällaisen kanteen nostamiselle voidaan säätää määräaika, joka lasketaan todisteellisesti esitetyn vaatimuksen esittämisestä. Pykälän 1 momentin 2 kohtaan voisi lisätä sanan ”pelkästään”, koska relevanttia yksityistä kopiointia käytännössä tapahtuu myös laitteilla, joita käytetään myös ammattimaiseen toimintaan tai opetuksessa ja tieteellisessä tutkimuksessa. Tätä kysymystä ja esimerkiksi työnantajan laitteiden käyttöä yksityiseen kopiointiin tarkastellaan jäljempänä. Pykälän viimeisessä momentissa sanamuoto ”voi” viittaa siihen, että vapautuksen myöntäminen olisi harkinnanvaraista. Sellainen tulisi kuitenkin myöntää, jos edellytykset täyttyvät. Edellytyksiä täytyy tarvittaessa tarkentaa niin, ettei järjestön harkintavalta muodostu liian laveaksi. Vastaavalla tavalla 26 f §:ssä järjestöllä tulisi olla velvollisuus jättää maksu perimättä, jos edellytykset vapautukseen täyttyvät.

6.3 Alustavia päätelmiä tekijänoikeuslain sääntelystä

Unionin oikeuden, kansainvälisen kehityksen, aiempien ehdotusten sekä voimassa olevan ja vanhan tekijänoikeuslain tarkastelun perusteella on tarkoituksenmukaista rakentaa ehdotukset vanhan tekijänoikeuslain säännösten pohjalta ottaen lisäksi huomioon nykyiset säännökset siltä osin kuin niillä on merkitystä, ja tehdä niihin tarvittavia muutoksia. Ratkaisuehdotuksen lähtökohtana on siten vanhan tallennus- alusta- ja tallennuslaitejärjestelmän pohjalle rakentuva tallennuslaitejärjestelmä tarvittavine muutoksineen.

Tallennuslaitte pohjaisen järjestelmän yhteydessä tarkastellaan myös sitä, olisiko joiltain osin mahdollista korvata tallennuslaitemaksut nettiliittymämaksuilla siitä huolimatta, että selvityshenkilön kyselyyn annetuissa vastauksissa tällainen malli ei ole saanut lainkaan kannatusta. Kysymyksissä ei ollut kuitenkaan lainkaan konkreettisuutta, miten tällainen malli voisi toimia. Tästä syystä vastaukset ovat voineet joiltain osin perustua virheellisiin oletuksiin tällaisen järjestelmän piirteistä, joskin joissain vastauksissa on tuotu esiin myös konkreettisia ongelmia, joita malliin voisi liittyä.

7 Ratkaisuehdotukset

7.1 Ratkaisuehdotuksissa huomioon otettavat seikat

Toimeksiannon mukaisesti on tarkasteltava seuraavia yksityisen kopioinnin hyvityksen uudistamiseen liittyviä asioita:

- hyvityksen rahoitus: valtion talousarvio, muu rahoituslähde, edellisten yhdistelmä
- hyvityksen käytännön toteuttaminen: hyvityksen kerääminen (jos muu rahoitus kuin valtion talousarvio), hallinnointi ja jakaminen
- hyvityksen taso: taso, jota voidaan pitää kohtuullisena hyvityksenä
- hyvityksen jakaminen/kohdistaminen niin, että hyvitystä kokonaisuutena voidaan pitää tietoyhteiskuntadirektiivin (2001/29/EY) mukaisena hyvityksenä yksityisestä kopioinnista.

Selvityksessä ja perustelluissa ratkaisuvaihtoehdoissa tulee lisäksi tarkastella seuraavia kysymyksiä:

- yksityisessä kopioinnissa tapahtuvan kehityksen huomioon ottaminen hyvityksen oikean / riittävän tason määrittelyssä
- hyvityksen tasoon vaikuttavat tekijät, esim. kopioinnista aiheutuva haitta
- hyvityksen tason suhde yksityisen kopioinnin määrään ja väestömäärään
- hyvityksen kohdistuminen eri teoslajeihin ja suojan kohteisiin
- tarkoituksenmukaisin tapa järjestää hyvityksen hallinnointi, jakaminen eri oikeudenhaltijaryhmille ja tilittäminen yksittäisille oikeudenhaltijoille
- hyvitysjärjestelmän tasapuolisuus eri oikeudenhaltijaryhmien kannalta
- mahdolliset muutostarpeet nykyiseen suoraan ja välilliseen hyvitykseen perustuvaan jakoon
- hyvitysjärjestelmän hallinnoinnin keveys erityisesti valtionhallinnon näkökulmasta
- Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön vaikutus hyvityksen järjestämiseen
- Euroopan unionin jäsenmaissa käytössä olevien järjestelmien mahdollinen soveltuvuus Suomeen.

Edellä olevia kysymyksiä on jo tarkasteltu edellä melko laveasti. Ratkaisuehdotusten yhteydessä jo käsiteltyjen kysymysten osalta tyydytään toistamaan jo tehdyt johtopäätökset.

7.2 Järjestelmän lähtökohdat

Tietoyhteiskuntadirektiivi velvoittaa jäsenvaltiot varmistamaan, että oikeudenhaltijat saavat sopivan hyvityksen silloin, kun heidän oikeutensa määrätä kappaleen valmistamisesta yksityiseen käyttöön on lainsäädännöllä suljettu pois oikeudenhaltijoiden yksinoikeuden piiristä.

Kysymys on jäsenvaltioita sitovasta oikeudellisesta velvoitteesta.

Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella:

- Sopiva hyvitys on unionin oikeuden käsite, jota on tulkittava unionin alueella yhdenmukaisesti. Sopiva hyvitys on korvausta vahingosta tai mahdollisesta vahingosta, jota oikeudenhaltijoille aiheutuu lain nojalla ilman oikeudenhaltijan lupaa sallitusta yksityisestä kopioinnista. Tästä seuraa, että vastuun korvauksen rahoittamisesta tulee viime kädessä kohdentua niille yksityishenkilöille, jolla on käytettävissään yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita tai palveluita. Tämä hyvitysrahoituksen keräämisvelvoite koskee kaikkia mahdollisia hyvitysjärjestelmiä. Tämän vuoksi nykyinen budjettirahoitusmalli ei ole nykyisen tietoyhteiskuntadirektiivin voimassa ollessa oikeudellisesti mahdollinen.
- Jäsenvaltioilla on laaja harkintavalta hyvityksen järjestelmän eri parametrien määrittämiseksi. Jäsenvaltio saa määrittää tahot, joiden on maksettava sopivaa hyvitystä sekä vahvistettava kyseisen hyvityksen muoto, maksutavat ja sen taso. Näitä määrittäessään jäsenvaltion on otettava huomioon kunkin tapauksen erityisolosuhteet ja erityisesti oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuva vahinko.
- Yksityisen kopioinnin maksua voidaan periä valmistajilta ja maahantuojilta, joilla on hallussaan yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita ja jotka voivat vyöryttää maksun hyvityksen rahoitusvastuussa oleville yksityishenkilöille. Maksua voidaan periä erotuksetta kaikista laitteista, jos ei tiedetä, mihin käyttöön tallennusalusta tai -laite lopulta päättyy. Tällainen menettely on sallittua vain käytännön vaikeuksista johtuvista syistä. Järjestelmän tulee kuitenkin mahdollistaa maksusta vapautuminen tai maksun palauttaminen, jos tallennuslaite päättyy muuhun kuin yksityiskäyttöön.

- Hyvitysvellvollisuus koskee tekijöiden teoksia vähäisin poikkeuksin (lukuun ottamatta tietokoneohjelmia ja tietokantoja), esittävien taiteilijoiden tallennettuja esityksiä ja äänite- ja elokuvatuottajien tuottamia tallenteita sekä radio- ja televisioyritysten lähetyksiä. Tämän mukaisesti hyvityksen piiriin tulee käytännössä sisällyttää musiikin ja elokuvien lisäksi muut audioaineistot sekä graafiset aineistot ja radio- ja televisioyritysten lähetykset.
- Hyvityksen piiriin kuuluu millä tahansa tavalla tapahtuva kopiointi yksityiseen käyttöön.
- Hyvitysmaksun suuruuden määrittäminen kuulu jäsenvaltiolle. Jos maksu määrätään tallennuslaitteista, niin maksun perintään riittää lähtökohtaisesti se, että laitteella on tallennuskapasiteettia. Edellytyksenä ei ole tosiasiallinen kopiointi. Maksun suuruutta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, onko kopiointiominaisuus toissijainen. Myös teknisten suoja-keinojen tosiasiallinen käyttö on maksun suuruuteen vaikuttava seikka. Käytännössä viimeksi mainittu vaikuttaa relevantin yksityisen kopioinnin kopiointimääriin ja tulee sitä kautta otetuksi huomioon.
- Silloin kun yksityistä kopiointia tapahtuu yhdessä yhtenäisessä menettelyssä useilla tallennuslaitteilla, niin voi olla hyväksyttävää, että hyvitystä ei peritä kaikista menettelyyn liittyvistä laitteista. Olennaista on, että oikeudenhaltijat saavat sopivan hyvityksen. Toisaalta, jos maksua peritään useista samaan menettelyyn osallistuvista laitteista, niin maksun periminen useista laitteista ei saisi johtaa liialliseen korvaukseen.
- Kysymys on oikeudenhaltijoille kuuluvasta korvauksesta, jonka hallinnointi kuuluu yhteishallinnointiorganisaatiolle. Tällä organisaatiolla on oikeus saada tarvittavat tiedot maksun perintään, maksusta vapautumiseen ja maksun palauttamiseen liittyvistä seikoista tietojen oikeellisuuden tarkastamiseksi. Tämä koskee myös luottamuksellisia tietoja. Yhteishallinnointiorganisaatio ei saa käyttää tällaisia tietoja muuhun tarkoitukseen eikä ilmaista niitä muille. Yhteishallinnointiorganisaation päätöksistä tulee olla valitusoikeus riippumattomaan elimeen eli käytännössä oikeus saattaa asia tuomioistuimeen käsiteltäväksi. Hyvitysmaksua hallinnoivalla järjestöllä tulee olla asiavaltuus eli oikeus omissa nimissään käydä oikeutta hyvitysmaksua ja sen perintää koskevissa asioissa.
- Hyvityksen maksaminen myös kollektiivisina korvauksina on tietoyhteiskuntadirektiivin tarkoituksen mukaista ja sallittua.

Käytännön tasolla hyvitysjärjestelmä jää epätasomaiseksi riippumatta siitä, miten se toteutetaan, koska yksityistä kopiointia ei ole käytännössä mahdollista valvoa. Valvonta olisi myös yksityisyyden suojan kannalta oikeudellisesti ongelmallista. Nämä syyt ovat olleet perusteena myös sille, että yksityinen kopiointi on suljettu pois oikeudenhaltijoiden yksinoikeuden piiristä. Edellä mainituista syistä hyvitysjärjestelmässä korvataan oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuva vahinko, koska pääsääntöisesti ei ole mahdollista selvittää kenen suojattuja aineistoja on käytetty ja mikä on ollut yksittäisessä tapauksessa tosiasiallisen kopioinnin määrä. Näin ollen hyvitystä ei voida perustaa tosiasiallisesti yksittäisissä tapauksissa aiheutuneen vahingon määrään, vaan sillä korvataan oikeudenhaltijoille yleisesti aiheutuva mahdollista vahinko, jota arvioidaan melko kaavamaisesti.

Edellä olevasta huolimatta järjestelmän tulisi toimia mahdollisimman yhdenvertaisella tavalla siten, että samanlaisia tilanteita kohdeltaisiin samalla tavoin. Samaan aikaan tulisi pyrkiä vähentämään järjestelmän hallinnollista rasitetta, mikä voi osaltaan vähentää järjestelmän tarkkuutta ja vaikeuttaa yhdenvertaisuuden toteutumista. Näitä seikkoja joudutaan punnitsemaan, kun arvioidaan toteutettavan järjestelmän piirteitä. Järjestelmän hallinnolliset kustannukset eivät saisi kuitenkaan nousta kohtuuttoman suuriksi suhteessa perittäviin maksuihin.

7.3 Selvityshenkilön ehdotukset

Hyvitysjärjestelmä ehdotetaan jatkossa muodostettavan tallennuslaitteepohjaisen mallin pohjalta. Se on oikeusvarmuuden kannalta paras ja kansainvälisesti käytetyin hyvitysjärjestelmä, mutta hallinnollisesti raskas. Kuitenkin myös tämän mallin toteuttamiseen liittyy unionin oikeuskäytännön valossa monia varsin hankalia kysymyksiä.

Siltä osin kuin on kysymys matkapuhelimista, tietokoneista ja tablettilaitteista vaihtoehdoisena mallina, ehdotetaan harkittavaksi nettiliittymämallia.

7.3.1 Järjestelmän laajuus sekä hyvitysmaksun peruste ja taso

Tekijänoikeuslain säännökset on kirjoitettu niin, että sopivan hyvityksen piiriin kuuluvat kaikenlaiset teokset. Käytännössä suoraa hyvitystä on maksettu vain musiikin ja elokuvien oikeudenhaltijoille. Vastaisuudessa graafisten aineistojen oikeudenhaltijat ja radio- ja televisioyrietykset on sisällytettävä sopivan hyvityksen piiriin. Graafisten aineistojen osalta unionin tuomioistuimien on katsonut, ettei järjestelmä voi koskea nuotteja. Lähioikeusvalokuvien osalta kysymys on puhtaasti kansallisesta

harkinnasta. Edellä niiden sisällyttämistä hyvityksen piiriin on pidetty perusteltuna, koska rajanveto teosvalokuvien ja muiden valokuvien välillä ei ole hyvitysjärjestelmässä käytännössä mahdollista. Sen sijaan hyvitysjärjestelmän tarkoituksen perusteella voidaan katsoa, että hyvitykseen ovat oikeutettuja vain valokuvia ammattimaisesti ottavat henkilöt. Hyvityksen piiriin tulisi kuulua:

- kaikki kirjalliset teokset
- säveltaiteen teokset (lukuun ottamatta nuotteja)
- elokuvateokset
- kuvataiteen teokset
- valokuvateokset.

Lähioikeuksista hyvityksen piiriin tulisi kuulua:

- esittävien taiteilijoiden tallennetut esitykset
- äänitetuottajien tallenteet
- elokuvatuottajien tallenteet
- radio- ja televisioyriytysten lähetykset.

Kansallisesti hyvityksen piiriin voidaan sisällyttää lähioikeussuojaa saavat valokuvat.

Kun otetaan huomioon uusien aineistojen ja tahojen sisältyminen hyvityksen piiriin, yksityisen kopioinnin tutkimuksessa selvitetty kokonaiskopioinnin määrä (ks. edellä kopiointitutkimuksen yhteydessä lausuttu) sekä tekemättä jätetyt indeksikorotukset, niin sopivan hyvityksen kokonaismäärän tulisi olla noin 14–15 miljoonaa euroa, jolloin se on asukasta kohden samaa tai hieman korkeampaa tasoa kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Tässä arvioissa on lähdetty siitä, että offline-kopiointi ei kuuluisi hyvityksen piiriin. Jos unionin tuomioistuin päätyy unionin tuomioistuimelle esitetyn ennakkoratkaisupyynnön perusteella toisenlaiseen lopputulokseen, sen tulee vaikuttaa määrää korottavasti. Offline-kopioinnilla on erittäin suuri merkitys musiikin osalta, mutta huomattava merkitys myös elokuvien oikeudenhaltijoiden kannalta.

Vanhan lain tallennusalusta- ja tallennuslaitemallia voidaan pitää ainakin rakenteellisesti tarkoituksenmukaisena pohjana ehdotettavalle järjestelmälle. Viimeisimmän voimassa olleen asetuksen mukaan maksun piiriin kuuluivat:

- Analogiset tallennusalustat, kuten analogiset ääni- ja kuvanauhat.
- Digitaaliset tallennusalustat, kuten CD-, DVD- ja Blu-ray-levyt.
- Digitaaliset tallennuslaitteet, kuten tallentava televisio, videosoitin ja mp3- tai vastaava audiosoitin ja digisovitin sekä ulkoinen kiintolevy.

Yksityinen kopiointi 2024 -tutkimuksen mukaan edellä mainitut analogiset tallennusalustat ja digitaaliset tallennusalustat ovat käyneet yksityisen kopioinnin kannalta merkityksettömiksi, joten vaikuttaa siltä, että niitä ei ole perusteltua enää saattaa hyvitysmaksun piiriin. Digitaalisia tallennuslaitteita ei sen sijaan voida pitää merkityksettöminä, vaikka niiden merkitys on vähentynyt.

Digitaalisten tallennuslaitteiden ryhmään on kuulunut ulkoinen kiintolevy, jonka osalta ehdotetaan kuitenkin vastaavaa maksun määräytymistapaa kuin tietokoneiden ja muiden vastaavien laitteiden osalta. Edellä olevien laitteiden myyntiä ei ole kartoitettu tässä selvityksessä, joten niiden osalta hyvityskertymää ei voida tässä arvioida. Kopiointitutkimuksen perusteella digitaalisten tallennuslaitteiden merkitys järjestelmän kokonaisuuden kannalta on käymässä aiempaa vähäisemmäksi lukuun ottamatta tallentavaa digiboksia, joka on laskevasta trendistä huolimatta videoiden osalta vielä merkittävä tallennuskohde. Nykyisin kopiointiin käytetään yleisimmin matkapuhelimia ja tietokoneita. Muita tallennuslaitteita ovat internetin tiedoston-tallennuspalvelu, ulkoinen kiintolevy, USB-muistitikku ja tabletilaite.

Hyvityksen piiriin tulisi sisällyttää ulkoisten kiintolevyjen lisäksi seuraavat laitteet:

- matkapuhelimet
- tietokoneet
- tabletilaitteet
- USB-muistit
- mahdollisesti tallentavat pelikonsolit.

Edellä vanhan tekijänoikeuslain säännösten selostamisen yhteydessä on todettu, että matkapuhelimien, tietokoneiden ja tablettien osalta tallennuskapasiteettiin perustuva maksu ei ole perusteltu, koska näitä laitteita käytetään huomattavassa määrin muihin tarkoituksiin kuin suojattujen aineistojen yksityiseen kopiointiin. Niille olisi perusteltua määrätä kiinteä tuotekohtainen maksu, jonka tulisi perustua kopiointitutkimuksilla selvitettyyn kopiointin määrään. Yksityinen kopiointi 2024 -tutkimuksen mukaan matkapuhelin ja tietokone ovat merkittävimmät kopiointiin käytettävät laitteet.

Yksityinen kopiointi 2024 -tutkimuksen mukaan tietokone on yksityisessä käytössä lähes 4 miljoonalla 15–79-vuotiaalla ja matkapuhelin, johon voi tallentaa musiikkia, lähes 4,2 miljoonalla samaan ikäryhmään kuuluvalla. USB-muistitikku on käytössä 3,1 miljoonalla, ulkoinen kiintolevy lähes 1,8 miljoonalla ja tablet-laite lähes 2,4 miljoonalla 15–79-vuotiaalla. Verkkotallennuspalveluja käyttää yli 3 miljoonaa samaan ikäryhmään kuuluvaa. MP3-soittimen käyttäjiä on 588 000. Ikäryhmässä 12–79-vuotiaat laitteita oli hieman enemmän tai saman verran. Tutkimuksen

mukaan musiikkiedostoja tallentavien matkapuhelinten määrä on edelleen kasvanut, mutta tallentavien digiboksien, USB-muistitikujen ja MP3-soittimien/iPodien määrä on vähentynyt.

Ulkoisista kiintolevyistä tai USB-muistilaitteesta perittävän maksun tulisi tulevaisuudessa määräytyä kopiointitutkimusten perusteella vastaavalla tavalla kuin matkapuhelimien ja tietokoneiden osalta, koska kopiointitutkimusten perusteella on ilmeistä, että myös niitä käytetään enimmäkseen muihin tarkoituksiin kuin suojattujen aineistojen yksityiseen kopiointiin. Ratkaisevaa on, että kaikki sallituista lähteistä tapahtuva yksityinen kopiointi tulee otetuksi huomioon. Sama koskee verkkotallennuspalveluja / pilvitalennuspalveluja.

Lisämuistilaitteille, kuten USB-muistitikulle ja ulkoisille kiintolevyille sekä verkkotallennuspalveluihin, tallentaminen, samoin kuin niille tallennettujen suojattujen aineistojen käyttö, edellyttää matkapuhelinta, tietokonetta tai tabletilaitetta tallentamisen mahdollistamiseksi. Jos hyvityksen suuruus ei määräydy laitteiden tallennuskapasiteetin perusteella, vaan ehdotetulla tavalla kopiointitutkimusten perusteella, niin voisi olla tarkoituksenmukaista periä maksua vain matkapuhelimesta, tietokoneesta ja tabletilaitteista ja ottaa maksuja määrättäessä huomioon kaikki relevantti kopiointi, johon ne osallistuvat osana yhtenäistä menettelyä. Tällainen menettely yksinkertaistaisi maksun perimistä ja vähentäisi hallinnointikulua. Unionin tuomioistuimen Austro-Mechana, C-433/20, ratkaisun¹²⁴ mukaan tällaisen järjestelmän käyttöönotto kuuluu jäsenvaltion kansalliseen harkintavaltaan. Korvausvelvollisuus kohdentuu tällöin yksityishenkilöille, jotka voivat valmistaa yksityisiä kopioita. Korvausvelvollisuuden kohdentuminen on epätarkkaa, mutta epätarkkuus koskee myös yksittäisiä laitteita.

124 Tuomio 24.3.2020, Austro-Mechana, C-433/20, 49–54 kohdat. Kohdassa 52 on todettu, että ”jäsenvaltiot voivat laajan harkintavaltansa – josta on muistutettu tämän tuomion 41 ja 46 kohdassa – puitteissa ottaa tarvittaessa käyttöön järjestelmän, jossa sopiva hyvitys maksetaan yksinomaan laitteista tai välineistä, jotka ovat välttämätön osa tätä menetelmää, kunhan tällaisen hyvityksen voidaan kohtuudella katsoa vastaavan tekijänoikeuden haltijalle kyseisestä menetelmästä aiheutunutta haittaa (ks. vastaavasti tuomio 27.6.2013, VG Wort ym., C-457/11–C-460/11, EU:C:2013:426, 78 kohta).” Kohdassa 53 on edelleen todettu, että ”vaikka jäsenvaltiot voivat yksityistä kopiointia koskevaa maksua vahvistaessaan ottaa huomioon sen, että tiettyjä laitteita ja välineitä voidaan käyttää yksityiseen kopiointiin pilvilaskennan yhteydessä, niiden on varmistettava, ettei näin maksettu maksu, siltä osin kuin se kohdistuu useisiin laitteisiin ja välineisiin mainitun yhden menettelyn yhteydessä, ylitä tästä toimesta kyseessä olevan oikeuden haltijoille mahdollisesti aiheutuvaa vahinkoa, kuten 2001/29 johdanto-osan 35 perustelukappaleesta ilmenee.”

Ruotsissa maksun piirissä ovat myös pelikonsolit, joissa on sisäänrakennettu tallennusominaisuus. Edellä mainitusta kopiointitutkimuksesta selviää, että myös Suomessa pelikonsolia käytetään tallennusvälineenä, joskin melko vähäisessä määrin. Jatkossa olisi hyvä selvittää, mitä aineistoja ja mistä lähteistä pelikonsoliin kopioidaan.

Tanskassa on määrätty tietokoneille, älypuhelimille ja tableteille samansuuruinen kiinteä maksu. Vuodelle 2025 näiden maksuksi on vahvistettu 49,42 Tanskan kruunua eli noin 6,62 euroa. Matkapuhelimien ja tietokoneiden lisääminen maksun piiriin on johtanut merkittävään hyvitysmäärän kasvuun Ruotsissa ja Tanskassa.

Sama kiinteä maksu kaikille laitteille on sikäli perusteltu, että maksun oikeudellisenä perusteena on kopiointimahdollisuus, ei tosiasiallinen kopiointi. Estettä ei ole kuitenkaan ottaa huomioon myös sitä, kuinka usein laitteita keskimäärin käytetään yksityiseen kopiointiin ja kuinka paljon aineistoja kullakin laitteella keskimäärin kopioidaan, koska kopiointin suhteellisen osuuden tietyn laitteen käytössä tulisi vaikuttaa maksun suuruuteen. Tällöin voidaan ottaa huomioon laitekohtainen kopiointitiheys ja kopioidut aineistomäärät. Lisäksi laitepohjaisessa mallissa, joka perustuu tuotteiden myyntiin, huomioon tulisi ottaa tuotteiden eripituiset elinkaaret. Esimerkiksi Alankomaissa on Ruotsin selvityksen mukaan erisuuruiset maksut eri laitteille. Matkapuhelimelle maksu on 7,30 euroa, PC:lle 2,70 euroa, tabletille 1,20 euroa ja USB-muistille 0,50 euroa.

Kun kopiointin määrää on joka tapauksessa selvitettävä, maksu voidaan määritellä laitekohtaisesti huomioon ottaen kyseisellä laitteella tapahtuvan kopiointin kokonaismäärä. Jos maksua ei perittäisi kaikista kopiointiin osallistuvista laitteista, vaan sitä perittäisiin vain yhdestä laitteesta, joka on välttämätön osa yksityisen kopiointin menetelmää, niin huomioon otettaisiin myös lisälaitteilla ja verkkotallennuspalvelussa tapahtuva relevantti yksityinen kopiointi. Tätä määritettäessä voisi olla hyvä tulevien kopiointitutkimusten yhteydessä selvittää, kuinka suuri osuus tällaisesta yksityisestä kopiointista on varmuuskopiointia. Jos maksun perusteena on kopiointitutkimuksen selvitetty relevantin kopiointin määrä, niin lisäkapasiteetin ei itsessään tulisi olla maksua korottava tekijä. Edellä todetusti maksua ei ole tässä mallissa mahdollista kohdentaa tarkasti, mutta niin ei ole myöskään silloin, kun maksut määrätään kaikista laitteista erikseen.

Eräät oikeudenhaltijaryhmät ovat esittäneet, että maksun piiriin tulisi sisällyttää yksityishenkilöiden hankkimat skannerit ja tulostimet. Kun laitteen omistussuhde ei ole määräävä tekijä maksuvelvollisuuden suhteen, ei olisi perusteltua periä maksua vain yksityishenkilöiden hankkimista laitteista. Jos maksua perittäisiin myös yrityskäytössä olevista laitteista, seuraisi vastaavia tai suurempiakin ongelmia kuin

jäljempänä maksun perintää koskevassa kohdassa kuvataan puhelimien ja tietokoneiden osalta. Jäljempänä esitetyillä perusteilla näitä laitteita ei esitetä sisällytettäväksi maksun piiriin.

Siltä osin kuin kysymys on aineiston skannaamisesta tietokoneelle tai tietokoneella olevan aineiston tulostamisesta, riittävänä voitaisiin pitää maksun perimistä tietokoneesta, johon skanneri tai tulostin on kytketty, koska skannattu aineisto tallennetaan tietokoneelle ja vastaavasti aineisto tulostetaan tietokoneelta.

Analogisia graafisia aineistoja kopioidaan edelleen myös valokopioimalla eli tavalla, johon tietokone ei kytkeydy lainkaan. Laitteet voivat olla työnantajan, kirjaston tai oppilaitoksen hallinnassa tai yksityishenkilön itselleen hankkimia. Valokopiointi- tai tulostuslaitteilla tapahtuvasta kopioinnista suojatun aineiston kopiointi yksityiseen käyttöön lienee suhteellisesti varsin vähäistä. Kopiointitutkimuksen mukaan yksityiseen käyttöön kopioidun graafisen aineiston kokonaismäärästä tällaisen analogisen kopioinnin osuus on ollut hieman alle 10 prosenttia. Tulevaisuudessa osuuden voidaan odottaa vielä laskevan. Kun hallinnollisten kustannusten voidaan arvioida tältä osin olevan erittäin suuria suhteessa saatavissa olevaan hyvityksen määrään, ei valokopiointilaitteiden sisällyttäminen maksun piiriin ole tarkoituksenmukaista. Yhdenvertaisuussyistä maksua ei tule periä myöskään yksityishenkilöiden hankkimista valokopiointin mahdollistavista laitteista.

Edellä olevan osalta on vielä todettava, että joissain maissa organisaatioiden valokopiointi kuuluu yksityisen kopioinnin lisäksi sopivan hyvityksen piiriin. Tällaisissa maissa maksun periminen valokopiointilaitteista, skannereista ja tulostimista voi olla perusteltua. Suomessa organisaatioiden valokopiointioikeus perustuu sopimussisänsääntöön. Siten Suomessa valokopiointista maksetaan hyvitystä vain silloin, kun sitä tehdään yksityiseen käyttöön. Tällöin hallinnolliset kustannukset voivat muodostua suhteettoman suuriksi suhteessa kerättävään maksuun.

Yhteenveto

Vanhan tekijänoikeuslain ja vuoden 2014 loppuun voimassa olleella asetuksella maksun piiriin kuuluneita digitaalisia tallennuslaitteita kohdeltaisiin samalla tavalla kuin vanhan tekijänoikeuslain ja -asetuksen aikana kuitenkin niin, että ulkoisen kiintolevyn osalta noudatettaisiin uusien digitaalisten laitteiden maksun määräytymisperusteita.

Maksun suuruus määräytyisi uusien digitaalisten laitteiden eli puhelinten, tietokoneiden, tablettilaitteiden ja mahdollisesti tallentavien pelikonsoleiden osalta kopiointitutkimuksilla selvittävän kopioinnin määrän perusteella. Tutkimuksella

selvitettäisiin nykyiseen tapaan, mitä aineistoja kopioidaan, mistä lähteestä aineistoja kopioidaan ja mille tallennuslaitteille aineistot tallennetaan. Näin voidaan määrätä tuotekohtaiset maksut.

Maksua perittäisiin ainakin matkapuhelimista, tietokoneista ja tabletilaitteista. Sikäli kuin näitä laitteita käytetään niihin liitetyille ulkoisille kiintolevyille ja USB-muisteille sekä verkkotallennuspalveluille tapahtuvaan yksityiseen kopiointiin, olisi mahdollista periä maksua vain matkapuhelimista, tietokoneista ja tabletilaitteista, jotka osallistuvat lisälaitteille tai verkkopalveluun tapahtuvaan kopiointiin ja joita tarvitaan myös lisälaitteille tai verkkopalveluun tallennettujen aineistojen käyttöön. Ratkaisevaa on, että oikeudenhaltijat saavat sopivan hyvityksen kaikesta relevantista kopioinnista. Jatkossa voisi olla hyödyllistä kopiointitutkimusten yhteydessä selvittää, missä laajuudessa lisämuisteja ja verkkotallennuspalveluita käytetään varmuuskopiointiin ja missä laajuudessa muussa tarkoituksessa.

Sopivan hyvityksen kohtuulliseksi kokonaismääräksi vuodessa on edellä arvioitu 14–15 miljoonaa euroa. Määrään ei sisälly offline-kopiointia. Jos unionin tuomioistuin katsoo, että myös offline-kopiointi kuuluu hyvityksen piiriin, hyvityksen kokonaistasoa on vastaavasti nostettava ja kohdennettava musiikin ja videoiden oikeudenhaltijoille.

Skannereista ja tulostimista ei perittäisi erikseen maksua, ei myöskään valokopiointilaitteista.

7.3.2 Maksun kerääminen, maksun palautus ja maksusta vapautuminen

Maksun periminen valmistajilta, maahantuojilta ja myyjiltä

Kuten aiemmin voimassa olleen tekijänoikeuslain aikana, maksua perittäisiin tallennuslaitteiden valmistajilta ja maahantuojilta sekä laitteiden myynnin yhteydessä. Tältä osin menettelyt voisivat noudattaa vanhan lain voimassa olleita menettelyitä. Jälleenmyyjä olisi toissijaisessa vastuussa, kuten vanhankin lain aikana. Maksun palautusta ja vapautusta maksusta tulisi pyytää hyvitysmaksua hallinnoivalta yhteishallinnointiorganisaatiolta, jonka päätöksestä tulisi olla oikeus valittaa eli käytännössä sen päätöksen oikeellisuus tulisi voida kanneteitse saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi vaatimalla vapautusta maksusta tai maksun palauttamista. Yhteishallinnointiorganisaatiolla tulee olla oikeus omissa nimissään ajaa kanteita ja vastata tuomioistuimessa.

Järjestelmän tulisi sisältää tehokas menettely maksun palauttamiseksi, jos laite päätyy sellaiseen ammattimaiseen toimintaan tai muuhun toimintaan, joka on laissa vapautettu hyvitysmaksusta. Ongelmaksi on muodostunut se, että matkapuhelimia ja tietokoneita käytetään laajasti sekä työ- että yksityiskäyttöön. Pelkästään siitä, että esimerkiksi tietokoneen tai matkapuhelimen hankkii yritys, ei voida päätellä, että yksityinen kopiointi ei olisi mahdollista. Lähtökohtaisesti ainakin kaikkien niiden matkapuhelimien, joiden haltijana on yksityishenkilö, tulisi kuulua maksuvelvollisuuden piiriin. Työsuhteessa olevien puhelinten käyttäjien osalta maksun piiriin kuuluvat ainakin vapaan puhelinedun piirissä olevat työntekijöiden puhelimet. Muilta osin rajanveto ei ole yhtä helppoa. Oikeusvarmuuden takaamiseksi olisi luotava selkeästi määritellyt kriteerit, milloin maksua voidaan periä ja milloin ei. Käytännössä on mahdotonta valvoa, noudatetaanko yrityksen kieltoa yksityisestä kopioinnista. Jos maksu peritään, työnantajayritys voisi periä maksun edelleen työntekijältä. Tällainen järjestelmä on varsin työläs ja sinne voi jäädä harmaita alueita. Varsin usein tilannetta mutkistaa vielä se, että työnantajayritys ei ole laitteiden ostaja, vaan sen käytössä on leasing-laitteita. Tällaisten leasing-laitteiden omistajien tulee periä maksamansa yksityisen kopioinnin maksut osana leasing-korvausta.

Kun maksu palautetaan, olisi samalla peruste antaa vapautus vastaisuudessa tapahtuvaa vastaavanlaista myyntiä tai vuokrausta varten, jotta välttyttäisiin tarpeettomilta maksuilta ja maksujen palautuksilta. Jos kuitenkin myyjä tai laitteen vuokraaja on jo ehtinyt maksaa maksun ja ostaja on vapautettu maksusta, niin silloin myyjällä on oikeus hakea palautusta yhteishallinnointiorganisaatiolta, koska maksun ei tule jäädä tällaisen tahon lopulliseksi rasitukseksi.

Maksua tulee lähtökohtaisesti periä myös ulkomailta tapahtuvasta laitteiden myynnistä. Tämä voi olla käytännössä hankalaa. Sama koskee ulkomaisia verkkotalennuspalveluita / pilvipalveluita, jos niiden osalta katsotaan tarpeelliseksi periä maksua. Edellä todetusti unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu, että maksua ei tarvitse periä kaikista mahdollisista laitteista tai palveluista, jotka kytkeytyvät yhteen menettelyyn. Edelleen oikeuskäytännössä on katsottu, ettei maksun periminen monista laitteista saisi johtaa liian suureen korvaukseen. Tämä tarkoittanee sitä, että saman aineiston kopioinnista kahdelle laitteelle ei tulisi periä kahta korvausta. Tältä osin viitataan edellä esitettyyn tarpeeseen selvittää esimerkiksi sitä, käytetäänkö pilvipalveluita joiltakin osin varmuuskopiointiin. Olennaista on, että teoksen kopiointi sallitusta lähteestä yksityiseen käyttöön tulee kertaalleen otettua huomioon ja että siitä maksetaan oikeudenhaltijoille riittävän suuruinen hyvitys. Tämä vaatimus koskee sekä sitä tilannetta, jossa maksua peritään kaikista laitteista ja palveluista erikseen, että tilannetta, jossa maksu peritään vain tallennuksessa käytetystä matkapuhelimesta, tietokoneesta tai tablettilaitteesta.

Kun otetaan huomioon hallinnolliset kustannukset, on tarkoituksenmukaisempaa pyrkiä vähentämään keräyspisteitä. Yhteishallinnointiorganisaation hallintokustannukset ovat olleet vuodessa noin 700 000 euroa ennen budjettipohjaiseen malliin siirtymistä ja muille tahoille aiheutuneiksi kustannuksiksi on arvioitu kahdesta kolmeen miljoonaa euroa. Nyt laitekanta muuttuisi. Vaikka tietojärjestelmät ovat ajan mittaan kehittyneet, niin resursseja kuluu maksullisten laitteiden identifiointiin sekä maksujen palautuksia ja maksusta vapauttamista koskevien päätösten tekemiseen. Lisäksi järjestelmään liittyy rajanveto- ja tulkintakysymyksiä. Näitä kaikkia ei voida automatisoida. Tällä perusteella voidaan olettaa yhteishallinnointiorganisaation hallinnointikustannusten nousevan suhteellisesti korkeammaksi kuin aiemmin, ainakin järjestelmän alkuvaiheessa. Kun otetaan huomioon esimerkiksi matkapuhelinten ja tietokoneiden määrä ja se, että osan niistä omistaa työnantajayritys tai leasing-yhtiö, niin samalla lisääntyy niiden elinkeinonharjoittajien määrä, joille aiheutuu hallinnollista rasitetta. Tämän vuoksi täytyisi etsiä tapa kehittää mahdollisimman yksinkertainen järjestelmä, vaikka sillä ei saavutettaisi parasta mahdollista tarkkuutta.

Jäsenvaltioilla on harkintavaltaa sen suhteen, miten hyvitysjärjestelmä muodostetaan. Vaikka tallennuslaitteepohjaisen järjestelmän yhteydessä on todettu, että hyvityksen tulee liittyä laitteisiin, niin se ei tarkoita sitä, että maksua olisi perittävä kaikista tallennuslustoista tai -laitteista tai ylipäänsä laitteista. Olennaista on, että korvausvelvollisuus kohdistuu lopulta siihen tahoon, jonka käytössä on yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita, ja ettei korvausvelvollisuus jää muiden tahojen lopulliseksi rasitukseksi. Kopioinnista oikeudenhaltijoille aiheutuvan haitan kannalta ei ole merkityksellistä, millä laitteella kopiointia tapahtuu, vaan tärkeämpää on, että merkityksellinen kopiointi tulee otetuksi huomioon.

Maksun periminen vaihtoehtoisesti nettiliittymälaskutuksen yhteydessä

Edellä on esitetty, että keräyspisteitä pitäisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä vähentämään hallinnollisen taakan keventämiseksi. Tässä suhteessa maksun periminen yksityishenkilöiden laajakaista- ja mobiililaajakaistaliittymien laskutuksen yhteydessä olisi vaihtoehtoinen tapa periä maksua tietokoneille, tableteille ja matkapuhelimille tapahtuvasta yksityisestä kopioinnista. Myös nettiliittymämallilla voidaan varmistaa se, että maksu kohdistuu henkilöille, joilla on yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita hallussaan. Maksun perisi teleoperaattori laskutuksensa yhteydessä. Silloin, kun yksityisen henkilön liittymän maksaa muu kuin liittymän haltija itse, niin tässäkin järjestelmässä maksaja joutuisi erikseen perimään hyvitysmaksun osuuden liittymän haltijana olevalta yksityishenkilöltä välttyäkseen korvausvelvollisuudelta.

Maksu voisi kattaa myös matkapuhelinten, tietokoneiden ja tablettilaitteiden avulla ulkoisille kiintolevyille ja USB-muisteille tapahtuvan yksityisen kopioinnin sekä verkotallennuspalveluihin tapahtuvan tallentamisen. Unionin tuomioistuimen mukaan tälle ei edellä todetusti näyttäisi olevan estettä, kunhan oikeudenhaltijat saavat sopivan hyvityksen.

Suomessa on Traficomien tilastojen mukaan vuoden 2024 ensimmäisellä puoliskolla kotitalouksien käytössä 1,979 miljoonaa laajakaistaliittymää ja 6,61 miljoonaa mobiililaajakaistaa.¹²⁵ Yksityinen kopiointi 2024 -tutkimuksen mukaan tietokone on yksityisessä käytössä lähes 4 miljoonalla ja matkapuhelin lähes 4,2 miljoonalla. Erot Traficomien tilastoon verrattuna johtuvat todennäköisesti siitä, että liittymiin on liitetty myös muita laitteita kuin tietokoneita, tabletteja ja puhelimia. Traficomien luvut perustuvat kotitalouksiin ja yhtä kotitalouden laajakaistaliittymää voi käyttää useampi henkilö. Sillä seikalla, onko liittymällä useampi käyttäjä ei ole merkitystä, kun otetaan huomioon hyvitysjärjestelmään vääjäämättömästi liittyvät epätarkkuudet. Laitekohtaiset kopiointimaksut perustuvat kopiointitutkimuksilla selvittävän kopioinnin määrään ja siitä laskettaviin keskivertomääriin.

Tilastokeskuksen väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttöä koskevien tilastojen mukaan 94 prosenttia oli viimeisen kolmen kuukauden aikana käyttänyt internetiä ja 90 prosentilla oli käytössään kosketusnäytöllä varustettu puhelin. Taulukosta ilmenee myös, että 14 prosenttia oli käyttänyt internetiin liitettyä kodin lämmitys-, valaistus- tai muuta vastaavaa järjestelmää viimeisen kolmen kuukauden aikana, 13 prosenttia käyttänyt internetiin liitettyä kodin hälytysjärjestelmää ja 11 prosenttia internetiin liitettyä kodinkoneita tai laitteita viimeisen kolmen kuukauden aikana.

Nettiliittymämallissa tulisi kyetä rajaamaan maksun ulkopuolelle liittymät, joita voidaan käyttää pelkästään viimeksi mainittuun kolmeen käyttötarkoitukseen. Tämä aiheuttaisi hallinnollista työtä ja kustannuksia erityisesti järjestelmän käyttöönoton alkuvaiheessa. Sen jälkeen yksityisen kopioinnin maksu olisi perittävässä vuosittain tai kuukausittain kaikista muista yksityishenkilöiden käytettävissä olevista liittymistä. Kysymys on liittymistä, joiden haltijana on yksityishenkilö. Tämä kytkisi riittävällä tavalla maksun sellaisiin yksityishenkilöihin, joilla on yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita käytettävissään. Nettiliittymämaksu korvaisi valmistajalta ja maahantuojalta perittävät laitemaksut matkapuhelimien, tietokoneiden ja tablettilaitteiden osalta.

125 Laajakaistaliittymien määriä – FiCom.

Jos maksun piiriin kuuluisi esimerkiksi 4 miljoonaa liittymää, niin keskimääräinen vuosittainen maksu yhtä liittymää kohden olisi 15 miljoonan vuosittaisella hyvitystasolla 3,75 euroa vuodessa eli 31,35 senttiä kuukaudessa. Tässä on kysymys vain laskennallisesta esimerkistä. Kiinteillä laajakaistaliittymillä ja mobiililaajakaistaliittymillä voisi olla eri suuruiset maksut, jos se olisi kopiointitukimusten mukaan perusteltua. Laskuesimerkki kuitenkin kertoo, että maksurasitus henkilöä kohden ei olisi kovin suuri. Jatkossa olisi kopiointitukimusten perusteella selvittävää, miten maksut jakaantuisivat kiinteän laajakaistan ja mobiililaajakaistaliittymien välillä.

Myös nettiliittymäpohjaiseen järjestelmään tulisi sisältyä maksun palautusmahdollisuus sekä vapautusmahdollisuus. Niitä on pyydetty yhteishallinnointiorganisaatiolta, jolle teleoperaattorin olisi tarvittaessa annettava tiedot maksun palautusta tai maksusta vapautumista pyytävän henkilön antamien tietojen oikeellisuuden varmentamiseksi.

Koska tällaista nettiliittymämallia ei ole aiemmin esitetty, eikä mitään konkreettista ehdotusta ole ollut olemassa selvityshenkilön kyselyä tehtäessä, mallin käyttökelpoisuutta on jatkovalmistelussa tarkemmin selvittävää, jos sen käyttöönottoa pidetään harkinnanarvoisena vaihtoehtona. Olennaisia kysymyksiä ovat ainakin, miten hyvin yksityiset liittymänhaltijat voidaan tavoittaa, kuinka paljon on sellaisia liittymiä, joissa maksaja on muu kuin yksityishenkilö, ja jääkö tällaisessa mallissa tavoittamatta henkilöitä, joilla on hallussaan yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita.

Järjestelmän etuna olisi se, että maksu kohdentuisi kotimaassa tapahtuvaan yksityiseen kopiointiin riippumatta siitä, mistä kopiointiin käytettävät laitteet on hankittu, ja järjestelmä olisi neutraali sen suhteen, käyttääkö liittymän käyttäjä omaa vai jonkun toisen omistamaa laitetta. Etuna olisi edelleen se, että hyvitys ei vaikuttaisi kopiointiin soveltuvien laitteiden hintoihin, eikä siten heikentäisi suomalaisten valmistajien tai maahantuojien kilpailuasemaa, mikäli tällä katsotaan olevan merkitystä. Maksu kohdistuisi samanlaisena kotimaisiin teleoperaattoreihin, joten se ei vaikuttaisi niiden keskinäiseen kilpailuasemaan kotimaan markkinoilla. Myönteisenä voidaan pitää myös sitä, että maksua olisi mahdollista periä vuosittain tai kuukausittain, eikä kertausmuutoksena myynnin yhteydessä. Tämä lisäisi hyvitysmaksukertymän ennakoitavuutta ja vakautta, ja mahdollistaisi kopiointitukimuksista ilmenevien muutosten huomioon ottamisen paremmin kuin valmistukseen, maahantuontiin ja myyntiin perustuva tallennuslaitteepohjainen järjestelmä. Valmistuksen, maahantuonnin ja myynnin yhteydessä karttuman arviointi ei ole kovin helppoa myynnissä vuosittain tapahtuvien muutosten vuoksi. Tallennuslaitteepohjaisessa mallissa vuosittaiseen maksukertymään voivat vaikuttaa sellaiset tallennuslaitteiden myyntiin vaikuttavat tekijät, jotka eivät liity mitenkään yksityisen kopioinnin määrään. Tätä voi pitää erityisen ongelmallisena, jos maksun suuruus

halutaan ehdotetulla tavalla perustaa yksityisen kopioinnin määrään, eikä yksityisen kopioinnin mahdollistavien laitteiden tallennuskapasiteettiin. Lisäksi tallennuslaitepohjaisessa mallissa tulisi myynnin yhteydessä periä sellainen maksu, jota voitaisiin pitää sopivana hyvityksenä mahdollisesta yksityisestä kopioinnista tallennuslaitteen koko elinkaaren aikana.

Järjestelmän haittana on sen aiheuttama rasitus teleoperaattoreille erityisesti järjestelmän perustamisvaiheessa. Järjestelmän perustamisvaiheessa voisi olla perusteltua korvata teleoperaattoreille syntyviä kustannuksia. Myöhemmin malli todennäköisesti olisi hallinnolliselta rasitukseltaan keveämpi kuin laitteiden valmistuksen, maahantuonnin ja myynnin yhteydessä perittävä maksu edellyttäen, että laskutus ja tilitykset pystytään mahdollisimman pitkälti automatisoimaan. Malli vapauttaisi monet toimijat kokonaan järjestelmän aiheuttamasta rasituksesta, mutta käänttöpuolena on, että rasitus kasautuisi teleoperaattoreille. Lisäksi rasitetta tulee niissä tapauksissa, joissa laskun maksaa muu taho kuin liittymän haltijana oleva yksityishenkilö. Jos mallia jatkovalmistelussa tarkastellaan, niin olisi hyvä selvittää myös sitä, kuinka pysyviä liittymäratkaisut yleensä ovat ja minkälaisia automatisoituja järjestelmiä olisi mahdollista hyödyntää. Lisäksi olisi selvitettävä mallin toimivuuteen liittyviä käytännön kysymyksiä ja esimerkiksi vastuita niissä tapauksissa, joissa liittymäasiakkaat laiminlyövät laskujen maksuja.

Koska tällaista nettiliittymämallia ei ole muualla käytössä, on selvää, ettei sitä voida pitää oikeusvarmuudeltaan yhtä hyvänä kuin tallennuslaitepohjaista mallia. Verkkoon liitettyjen puhelinten, tietokoneiden ja tablettien osalta korvausvelvollisuus on varsin hyvin kohdennettavissa niille, joilla on näitä yksityiseen kopiointiin soveltuvia laitteita hallussaan. Suurempi epävarmuus koskee näihin laitteisiin liitettäviä ulkoisia kiintolevyjä, USB-muisteja ja käytettäviä pilvipalveluita, mutta unionin tuomioistuimen linjausten perusteella estettä ei pitäisi olla sille, että maksut perittäisiin näistä laitteista ja palveluista niiltä yksityishenkilöiltä, joilla on tietokoneita, tabletti-laitteita ja matkapuhelimia varten laajakaistaliittymiä tai mobiililaajakaistaliittymiä vastaavaan tapaan kuin tallennuslaitepohjaisessa järjestelmässä maksua voitaisiin periä vain osasta laitteita.

7.3.3 Hyvitysmaksun hallinnointi ja tilitys

Hyvitysmaksun hallinnointi voidaan rakentaa voimassa olevan tekijänoikeuslain 26 b §:n pohjalta. Muutostarpeita tulee siitä, että suoran hyvityksen piiriin tulee uusia oikeudenhaltijaryhmiä.

Lähtökohtana tulisi olla, että hyvitysmaksun kerää ja sitä hallinnoi yksi opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksymä järjestö, joka paitsi kerää maksut ja huolehtii maksun palauttamisesta tai maksusta vapauttamisesta, myös huolehtii maksun tilittamisestä edelleen eri oikeudenhaltijaryhmiä edustaville tahoille. Hoitaessaan näitä tehtäviä yhteishallinnointiorganisaatiolla tulee olla oikeus omissa nimissään käydä oikeutta hyvitysmaksua koskevissa asioissa.

Jotta hyvitysmaksua hallinnoiva järjestö voi tilittää varat edelleen, laissa tulisi olla säännökset niistä perusteista, joiden nojalla hyvitys jaetaan eri oikeudenhaltijaryhmille. Tällainen peruste olisi puolueettomilla kopiointitutkimuksilla selvitetty eri aineistojen kopioinnin määrä, mutta lisäksi tulisi voida ottaa huomioon tällaisesta kopioinnista oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuvan vahingon määrään vaikuttavia muita tekijöitä. Tämä lisäkritereeri mahdollistaisi myös sen arvioimisen, miten vahingollista tietyn aineiston kopioinnin voidaan kopiointin laadun perusteella arvioida olevan. Erityisen vahingollista voi olla kokonaisten teosten kopiointi. Merkitystä voi olla myös sillä, kuinka monen eri oikeudenhaltijaryhmän panostuksia hyvityksellä on tietyn aineistotyypin osalta korvattava. Toisaalta yhden tekijän teoksen vaatima ajallinen ja ammatillinen panostus voi olla erittäin suuri. Arvioitavana on hyvin monenlaisia yksityisen kopioinnin vahingollisuuden vaikuttavia seikkoja. Konkreettisesti jako-osuudet eri alojen oikeudenhaltijaryhmien välillä tulisi määrätä asetuksella sen jälkeen, kun on kuultu eri oikeudenhaltijaryhmien näkemykset. Oma kysymyksensä on, miten korvaukset jakautuvat oikeudenhaltijoiden välillä silloin kuin heillä on oikeuksia samaan aineistoon. Esimerkiksi elokuvien korvaukset jakautuvat tekijöiden, esittävien taiteilijoiden ja tuottajien sekä televisiolähetyksistä kopioidun aineiston osalta vielä lähettäjäyritysten kesken. Tältä osin voitaneen hakea johtoa siitä, miten korvaukset jakautuvat lisensoiduilla aloilla. Mahdollisesti myös näiden jako-osuuksien osalta on tarvetta sääntelylle.

Asetukset ovat yleisen tason normeja, joista ei ole mahdollisuutta valittaa. Hyvitystä hallinnoivan järjestön tulisi maksaa kulujensa vähentämisen jälkeen eri oikeudenhaltijatahoja edustaville järjestöille niille kuuluvat jako-osuudet edelleen tapahtuvaa tilitystä varten. Tämä koskee ainakin suoria hyvityksiä.

Maksetut hyvitysvarat kuuluvat oikeudenhaltijoille myös siltä osin kuin niitä maksetaan yhteisiin tarkoituksiin. Siitä, että hyvitystä maksetaan laissa olevan poikkeussäännöksen nojalla sallitun käytön perusteella, ei seuraa, että valtiolla olisi erityinen määräysvalta varojen käytön suhteen. Tämän vuoksi ei ole oikeudellista estettä jättää päätöksentekoa varojen käytöstä oikeudenhaltijoita edustaville yhteishallinnointiorganisaatioille. Erillistä opetus- ja kulttuuriministeriön käyttösuunnitelmaa ei enää tarvittaisi, vaan yleiset yhteishallinnointilain valvontaa koskevat säännökset ja tekijänoikeuslaissa opetus- ja kulttuuriministeriölle säädetyt valvontakeinot voisivat

olla riittäviä. Ministeriön tulisi valvoa sitä, että varat käytetään oikeudenhaltijoiden hyväksi eikä muihin tarkoituksiin. Lisäksi toimintaa valvoo Patentti- ja rekisterihallitus tekijänoikeuden yhteishallinnoinnista annetun lain nojalla. Sen sijaan olisi tarkoituksenmukaista säätää laissa siitä, mikä on yhteisiin tarkoituksiin käytettävä vähimmäis- ja/tai enimmäisosuus. Tämä voi vaihdella merkittävästi eri oikeudenhaltijaryhmien osalta, koska ansaintatavat eroavat eri aloilla ja eri aloilla on erilaiset valmiudet suoriin tilityksiin. Selvityshenkilön kyselyyn annettujen vastausten perusteella ei ole mahdollista ottaa kantaa konkreettisiin jako-osuuksiin eikä edes siihen, missä rajoissa hyvitys voidaan maksaa kollektiivisina korvauksina, vaan tätä on jatkovalmistelun aikana selvitettävä. Keskeisenä seikkana on joka tapauksessa otettava huomioon, että korvaukset käytetään oikeudenhaltijoiden hyväksi ja että kollektiivisiä korvauksia jakavien tahojen menettelytavat eivät saa olla syrjiviä.

Eräät oikeudenhaltijat ovat toivoneet, että viranomaisen päätöksellä määriteltäisiin kollektiivisten korvausosuuksien saajat eli ne tahot, jotka voisivat jakaa varoja esimerkiksi tuotantotukina. Tässä on otettava huomioon, että myös kollektiiviset osuudet tulisi jakaa oikeudenhaltijaryhmittäin. Tärkeätä olisi varmistaa, että nämä tahot jakavat korvauksia vain oikeudenhaltijoiden hyväksi ja että ne noudattavat varojen jaossa syrjimättömiä ehtoja. Niiden tulisi myös kuulua vastaavanlaisen valvonnan piiriin kuin yhteishallinnointiorganisaatiot. Valvonta on tärkeätä, koska esimerkiksi säätiöiden toimintaan kohdistuva yleinen valvonta on tältä kannalta riittämätöntä. Nämä keskeiset edellytykset tulisi säätää laissa.

Selvityshenkilön kyselyyn annettujen vastausten perusteella on vielä mahdotonta ottaa kantaa, onko tarvetta asetuksella tai opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä määritellä kollektiivikorvaukset jakavat tahot. Luontevampi päätöksentekotapa tässä tapauksessa lienee opetus- ja kulttuuriministeriön päätös, josta on valitusoikeus. Jos korvauksia maksavat tahot määrittälään opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä, niin silloin hyvitystä hallinnoiva järjestö voinee maksaa kollektiivikorvauksiin käytettävät osuudet suoraan niille. Kun kysymys on kuitenkin tietyllä oikeudenhaltijaryhmälle kuuluvasta kollektiiviosuudesta, ja tiettyä oikeudenhaltijaryhmää edustava järjestö voi määritellä, missä suhteessa kertyneet maksuvarat käytetään suoriin tilityksiin ja missä määrin kollektiivisiin korvauksiin, niin perusteltua voisi olla tietyllä oikeudenhaltijaryhmälle kuuluvan osuuden maksaminen kokonaisuudessaan tälle yhteishallinnointiorganisaatiolle.

Asetuksella voidaan säätää hyvityksen piiriin kuuluvista laitteista, maksuista, korvausten jakautumisesta ja saajatahoista melko joustavalla tavalla, kunhan laissa säädetään ne perusteet, joilla on määriteltävä hyvityksen piiriin kuuluvat laitteet, sekä maksun perusteet ja keskeiset korvausten jakautumisperusteet. Asetuksella päätettävien asioiden siirtäminen opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä

määrättäväksi ja valitusoikeuden antaminen voisi johtaa pitkiin prosesseihin, jotka vievät sekä aikaa että muita resursseja ja hankaloittavat järjestelmän toimintaa estämällä riidanalaisten osuukien tilityksen. Sen vuoksi asetuksella sääntelyä voidaan pitää edelleen tarkoituksenmukaisena päätöksentekomuotona.

7.3.4 Loppuhuomiot ja sääntely ennen uudistusta

Selvityksen kohteena oleva kokonaisuus sisältää erittäin paljon teknisiä ja muita käytännön kysymyksiä oikeudellisten kysymysten lisäksi. Lisäksi asia on oikeudellisesti varsin hankala, mitä osoittaa myös unionin oikeuskäytännön laajuus. Kysymys on oikeusjärjestelmässä erityislaatuista järjestelmästä, johon ei saa vertailukohdtaa muilta oikeuden aloilta. Toinen syy oikeuskäytännön runsaaseen määrään lienee se, että maksuja on monissa maissa vastustettu ja ajauduttu pitkiin oikeudenkäynteihin. Tämä johtunee ainakin osin siitä, että järjestelmä on vääjäämättä epätarkka, eikä maksuvelvollisuus pääsääntöisesti voi perustua yksittäisen kopioijan tosiasiallisen kopioinnin määrään. Korvauksia tulee perittäviksi myös sellaisilta yksityishenkilöiltä, jotka eivät käytä lainkaan hyväkseen mahdollisuutta valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön. Tässä mielessä hyvitysmaksujärjestelmässä on verotuksellisia piirteitä, vaikka korvausvelvollisuuden peruste on yksityisoikeudellinen. Korvausvelvollisuuden perusteeksi riittää mahdollisuus valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön. Järjestelmän päätarkoituksena on turvata oikeudenhaltijoiden oikeus saada sopivaa hyvitystä lain nojalla ilman heidän lupaansa sallitusta yksityisestä kopioinnista. Joka tapauksessa ehdotetuissa järjestelmissä korvausvelvollisuuden kohdentuminen on tarkempaa kuin budjettirahoitteisessa mallissa.

Jatkossa hyödyllisiä voisivat olla tavanomaisten kuulemisten lisäksi intressitahojen suulliset kuulemiset vuoropuhelun aikaansaamiseksi. Mikäli asiassa katsotaan mahdolliseksi edetä ehdotettavan laitepohjaisen järjestelmän ja osin nettiliittymämallin pohjalta, niin niiden kannalta merkityksellisiä teknisiä ja muita käytännön kysymyksiä voisi olla hyödyllistä käsitellä myös kahdessa pienessä opetus- ja kulttuuriministeriön edustajan puheenjohtolla toimivassa työryhmässä, joissa olisivat edustettuina kaikkein keskeisimmät relevantit tahot. Hyvitysmaksun keräämiseen keskittyvässä työryhmässä tulisi olla edustettuna elektroniikka- ja kodinkonealan edustaja, teleoperaattorien edustaja (jos nettiliittymämaksua harkitaan) ja oikeudenhaltijoiden edustaja. Hyvitysmaksun tilitystä käsittelevässä työryhmässä tulisi olla edustettuina eri oikeudenhaltijatahoja edustavat järjestöt ja ainakin joku kollektiivikorvauksia tähän asti jakaneista tahoista. Työryhmissä painopisteenä olisi tiedon tuottaminen käytännön kysymyksistä lainsäädännön jatkovalmistelua varten, ei poliittisten linjausten tekeminen, joiden osalta järjestettäisiin tavanomaiset lainvalmisteluun liittyvät kuulemismenettelyt.

Lainsäädännön valmistelua ei tule viivyttää, vaikka yksimielisyyttä ei saavutettaisi. On selvää, että viime kädessä asiat ovat lainsäätäjän ja viranomaisen ratkaistavia. Tätä periaatetta on korostettu Ruotsin selvityksessä, jossa on korostettu tarvetta välttää jatkossa pitkiltä riitaisuuksilta ja oikeudenkäynneiltä.

Jatkovalmistelua varten on tarpeen myös teettää uusi kopiointitutkimus, jossa selvitetään kaikkien aineistolajien yksityisen kopioinnin määrät sekä se, mistä lähteistä ja millä laitteilla suojattuja aineistoja kopioidaan yksityiseen käyttöön. Tässä tutkimuksessa olisi perusteltua ottaa mukaan myös internetistä tapahtuva yksityinen kopiointi, kuten edellä on esitetty, sekä esittää johtopäätökset myös tekstiaineistojen ja kuvien yksityisen kopioinnin määrästä. Selvitettävänä kysymyksenä on myös se, tallennetaanko ulkoiselle kiintolevylle, USB-muistille ja pilvipalveluihin suojattuja aineistoja varmuuskopiointitarkoituksessa vai muussa tarkoituksessa. Mikäli kopiointimaksut perustuvat uusien digitaalisten laitteiden osalta ehdotetulla tavalla kopiointitutkimuksiin, eikä laitteiden tallennuskapasiteettiin, kopiointitutkimusten merkitys korostuu. Lisäksi niillä on keskeinen merkitys eri oikeudenhaltijoiden välisiä jakosuhteita arvioitaessa. Tilastollisen asiantuntemuksen tarve on siten keskeistä sekä lainvalmistelussa että ehdotettavien järjestelmien täytäntöönpanon kannalta.

Tarvetta on myös selvittää maksun piiriin kaavailtavien tuotteiden myyntiä viime vuosien aikana Tullin tilastoista ja / tai Elektroniikka- ja kodinkonekaupan yhdistys ETKO ry:n tilastoista.

Asiassa on vielä melko paljon lisäselvitystarvetta lain valmistelua varten. Lisäksi hyvitysmaksun hallinnoinnin järjestäminen vaatii aikaa ennen kuin uusi järjestelmä voi tulla käyttöön. Tästä syystä lienee realistista arvioida, että uusi järjestelmä ei voi tulla voimaan ainakaan ennen 1.1.2027. Hallinnoinnin järjestämisen vaatiman siirtymäajan vuoksi, laki tulisi hyväksyä hyvissä ajoin ennen järjestelmän voimaantuloa niin, että ennen lain voimaantuloa olisi mahdollisuus ryhtyä toimiin hallinnoinnin järjestämiseksi. Uudistus tulisi pyrkiä viemään läpi mahdollisimman nopeasti, koska nykyjärjestelmä ei ole tietoyhteiskuntadirektiivin kanssa sopusoinnussa.

Ennen uudistusta hyvitys on käytännön syistä järjestettävä nykyisellä budjet-tirahoitusmallilla. Jos uusi järjestelmä saadaan voimaan vasta 1.1.2027 tai sitä myöhemmin, on syytä pohtia, olisiko hyvitystä maksettava uusien aineistojen oikeudenhaltijoille jo vuonna 2026. Tämä edellyttäisi maksettavan hyvityksen määrän selvää nostamista.

OIKEUDELLISET LÄHTEET

Kotimainen lainvalmisteluaineisto

Komiteanmietintö 1953:5

HE32/1984 vp

HE 28/2004 vp

HE 249/2014 vp

PeVL 7/2005 vp

Pohjoismaisia aineistoja

Privatkopieringserstättningen i framtiden, Betänkande av Utredningen om
privatkopieringsersättning, SOU 2020:22, Stockholm 2022

Betenkning Kulturdepartementet, Privatkopiering, professor Ole-Andreas
Rognstad.

Euroopan unionin tuomioistuimen tuomiot

Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, tuomio 21.10.2010

Stichting de Thuiskopie, C-462/09, EU:C:2011:397, tuomio 16.6.2011

Luksan C-277/10, EU:C:2012:65, tuomio 9.2.2012

VG Wort ym., C-457/11–C-460/11, EU:C:2013:426, tuomio 27.6.2013

Amazon.com International Sales ym., C-521/11, EU:C:2013:515, tuomio 11.7.2013

ACI Adam ym., C-435/12, EU:C:2014:254, tuomio 10.4.2014

Copydan Båndkopi, C-463/12, EU:C:2015:144, tuomio 5.3.2015

Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, tuomio 12.11.2015

Austro-Mechana, C-572/14, EU:C: 2016:286, tuomio 21.4.2016

(tuomioistuimen toimivalta)

EGEDA ym., C-470/14, EU:C:2016:418, tuomio 9.6.2016

Microsoft Mobile Sales International ym., C-110/15, EU:C:2016:717,
tuomio 22.9.2016

SAWP C-37/16, EU:C:2017:22, tuomio 18.1.2017 (vero)

VCAST Ltd, C-256/16, EU:C:2017:913, tuomio 29.11.2017

Austro-Mechana, C-433/20, EU:C:2022:217, tuomio 24.3.2022

Ametic, C-263/21, EU:C:2022:644, tuomio 8.9.2022

Ocilion IPTV Technologies, C-426/21, EU:C:2023:564, tuomio 13.7.2023

Seven.One Entertainment Group, C-260/22, EU:C:2023:900, tuomio 23.11.2023

Reprobel, C-230/23, EU:C:2024:914, tuomio 24.10.2024

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Meritullinkatu 10
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
p. 0295 16001
okm.fi

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-415-163-4 PDF